

ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

HÜKÜMET SORUNU PETROL BUNALIMI HALKA AÇILMA

tektaş ağaoğlu / yusuf ziya bahadınlı
hüseyin baş / oya baydar
ömer burçak / aydın engin / necla fertan
mete tunçay / ali tümer

2 SUBAT
1974

İÇİNDEKİLER

Olaylar, yorumlar, belgeler	3
Petrol bunalımı ve Türkiye	5
Devlet Paşası / Tektaş Ağaoğlu	10
Halka açılma nedir?	19
Hak Arama hürriyeti / Necla Fertan	32
Korutürk'ün mesajı / bir belge	35
Demirsoylar kuşağının sonu / Aydın Engin	38
Cenevre Barış konferansı nasıl başladı, nasıl gelişti	43
Ekonomik güç ve siyasal erk / Mete Tuncay	48
Hükümet bunalımından hükümet kuruluşuna / Oya Baydar	51
MSP olayı ve bazı yanlışlar / Ömer Burçak	63
Finans kapital solculuğu ve AP goygoyculuğu : «Türkiye'de 1971 rejimi / Ali Tümer	76
Petrol sorunu ve dünya dengesi / Hüseyin Baş	96
İşkence üzerine / Yusuf Ziya Bahadınlı	112

*Kurucular: Oya Baydar, Aydın Engin, Yusuf Ziya Bahadınlı / Kurucular
adına Sahibi: Yusuf Ziya Bahadınlı / Yazışmaları Müdürü: Aydın Engin /
Yazışma ve havale adresi: P.K. 71 İstanbul / Yönetim yeri: Yerebatan
Caddesi, Üretmen İşhanı No: 411. Telefon 26 80 70'den 411 / Dağıtım:
Hür Yayınevi Ankara Caddesi, Babıali Han kat: 3 / Abone şartları:
Yıllık 100, altı aylık 50 lira. Dış ülkeler için iki katıdır. / Dizgi baskı:
Murat Matbaacılık Kollektif Şirketi / Kapak düzeni ve baskısı: Reyo
Kollektif Şirketi / İlan: Tam sayfa 500 lira. Diğer ilanlar santimi 25
lira / Şubat 1974*

İlk sayının ardından

İLKE'nin ilk sayısının gördüğü ilgi, Türkiye'nin hareketli siyasal ortamında, demokratik güçlerin ve sosyalist birikimin toparlanma, ideolojik birliğe varma, temel sorunlarımıza sağlıklı çözümler arama ihtiyaç ve zorunluğunun bir ifadesiydi.

İLKE çıkarken «... içinde bulunduğumuz dönemin en önemli görevini, halkımızın demokratik mücadelesinin güçlendirilmesi; sosyalist birikimin derlenip toparlanması; sosyalizmin, gerçek sahibi olan işçi sınıfına mal edilmesi; bilimsel teori kılavuzluğunda ülke gerçeklerine dayanan sağlam ve kalıcı bir düşünce ve davranış birliğine ulaşılması...» olarak tesbit etmiş ve bu görevin çetin yolunda, İLKE'nin, gerekli ideolojik oluşum ve gelişime, işçi sınıfı anahtarını elinden bırakmayarak yardımcı olmayı hedef bilen bir yayın olduğunu açıklamıştı.

İLKE ilk sayısıyla bu amacına ne ölçüde ulaşabildi yada yaklaşabildi? Bu sorunun cevabına kaynaklık edebilecek çeşitli eleştiriler yapıldı. Bunları başlıca iki kümede toplamak mümkün.

İster övgü ister yergi niteliği taşıyan, belli bir yapıcılığı titizlikle sürdüren eleştiriler... İLKE'nin kimi zaman aceleye gelmekten kimi zaman gerekli titizliği göstermemekten doğan hatalarını ve eksiklerini sergileyen ve «doğru»ları devrimci dostlukla işaret eden bu eleştirilerin yapıcılığı İLKE'nin önümüzdeki sayılarına yansiyacaktır.

Bir de İLKE'de kullanılan bazı terim ve çözümlemelere, geçmiş dönemden kalma önyargılarla karşı çıkan ve yanlışa işaret ederken öneri getirmekten, «doğru»yu belirtmekten kaçınan eleştiriler var. Oysa ideolojik birliğe varılması, yapıcı tartışmalarla mümkündür. Aksi takdirde, sosyalist hareketin halâ acısını çekmekte olduğu, kaynağını «dar grupçuluk»tan alan kısır tartışmalar dönemi yeniden başlar.

Gündemin ilk maddesinin «İLKE'de birlik» olduğunu kabul ediyorsak, temel sorunlarda ideolojik birliği sağlamanın yolu, yapıcı, önerici eleştiri ve tartışmalardan ve sosyalizmin gerçek sahibinin işçi sınıfı olduğunu kavramaktan geçecektir.

20 Aralık 1973'den 23 Ocak 1974'e

20 ARALIK 1973

● Cumhurbaşkanı'nın önerisi üzerine, bir milli koalisyon kurmak üzere temalarına devam eden Naim Talu, «ülkenin ve dünyanın içinde bulunduğu şartları gözönüne alarak, hükümeti kurma konusunda her türlü girişimi deneyeceğini, erken seçim tarihi üzerinde uzlaşmaya varmak için liderleri zorlayacağını» söyledi. Ecevit, CHP'nin önerisi olan, Mayıs ayında erken seçim tarihinde anlaşma olmazsa CHP'nin bir azınlık hükümeti kurmaya hazır olduğunu bildirdi.

● Ankara, Adana, Eskişehir, İstanbul, Bursa ve İzmir sanayi odaları, Ankara'da yaptıkları toplantıda, Fiyat Kontrol Komitesi'ne karşı olduklarını açıkladılar. Sanayiciler, fiyat artışlarının Türkiye'ye özgü bir gelişme olmadığını, dünya ekonomik krizi ile, ham-

madde fiyatlarında meydana gelen anormal artışların etkisinin de gözden uzak tutulmaması gerektiğini ileri sürdüler. Sanayi odaları yetkilileri, 5 Ekim 1971 tarihli kararname ile kurulan Fiyat Kontrol Komitesinin iki aylık uygulamasının olumlu sonuç vermemiş ve beklene-ni sağlamamış olduğunu iddia ettiler.

İspanya başkanı öldürüldü

● İspanya'yı 34 yıldan beri baskı altında tutan faşist Franco rejiminin en sert adamlarından biri olarak tanınan İspanya Başbakanı Carrero Blanco, bir suikast sonucu öldürüldü. Olay, Madrid'te tutuklu bulunan 10 sendikacının davasının karara bağlanacağı gün meydana geldi. 70 yaşındaki Carrero Blanco, Madrid'in zengin semtlerinden biri olan Saramanca'daki kilise-

den çıktıktan sonra, özel otomobiliyle Başbakanlık binasına gitmek üzereyken öldürüldü. Kimliği bilinmeyen suikastçilerin, kendilerini heykeltıraş olarak tanıtarak kiraladıkları bir apartman katının bodrumundan caddenin ortasına doğru bir tünel kazdıkları ve patlayıcı maddeyi bu tünele yerleştirdikleri tesbit edildi.

İspanya iç savaşına Cumhuriyetçi güçlere ve halka karşı faşist Franco güçlerinin yanında katılmış olan Amiral Blanco, rejimin en sağda kişilerinden biriydi. Geçtiğimiz Haziran ayında, Franco artık yaşlandığını ileri sürerek yetkililerinden bir kısmını Başbakan Blanco'ya devretmişti. Blanco'ya tertiplenen suikast, İspanya'daki terörü yoğunlaştırırken, Franco faşizminden bıkmın ve yalgın olan halkın, artık yeni yöntemlerle yeni den harekete geçeceğinin de

habercisi olarak yorumlandı,

21 ARALIK 1973

● Cenevre Barış konferansı açıldı.

● Talu'nun ikinci tur temasları

Talu, parti liderleriyle ikinci tur görüşmelere başladı. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, seçim hükümeti ve erken seçim tarihi konusunda daha önceki görüşlerini değiştirmediklerini; CHP dışında kalan partilerin kolaylıkla bir koalisyon hükümeti kurabileceklerini, bütün bu olanakların kapanması halinde de, en son çözümlen yolunun erken seçim olduğunu tekrarladı. AP Genel başkanı Demirel ise, Türkiye'nin bugünkü sorununun, erken seçim değil hükümet sorunu olduğunu ileri sürdü. Talu, CHP'nin cevabı üzerine millî koalisyon kurulmasının çıkmaz bir noktaya geldiğini ve «millî koalisyon fikrinin değişik bir istikamete yöneldiğini» bildirdi. Hiç bir ümit kalmadığı zaman görevi Cumhurbaşkanı'na devredeceğini de söyledi.

Teşvikler ne oldu?

● Özel kesim yatırımlarını teşvik için verilen teşvik belgelerinin illere göre dağılımı açıklandı. Döküme göre, şimdiye kadar teşvik belgesine bağlanan 30,5 milyar TL. lik özel kesim yatırımlarının yüzde 60'ı İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Adana ve İçel'e yani Türkiye'nin en gelişmiş 7 iline düşüyor. Türkiye'nin en geri 8

ili Gümüşhane, Muğ, Mar-din, Tunceli, Adıyaman ve Hakkâri'nin payına, teşvik edilen yatırımların sadece yüzde 1'i ayrıldı.

Teşvik belgelerinin dağılımı, teşvik sisteminin gelişmiş bölgelerde ve birkaç büyük ilde kümelenmiş büyük tekelci sermaye kesimine yarayacağı ve bölgeler arası sosyo - ekonomik dengeyi gidermekte hiçbir yarar sağlamayacağı iddiasına yeni bir doğrulayıcı kanıt getirdi ve geçmiş tartışmalarda, teşvik sistemini, «tekelci sermayeye taviz ve büyük sermayeyi daha da güçlendirme politikası» olarak niteleyenleri haklı çıkar-dı.

23 ARALIK 1973

Petrol zammı... Petrol sorunu...

● Basra Körfezi ülkeleri petrole yüzde 112 oranında zam yaptı. Arap ülkelerinin ABD ve Avrupa'ya uyguladıkları petrol ambargosu devam ederken, Basra körfezinin petrol üreten 6 ülke si İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, Ebu Dabi ve Katar, Tahran'da yaptıkları bir toplantı sonunda petrolün varilini 5 dolar 11 sentten 11 dolar 60 sente çıkardıklarını açıkladılar. Orta Doğu savaşı patlak verdiği sıralarda varil 3,5 dolar olan petrolün fiyatı, son zandan sonra, 3 ayda 3 misline çıkmış oldu.

13 ülkeden meydana gelen petrol ihrac eden ülkeler örgütü (OPEC) nün diğer 7 üyesi, daha önce, 6 körfez ülkesinin petrol fiyat

larıyla ilgili kararına uya-caklarını bildirmişlerdi. Petrol fiyatlarına zam yapan ülkelerin sözcüsü olarak konuşan İran Şahı, «ilerlemiş ülkeler, ucuz petrole dayanan büyük kazançlar devrinin sona erdiğini bilmeli ve kemerleri sıkıya hazır olmalı» dedi. Şah konuşmasının sonunda, dünyanın kene dine başka enerji kaynakları araması gerektiğini, zira bundan böyle, petrol fiyatının nükleer enerji yada kömürden üretilen enerji fiyatlarına göre saptanacağı ni belirtti.

Petrol üreticisi ülkelerin bu son zammından sonra, dünyanın bütün ülkelerinde bütün mamul madde fiyatlarında büyük artışlar bekleniyor.

Uzmanların yaptıkları hesaplara göre, son petrol zammından sonra, 1974'de Türkiye'nin petrol ithalatı için ödeyeceği döviz miktarı 1 milyar doları aşacak. Türkiye tükettiği petrolün üçte ikisini dışardan sağlamakta olup, 1973 yılı toplam petrol tüketimi 14 milyon tonu bulmuş, bunun 10 milyon tona yakını dışardan sağlanmıştır. 1974'de tüketimin 18 milyon tonu bulacağı ve ithalatın da bu oranda artacağı hesaplanmaktadır. Böylece 1974'de Türkiye'nin petrol ithalatına ödeyeceği döviz 1 milyar dolar olacaktır.

Aylardan beri bütün dünyayı meşgul eden, dünya ekonomik ve siyasal dengesini değiştirmeye yönelik, kapitalist dünyanın içine yuvarlandığı ekonomik bunalıma sebep olarak gösterilen petrol sorununun, petrol am

bargosunun içyüzü nedir? Son petrol zamlarının ve petrol ambargosunun dünya ekonomik ve siyasal dengesine ne gibi etkileri ola-

caktır? Petrol sorunu karşısında Türkiye'nin durumu nedir? Petrol bunalımının altında yatan oyunlar neler? (İLKE'nin bu konuda-

ki yorumu aşağıdadır. Petrol konusunda Hüseyin Bağ'ın İncelemesi ise İLKE'nin «incelemeler» bölümünde yer almıştır.)

Petrol bunalımı ve Türkiye

Arap ülkelerinin ABD ve Avrupa'ya karşı uyguladıkları petrol ambargosu ve ardından petrol fiyatlarındaki yüzde yüzü aşan artış acaba Arapların, İsrail'le sürdürdükleri savaşa katkıda bulunmuş mudur? ABD ve AET ülkelerinin İsrail politikalarında umulan değişimler sağlanabilmiş midir? Ambargonun ve zammın mimarlarından bir kesiminin Araplar olduğu belli, ancak yalnız Araplar mıdır bu siyasetin mimarları? Düne kadar ABD emperyalizminin en sadık uyduları olarak nitelenen İran Şahı gibi, Basra Körfezi emirleri gibi, Suudi Arabistan kralı Faysal gibi feodal şefler birden bire «antiemperyalist» mi kesilmişlerdir? Uluslararası petrol kartelini oluşturan 7 dev şirketin bu olup bitenlerde etkinlik payı nedir? Olup bitenler, bazılarınca iddia edildiği gibi ABD'nin AET ve Japonya'ya karşı bir oyunu muydu sadece?

Yukardaki soruların cevaplanması hem ambargonun sonuçlarını ve zammın hedeflerini ortaya koyacak, hem de Türkiye'nin durumu aydınlanacaktır. Ambargo kimleri, ne kadar etkiledi?

Ambargo kimleri, ne kadar etkiledi?

Arapların, İsrail'i destekleyen, hatta sadece kınamayan ülkelere karşı uyguladıkları petrol kısıtlaması ve bunun özellikle Avrupadaki yankıları, dünya kamuoyunda bu kısıtlamanın bir başarısı olarak kabullenildi. Ancak olaylar geliştiğçe İspanya gibi, İngiltere gibi ülkelerdeki petrol sıkıntısı ile ambargo arasında ciddi bağlar olmadığı ortaya çıktı. Kuşkular yargı haline dönüşmeye başladı. Örneğin İspanya'ya karşı ambargo uygulanmıyor ancak İspanya petrol sıkıntısı yüzünden taşıtlarda hız kısıtlaması gibi, pazar günleri araç kullanma yasağı gibi tedbirler alıyordu. Uluslararası petrol karteli, — ki 7 şirketten oluşan bu kartelin en büyük beş şirketi ABD kuruluşlarıdır— elinde bulunan İspanyol rafinerileri için hazırladığı hampetrolü başka ülkelerdeki rafinerilere aktarmış ve İspanyayı somut bir petrol bunalımının içine itmmişti.

İngiltere'ye de ambargo uygulanmıyordu. Ancak petrol konusunda en büyük yaygarayı koparan ülkelerin başında da İngiltere geliyordu. Britanya adalarında yaşayan halk, kışı kazaklara, yünlere bürünerek geçiriyor, kraliçenin bile «yarım yakılan bir soba» ile ısındığı haberleri ile avutuluyordu. Ambargonun tam uygulandığı Hollanda gibi kara listedeki ülkelerde durum daha da içler acısıydı. Gri listedeki Almanya ise aynı karamsarlık içinde zor günlere hazırlanıyor, üretimi kısmının yollarını arıyordu.

Asıl sorumlusunun petrol karteli mi, Arap ülkeleri mi olduğu henüz aydınlığa kavuşmadan, petrole olağanüstü bir zam yapılmasının kaçınılmazlığı bütün ülkeler tarafından kabul edilmişti. Buna rağmen beklenen zam ilan edilince, başta AET ülkeleri olmak üzere bütün kapitalist dünya yaygarayı kopardı. Bütün

Avrupa bir «haçlı seferleri» havasına girdi. Yarı çıplak halkların yaşadığı topraklara hükmeden üç beş çöl bedevisi feodal şefin, koskoca bir uygarlığı böyle-sine sıkıştırması Avrupalıların «sömürgeci dönemlerinden» kalma edebiyatı hortlatmıştı. Ambargo uygulanan ülkelerin başında gelen, ancak güvenlik istih-barat kaynaklarına göre hiç de iddia ettiği kadar vahim bir petrol bunalımı içinde olmayan Hollanda Hükümeti, halkı trajik —ya da traji komik— zor günler hazırlığına çağırıyordu. Atlı arabalar, bisikletler gazete sütunlarını süslüyor, yeldeğirmenlerinden elektrik üretimi gibi hayalci çözümler ciddi ciddi tartışılıyordu.

Yaygaranın temeli

Ancak olaylar geliştikçe Avrupa başta olmak üzere kapitalist dünyanın yaygarasının temelinde petrol sıkıntısının değil, petrol fiyatına yapılan zammın sıkıntısının yattığı belli olmaya başladı. O güne kadar yaygın bir deyimle «sudan ucuz» maliyetlerle Arap petrolünü kullanmaya alışmış olan kapitalist blok şimdi, sanayiinin candamarı haline getirdiği (Petrolün enerji tüketimindeki yeri 1960'lara oranla astronomik bir yükselme göstermiştir) petrolü, pahalı almak zorunda kalmaktan yakınıyor daha da önemlisi Arap halklarının petrol silahını ileride yalnız fiyat artışları ile değil, millileştirmeler yoluyla daha da etkili kullanacağıнын belirtilerinin gittikçe çoğalmasından, bozgun havası içine giriyor.

Nitekim, AET ülkelerinin ve Japonya'nın İsrail'e karşı tutumları, ambargo ve zammı izleyen günlerde Araplar lehine önemli değişiklikler gösterdi. Shell grubunun önde gelen bir yöneticisinin deyimiyile, «İngiliz, Fransız, Belçika, Lüksemburg temsilcileri Arap ülkeleri ile çeşitli uzlaşmalara varmak üzere Ortadoğuya aktılar.»

OPEC ve OPAEC ülkelerinin zaferi

Karmakarışık ve birbirini tutmaz haberler yüzünden sağlıklı yorum yapılması oldukça güçleşen Petrol sorunu ile ilgili, tartışma götürmeyecek kadar belirgin olan ilk gerçek, Arap halklarının petrol silahı ile kazandıkları büyük siyasi ve ekonomik zaferdir. OPEC (Petrol üreten ülkeler örgütü) ile OPAEC'in (Petrol üreten arap ülkeleri) ardarda aldıkları kararlar, Batının, İsrail politikasını etkilemek biçiminde ifade edilebilecek olan dar hedeflerini çoktan aşmış, yıllardır insafsız bir yağmaya uğratılan geri bıraktırmış ülkelerin, kendi öz kaynaklarına sahip olmak, hiç olmazsa bu kaynaklar üzerinde — oldukça — bağımsız tasarruflarda bulunmak gibi «siyasi» sayılması gereken hedeflere yönelmiştir.

En ilerici tezlerini Irak'ın savunduğu, uygulamada Libya'nın da Irak paralelinde girişimlerde bulunduğu petrol politikası «millileştirme» sözcüğü ile ifade edilmelidir. Henüz bu kadar ileri uygulamalara girişmeyen Suudi Arabistan, Kuveyt, Abu Dabi, Basra Körfezi Emirlikleri gibi diğer önemli petrol üreticileri ise sürpriz olmayan, ancak dünyanın çehresini değiştirmekten de geri kalmayacak olan zamlarla (en düşüğü yüzde yüz) kapitalist dünyaya açıkça karşı çıkmışlar ve onu derin çalkantıların içine itmişlerdir.

Nitekim tehlikeyi gören ve teşhislerinde AET ülkelerinden daha gerçekçi olan ABD'nin Savunma Bakanı, «Arap ülkelerinin petrol politikasında daha da ileri gitmeleri halinde bir askeri müdahalenin kaçınılmazlığından» dem vurmaktan kaçınmamıştır. Başlıbaşına bu tehdit dahi Arapların, emperyalist güçlere nasıl bir darbe indirdiğinin kanıtıdır ve indirilen darbenin sadece bir başlangıç olduğunu gösteren ciddi belirtiler vardır.

Arap ülkelerinin, hele hele aralarındaki ABD yakınlığı ife tanınmış Faysal ve Rıza Pehlevi gibi liderlerin bu tavırları nasıl açıklanabilir? Yorumcuların petrol sorununda ittifak halinde buldukları hemen hemen tek konu bu sorunun ce-

vabıdır. Irak, Mısır ve Suriye'nin başını çektiği Arapların antiemperyalist siyasetinin temelini, 1973,de gittikçe belirginleşen yeni Dünya dengesi oluşturmaktadır. Sovyetler Birliğinin liderliğindeki Sosyalist blok, dünya dengesindeki ağırlığı ile halkların «ulusal kurtuluşçu özler» taşıyan eylemlerine yönelecek her türlü emperyalist saldırıyı (politik, ekonomik ve askeri) önlemekte, olmazsa «etkiszileştirmektedir». Irak ve Libya'nın önceleri AET sonraları bizzat ABD firmalarını millileştirmesi cılız protestolardan öte tepki uyandırmamış, uyandıramamıştır.

Avrupa'da ve Japonya'da durum

Petrol ambargosunun ve daha da önemlisi petrol fiyatlarına yapılan zammın (ki gerçekten sorunun asıl önem taşıyan noktası burasıdır) ilk eldeki kurbanları (!) kuşkusuz AET ülkeleri ve Japonya olmuştur. Uluslararası petrol kartelinin — diğer kaynaklara oranla — oldukça ucuz temin ettiği petrolü baş enerji hammaddesi olarak kabullenen bu iki merkez şimdi kısıtlamadan değilse bile fiyat artışlarından dolayı derin bir bunalımın eşiğine gelmiş hatta eşiğinden içeri adım atmıştır. Nitekim petrol bunalımıyla ilgili «sorumlu ve suçlu» arama çabaları, özellikle AET ülkelerinde yaygındır. Bazı fanatik Avrupalılar «haçlı seferi» önerilerinde bulunurlarken, bazıları da Sovyetler Birliğini suçlama yoluna gitmişler. Bu bunalımda da bir «komünist parmağı» aramışlardır. Gerçi olayda bir «komünist parmağı» vardır ama bu İngiltere ve Belçika kaynaklı yorumlardaki gerekçeden hareket etmemektedir. Bu yorumlarda, Sovyetler Birliğinin aslında gizli tutulan derin bir enerji bunalımı içinde olduğu, bu yüzden de Arap petrolünün musluklarını kendisine çevirebilmek üzere Araplar üzerindeki gücünü kullandığı önesürülmektedir. Ancak akli başında kapitalist kaynaklar da teslim etmektedirler ki, Sovyetler Birliği ve sosyalist blok ülkeleri petrol bunalımı içinde olmak şöyle dursun, kendi dışlarındaki krizden etkilenmemişlerdir bile.

İngiltere ise son günlerde yeni bir suçlu keşfetmiştir: Uluslararası Petrol Tekelleri! ABD'nin durumu ele alınırken görüleceği gibi, gerçi petrol şirketleri son bunalımdan «astronomik» kârlar vurmuşlardır; ama bu bunalımın tek sorumlusu ve hatta mimarı olarak gösterilmeleri, olayı son derece tek yanlı ele almak olacaktır. Kanımızca Petrol şirketleri, bunalımdan yararlanmışlardır, bunalımı tezgahlamak ise onların da çapının üstünde bir politik kararın başarısıdır.

Japonya için söylenecek fazla söz yoktur. Hele bu kısa yorum içinde Japonya'nın da AET ülkelerinden farklı olmadığını belirtmek yeterli olacaktır. Eklanmesi gereken tek husus bu bunalımın Japonya'ya daha da derinden etkileyeceğidir. Çünkü Japonya, kömür, tabii gaz gibi petrolden gayri enerji kaynaklarından da yoksundur. Bütün enerji ihtiyacını dış kaynaklardan sağlamak zorundadır. Bu durum ise bağımsızlaşma eğilimleri taşıyacak her türlü Japon girişimini mahkûm etmeye yeterli görünmektedir.

Ve ABD...

ABD'nin durumunu genel olarak ele alırken —yanılmayı önlemek için bu «genel» sözcüğünün altına çizmek gerekir — tüm ABD ekonomisi ile petrol kartelini ayırmak gerekecektir. Çünkü petrol karteli son zamların yardımı ile ABD'deki öteki sanayi sektörlerini de denetim altına almak istediği izlenimi uyandıran eğilimler göstermektedir. Petrol karteli, kendi kâr'ları uğruna, ABD'nin öteki sanayi sektörlerini zor durumlara düşürmekten çekinmemiştir. Nitekim Başkan Nixon da kartelin dev karlarının «ağır vergi»lerle dengelenmesi için «özel» bir kanun çıkarılmasını istemiş ve enerji kısıtlaması için «hisli» sözlerle iki defa Amerikan televizyonlarından Amerikalılara seslenmiştir. Ancak ABD'nin bu konudaki asıl sorunu ciddi bir enerji bunalımının içinde olmaktan çok, ileride ener-

ji kaynakları üzerindeki (Ki bu kaynaklar OPEC ülkelerinde toplanmıştır denebilir) alışıl gelmiş ekonomik ve siyasi denetimini kaybetmesidir.

Petrol karteli yada 7 devler

Uluslararası petrol karteli, 5'i Amerikan olmak üzere 7 dev şirketten oluşmuştur. Geri kalan ve kendilerine «bağımsız» adı verilen ortaklıklarla, çeşitli devlet şirketleri de (Türkiye'de TPAO gibi), bir kaç istisna dışında, kartelin politikasının dışına çıkamamaktadırlar.

Enerji sıkıntısı, ardından petrol ambargosu ve en son olarak da, petrol zammından sonra durumları ve bu olaydaki rolleri çeşitli spekülasyonlara konu olan petrol kartelinin, tartışılmayacak tek yanı, son krizden «akıllmaz» vurgunlar vurduğudur. Kartele dahil uluslararası şirketlerin 1973 kârlarındaki artış bu gerçeğin kanıtıdır.

Ancak sorun salt bu büyük vurgun açısından alınırsa yanılma kaçınılmazdır. Hatta giderek bunalımı kartelin tezgâhladığını OPEC ve OPAEC ülkelerinin petrol kısıtlamasından, Irak'ın millileştirme isteğine kadar uzanan bir olaylar dizisinin «emperyalizmin akıl sır ermez bir yeni oyunu» olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Ne olursa olsun, kartele dahil şirketlerin vurgunları bir gerçektir. Ama önemli olan bu kârların sürekli olup olmayacağıdır. 1972'ye oranla %375-400 oranındaki kâr artışı ne kadar sürecektir? Petrol fiyatları bu günkü düzeyini korusa bile, şirketlerin bu fiyattan elde ettikleri kazanç kalıcı mı olacaktır? Bu soruya «evet» diye cevap vermek pek mümkün görünmüyor. Gerçi daha 1968'de ABD Başkanlık Enerji Komisyonu danışmanı Mr. Akins, 1960'lerde petrolün varil fiyatının 10 dolara erişeceğini söylemiştir ve bu Mr. Akins halen ABD'nin Suudi Arabistan büyük elçisidir. Fakat bunlar fiyatların sürekliliğini sağlamaya yeter kanıtlar değildir. Petrol fiyatlarının çok uzak olmayan bir gelecekte, özellikle arz fazlalığı yüzünden ve devlet paylarının piyasaya sürülmesinden, üstelik diğer alternatif enerji kaynaklarının (özellikle kömür) rekabetiyle afişe edilen düzeyden yüzde 25 kadar bir düşme göstermesi beklenmektedir. Fiyatlardaki bu iniş trendi daha sonra daha da hızlanabilecektir. Şayet Arap ülkeleri, üretici ülke olarak kendilerine kalacak miktarlarda indirim yapmaktan direnirlerse —ki Avrupa ve ABD bankalarında biriken Arap paraları bu direnci sağlayacak ekonomik gücü, Sovyetlerin desteği ise politik ve hatta askeri gücü sağlayacağına benzemektedir— şirket kârlarındaki «spekülatif» artışlar hızını kaybedecektir.

Petrol bunalımının Kapitalist bloktaki etkilerini özetlersek, 1973 lerde yeni bir sermaye organizasyonu olarak ABD'nin karşısına dikilir görünen AET ve Japonya güçsüz duruma düşmüşlerdir. Bu güçsüzlüğün kaynağında petrol bulamama değil, ucuz petrol bulamama yatmaktadır. ABD ise, kartel kârlarından ve Arap petrolüne bağlılığın oransal düşüklüğünden dolayı kısa vadede büyük zararlara uğramamıştır. Ama Arap ülkelerinde petrolün salt ekonomik silah olmaktan çıkarılıp, milli kurtuluşçu özler taşıyan siyasi bir mücadelenin silahı olarak kullanılmaya başlaması (bunun başarılması) giderek ABD'yi etkileyecek ve enerji bunalımı, belki de dünyanın çehresinde çok önemli değişiklikler yapacak olan bir sistem buhranına, kapitalizmin önlenmesi çok güç bir bunalıma düşmesine yol açabilecektir.

Türkiye'de durum

Dünya'da bu gelişmeler olup biterken Türkiye'de durum nedir? Ülkemizde petrol fiyatları hangi ölçülerde enflasyonu körükleyecek bir etken olabilir? Bu konudaki iç ve dış politikayı belli edecek olan ilkeler nelerdir?

Petrol kartelinin ilkeleri sorunun kısa erimli cevabı için yeterlidir. Kartelin en başta gelen ilkesi «bulunan her petrol alanının daha önce gene kartel tarafından bulunmuş petrol alanının rakibi olduğu» ilkesidir. Bu nedenle petrol bulunması olanağı taşıyan alanlar sondaya açılınca, bunların kartel üyeleri veya kartel güdümündeki kuruluşlarca kapatılması, olmazsa o bölgede saptanacak düzeyi aşmaması istenmektedir. Buna, bulunan petrolün fiyatının — maliyet ne olursa olsun — belirli bir noktaya göre hesaplanarak saptanması eklenmelidir.

Öte yandan, topraklarında petrol bulunan ülke bu petrolü kendi ihtiyacı için veya devlet payı olarak almak isterse, bunun maliyetini o ülkeye dışardan ithal edilen petrolün maliyetine eşit kılmak gerekir. Öyle ki, ülke bu petrolü veya petrol ürününü kartel üyelerine rekabet amacıyla kullanmasın. Diğer yandan o ülkeyi verilen hampetrol veya petrol ürünlerinin fiyatlarının düşük olması halinde, kendi maliyetlerinin düşük oluşunun kanıtları ortaya konulmuş olacağından bu yola gidilmesi petrol şirketlerince sakıncalı sayılmaktadır. Topraklarından petrol çıkarılan ülkelerin petrolden sağladıkları gelirlerin büyümesi ve sınırlı yatırım olanakları dışına taşması halinde ise, biriken fonların petrol şirketlerinin ülkelerinde bulunan bankalara ve finans kuruluşlarına aktarıldığı dünya kamu oyunca bilinen bir gerçektir.

Önemle altı çizilmesi gereken bir başka özellik de, karteğe bağlı bir şirket Türkiye'de petrol bulduğu takdirde, Türkiye'den ürettiği hampetrol veya petrol ürünleri için Türk Hükümetinden, petrol ithal fiyatı üzerinden fiyat talep etme hakkına kanunen sahip olmasıdır. Başka bir deyimle Türkiye'de petrol bulan yabancı şirketler, topraklarımızdan çıkardıkları hampetrol için, dışarıdan ithal edilen hampetrol fiyatını talep etmek hakkına sahiptirler. Bizzat Enerji Bakanının açıklamaları bu gerçeği doğrulamıştır. Kaynaklarımızın tüketilmesi yanında, üretilen petrolün, ithal edilircesine bir fiyatla gene bize satılması karşısında Türkiye'de yeni petrol yataklarının Petrol kanunu değiştirilmeden bulunmasına sevinmek mi, üzölmek mi gerektiği konusunda düşünmek gerekir.

Türkiye'nin tedbirleri ne olmalıdır?

Sorunun kısa erimdeki çözümü için —ki önemlidir— öncelikle başta linyit olmak üzere bütün kömür yataklarının devletleştirilmesi, devletleştirmeye mutlaka yabancı rafinelerin de eklenmesi ve enerji üretiminde de «kömür»ün birinci sıraya alınması zorunludur.

TPAO'nun arama ve üretim olanakları genişletilmeli ve geliştirilmelidir.

Siyasi tavır olarak da Arap-İsrail çatışmasında göstermelik ve genellikle diplomatik destekler yerine, daha somut ve etkili destekleme faaliyetleri gösterilmelidir.

Enerji kaynağı olarak ırmaklardan yararlanmak düşünölmeli ve akarsulardan yararlandıracağımız komşu ölkelerin bize uygulayacakları hampetrol fiyatları konusunda karşılıklı anlayış ve dostluğa dayanan bir uygulama istenmelidir.

Türkiye'nin, bu konudaki uzun erimli siyaseti ise kaçınılmaz bir dış politika değişikliğini zorunlu kılmaktadır. Ortadoğu halklarının bağımsızlık ve özgürlük mücadeleleri Türkiye'nin dışında olmadığı gibi, Türkiye bu sorunlardan çoktan sıyrılmış da değildir. Emperyalizme karşı mücadele eden Arap halkları ile kurulacak ittifaklar Türkiye'nin enerji sıkıntısını önemli ölçüde çözümlenmekle kalmayacak, Türkiye'yi uluslararası politikada daha onurlu bir yere de kavuşturacaktır.

25 ARALIK 1973

Ankara Dev-Genç davası sonuçlandı.

● Ankara 1 Numaralı Sı kıyönetim Mahkemesinde, 31 Aralık 1971'den beri süren Dev-Genç davası kararları açıklandı. Sıkı yönetim Mahkemesinin, Dev - Genç adı altında illegal örgüt kurmakla suçladığı 375 kişinin yargılandığı davada, 151 sanık 2 aydan 20 yıla kadar değişen çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı. 15 sanığın

dosyaları, devam etmekte olan diğer davalarıyla birleştirildi. 2 sanık hakkında görevsizlik ve 89 sanık hakkında beraat kararı verildi. Kararları okunan sanıklardan bazıları «Yaşasın bağımsız Türkiye, kahrolsun faşistler» diye bağıldılar.

Sağ koalisyon ihtimali...

● Cumhurbaşkanı'nın erken seçime gidecek bir millî koalisyon kurmakla görevlendirdiği Naım Talu da Korutürk'den görevden başlanmasını rica etti. Cum-

hurbaşkanı 8 siyasal partinin liderleriyle Çankaya'da bir toplantı yaptı. Partilerin son kararlarından sonra, biri CHP'nin azınlık hü kümeti, diğeri sağ koalisyon olmak üzere iki alternatif kaldığı belirtildi.

Inönü öldü

● Eski Cumhurbaşkanı'ndan tabii Senatör İsmet İnönü, bir süre önce geçirdiği bir kalp krizi sonucunda, Ankara'da, 89 yaşında öldü.

«Devlet Paşası»

Tektaş Ağaoğlu

TRT, ölümünden bir gün önce İnönü'den söz ederken onun için, «Eski cumhurbaşkanlarından, tabii senatör İsmet İnönü» diyordu. «Eski cumhurbaşkanlarından, tabii senatör İsmet İnönü», bir gün sonra, aynı TRT'nin mikrofonları ve kameraları önünde, «Cumhuriyetimizin bânisi, demokrasimizin piri, millî kahraman İsmet İnönü» oldu.

Belli ki birileri, devletin «özerklikten kurtarılmış» radyo ve televizyonu aracılığıyla, halka resmiyet kalıpları içinde «millî»leştirilmiş bir İnönü imajı sunma çabasıydı. Nitekim çok geçmedi, yayıncılık tekniğinin gerektirdiğinden de öte bir öngörülükle önceden hazırlanmış olduğu anlaşılan bir dizi program, zenginliği, köyüsünü kentlisi solcusu sağcısı, ilericisi gericisiyle kafasında ve gönlünde hepsi birbirinin ayağına dolanan kırk ayrı İnönü —daha doğrusu İsmet Paşa— imajı taşıyan bir milletin karşısına, resmî ideolojinin kemale ermiş kahramanı, dört dörtlük bir İnönü çıkardı. Ve böylece radyo ve televizyonlarımızda İş Bankasının Milyon Yağmuru ve Eti Bisküvileri yeniden boy gösterene kadar geçen birkaç gün içerisinde, bütün yurda tevcih edilen «Kimdir bu vatani kurtaran, kimdir, kimdir?» sorusuna çeşitli «yetkili» ağızlardan gelen etkili cevaplar sayesinde, devletin «sınıfları, menafii ve İnönü'süyle bölünmezliği» ilkesinin geçerliliğine milletçe hep bir arada, istenildiği kadar ikna olduk.

Ne ki TRT'nin o soğuk ve hesabî protokol illetiyle İnönü'ye hastalığı sırasında sadece «Eski cumhurbaşkanlarından tabii senatör» sıfatlarını yakıştırmış, sittin senenin sade ve yalın «İsmet Paşa»lığını ölümünden önce olduğu gibi sonra da ona da bize de çok ya da az görmüş olmasına bakmayın siz. İnönü aklıyla ve zekâsıyla, tarihte az rastlanır güçlü ve sağlıklı kişiliğiyle ve Türkiye toplumunun yüz yılı aşan bir süredir geçirmekte olduğu evrim içinde az insana nasip olmuş müstesna mevkiıyla, gerçekten «hakettiği mertebeye» varmış, daha

yaşarken efsane olmuştu. Hem yalnız bir tek değil, her biri belli bir **tarihî** kişiliğin ayrı bir görüntüsü olarak karşımıza çıkan en azından kırk ayrı İnönü efsanesi vardı. Gerçi bunların hemen hepsi de o tarihî kişiliği çarpıtıp kendine yontarak tanınmaz ya da «anlaşılabilemez» kılmakta birbirleriyle yarışan efsanelerdi ama, her biri bilimsel bir tarih yöntemiyle doğru dürüst irdelendiği takdirde, İnönü'nün gerçek yüzünü ortaya çıkarmaya yarar ipuçlarını yine de bağırılarında taşıdıkları görülebilirdi.

Bugünlük biz bunlardan sadece ikisi üzerinde duracağız: «Devlet Paşası İnönü» efsanesi ile, «Değişen İnönü» efsanesi.

Devlet Paşası İnönü efsanesi

«Devlet Paşası İnönü» efsanesinin asıl menşei ve menbaı halkın —işçi, köylü kitlelerin ve şehir küçük burjuvalarının— Cumhuriyetin tek parti dönemindeki somut yaşantısıdır. Padişahlığın son yıllarında olduğundan da çok, Cumhuriyetin ilk döneminde (çünkü Cumhuriyette devlet eskisinden daha merkeziyetçi ve toplum hayatına müdahaleciydi), halk, belli bir tarihî konumda verdiği yaşama mücadelesinde karşısında hep devleti ve devleti hep karşısında gördü. Devlet o tarihî konumda sosyal gerçekliğin halkın yaşantısına yansımaysdı; halktan aldığı ve halka vermediğiyle, ya da verdiği kadarıyla, halkın hayatına müdahaleleriyle, toplumda süregiden sınıf mücadelesinin bir fonksiyonuydu. Dışardan ona bilinç gelmedikçe halk devletin bir baskı aracı olduğunu etinde ve canında duyacak, fakat devlet baskısının olduğu kadar devletin yaptıklarının ve yapmadıklarının da ardında yatan sınıf çıkarlarının bilincine varmayacaktı. Bu yüzden de devletin her yaptığını her daim devletin «devletliği»ne verecekti. Nitekim öyle oldu. Uzun bir süre devletin yaptıklarından ya da yapılmasına göz yumduklarından mutazzır olan, ve devletin onun yararına çok az şey yaptığını gören halk, bütün çektiklerini devletten, daha doğrusu devletin «devlet» oluşundan bildi. (Zaten devlet de bunun öyle bilinmesini istiyordu.) Ve bu dönemin hemen tamamı boyunca İsmet Paşayı en yüksek yetkili mevkilerde görmeye alıştığı için giderek onu, ve onun şahsında «bürokrasi»yi, hayatının somut gerçeğinde hep karşısında gördüğü devletle özdeşleştirdi.

1946'lardan sonra «devlet» anlayışı

Sonra bazı bürokratlar —aynı dönemde devlet adına yapılan her işin sorumluluğuna İsmet Paşa'yla birlikte katılıp şerefini paylaşan kişiler— İsmet Paşa'nın şahsında sözde devlete karşı çıktılar, sözümona halk adına devleti eleştirmeye koyuldular. Aslında ne eleştirileri gerçekten halk adınaydı, ne de sahiden devlete karşı çıkıyorlardı. Amaçları, o güne dek belli bir sınıf çıkarı yararına belli koşullarda belli hedeflere varmak için kullanılagelen devlet gücünün, yine aynı sınıf yararına yeni koşullarda, daha ileri hedeflere varmak için kullanılmasını sağlamaktı. Ve aslında bu amaçta İsmet Paşa'yla birliktiler. Nitekim 46-50 arasında büyük ölçüde İnönü'nün himmeti ve şimdi devlete «karşı çıkan» eski bürokratların «ağırbaşlı sorumluluk duygusu» sayesinde doğup gelişen çok partili (fakat özgür sendikasıız, grev haksız ve işçi partisiz) «demokrasi»yle, 1950 genel seçimleri sonunda bu sağlandı. Eski tek parti dönemi, devlet gücünün ardındaki sınıf çıkarının —devletin beslemesi ve yetiştirmesi tekelci burjuvazinin— dünya ekonomik kriziyle çalkalanan iki dünya savaşı arası ve savaş yıllarının güç koşullarında devletin himayesi ve vesayeti altında ileri atılım yapmaya çalıştığı bir sermaye birikimi dönemiydi. Bu yüzden bu dönem aynı zamanda «bürokratik» denilen baskıların (tepeden inmecilik, ceberrutluk, horlama, canlarma baskısı, yol vergisi, zulüm, ekmek karnesi, memurlara ucuz şeker, vs...) halkın hayatında

ağır bastığı bir dönem oldu. Oysa yeni dönem ekonomik ve toplumsal düzeyde daha elverişli iç ve dış koşullar altında başladı. Daha önce ağır «bürokratik» baskı sayesinde kazanılan alanda şimdi halka da belli bir yer verilebilir, halkın eski günlere kıyasla biraz rahat soluk almasına göz yumulabilirdi: bir kere, temelde tekeli sermaye birikimini hızlandırmaya ve teminata bağlamaya matuf «ilerici» üstyapı, ona karşı çıkan akımlardan dahi oy etkeni olarak bir ölçüde (ve de «En büyük ibadet Atatürk'ü sevmektir!» diyen eski bürokratların denetimi altında) yararlanılabilecek kadar yerleşmiş, ne kadarının behemehal korunacağı, ne kadarından ne kadar taviz verilebileceği üzerinde uzlaşılabilir bir asgarî müşteri sınıfı hareketinin rahatlıkla «demokrasinin havsı dışına» sürülebilmesine elverişli bir ortam yaratmıştı; üçüncüsü daha elverişli iç ve dış koşullarda hızlanan ekonomik gelişmeden halka da bir pay ayrılması, bir başka deyişle halkın sermaye çıkarlarının yedeğine koşulması sermaye birikimi için ekonomik bakımdan sade yararlı değil, gerekliydi de.

Böylece 46-50 arasındaki hazırlık döneminden sonra 50 seçimleriyle başlayan yeni dönemde devlet sosyal gerçekliğin **yeni bir konumda** halkın yaşantısına yansımaları oldu. Halk arasında yaygın bir hikmet, «İsmet Paşa herdaim devleti kollar, milleti harcar,» sözü burdan doğdu, ve bir bakıma, halkın tek parti döneminde devletten umduğunu bulamadığının, buna karşılık 50'den sonra bulduğunu bunmaya hâli olmadığını ifadesiydi.

Yarılan halk değildi

Burada dikkate alınması gereken önemli nokta şudur: halk hiç bir zaman devlete mistik bir varlık atfetmemiştir. Devletin ardındaki sınıf çıkarını tam bir bilinçle görmemişse de, devleti de mutlak gönüllü itaate ve fedakârlığa lâyık, yanına varılmaz, üstün bir varlık mertebesinde görmemiştir. Devletin «ne mal» olduğunu her zaman bilmiştir âdeta, ve devlet karşısında ona göre tavır takınmıştır. Devleti pek o kadar ciddiye almayan, yarı alaycı, yarı çekingen, her hâlükârda gerçekçi ve temelde materyalist bir tavrıdır bu. Devlet kâh sığınılacak bir melce, kâh aman uzak durulacak bir tehlike, kâh şerrinden korunmak için ağaya ya da patrona başvurulacak bir belâ, kâh seçimler ve «Angara'daki hemşeriler» aracılığıyla imkânlarından yararlanılacak bir kaynaktır halkın indinde. Hiç bir zaman, somut maddî ilişkilerin üstüne yükselmiş, kerameti tanrıdan, meçhulden ya da ecdattan menkul bir varlık değildir.

Küçük burjuva aydınının yarılığı

Devlete somut maddî ilişkilerin üstünde ve ötesinde bir varlık, atfedilenler, bir başka deyişle devleti belli bir tarihî dönemin sınıf çıkarlarından bağımsız, sınıfların üstüne yükselmiş bir güç olarak görenler, her zaman küçük burjuva aydınlar olmuştur. Bunun nedeni, küçük burjuva aydınının üretim süreci içindeki yerinin belirsizliğidir. Küçük burjuva aydın kendisinin toplum içindeki özel konumunu devlete de yakıştırır, onu da kendi gibi ayakları havada, varlığı ve işlevi kendinden menkul bir matah zanneder. Halkın hayatında somut olarak yaşadığı devlet-halk ikiliği, küçük burjuva aydınının beynine soyut bir sistem, sözde «kendine özgü» bir **toplum düzeni** olarak yansır. Küçük burjuva aydın iç ve dış dinamikler doğrultusunda sürekli evrim geçiren toplumda hâkim sınıf-devlet ve devlet-halk ilişkisinin **belli bir tarihî konumunu** «toplum düzeni»yle karıştırır. Bu toplum düzeninde etkin ve belirleyici bir güç olarak sınıf gerçeği yok, Devlet ve Halk vardır. Devlet halkın karşısında —keyfe göre «ceberrut» ya da «kerim»— soyut bir güç, Halk da Çukurova'da on bin dönüm pamuk tarlasına sahip top-

rak ağasından Mardin'in en ezgin marabasına kadar, Devlet'den gayri herkesi içine alan kaba bir yığındır. İsmet Paşa, küçük burjuva aydının gözünde tam işte bu anlamda bir **devlet** adamıdır: kendini Devlet'e adanmış bir Devlet Paşasıdır. Onu öyle sanmakla, küçük burjuva aydın devlet sorununa ne kadar yanlış bir yönden yaklaştığını gösterdiği gibi, İsmet Paşa'yı da ne kadar yanlış anladığını ortaya koyar. Hattâ İsmet Paşa'yı yanlış anlamakla da kalmaz, kimi zaman kendi soyut devlet anlayışını İsmet Paşa'ya da yamar; onun da kendini Devlete adanmış bir Devlet Paşası olarak gördüğünü vehmeder. Buysa, ilerde göreceğimiz gibi, İsmet Paşa'yı hiç mi hiç anlamamaktır.

Küçük burjuva aydınların bir bölüğü bu tür devlet anlayışını, toplumda temel çelişkili devlet-halk, ya da bürokrasi halk çelişkisi olarak görmeye kadar götürür. Onlara göre Devlet Paşası İnönü «devlet kurtarıcısı, devlet kurucusu, devlet yürütücüsü» bürokrasinin has adamı olarak her zaman, bürokrasinin çıkarları doğrultusunda ve halka karşı **devleti** temsil etmiştir. Çok uzun bir süre İnönü'nün başından eksik olmadığı devletin resmî ideolojisi bürokrasinin benimsemiş olduğu Batı değerlerini yüceltmiş, devlet zoruyla tepeden inme gerçekleştirilen ve toplum yapısına uymayan Batıdan aktarma üstyapı «devrim»leri, halkın hayatına somut bir yenilik getirmeden sadece bürokratlara yaramıştır. Bu durum halkı devletten uzaklaştırmış, bürokrasi de halkla arasına giren mesafeden, halkı büsbütün baskı altında tutmak için manevî gerekçe olarak yararlanmıştır. Bundan başka İnönü, ve onun şahsında bürokrasi, devletin işlevinin toplumdaki çelişik çıkarlar arasında birleştirici bir denge sağlamak olduğu görüşünden hareketle, kapitalizmin gelişmesini engellemiş, dolayısıyla üretim güçlerinin gelişmesini geciktirmiştir. Bu yüzden toplum hayatı duraganlığa itilmiş, bürokrasi bunu sosyal adaletin gerçekleşmesi, «imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir toplum»un gerçekten kurulmakta olduğunu habercisi sanmıştır. Devletin fiilen ekonomiye el atması ve izlenen devletçilik siyaseti bir yandan devleti daha müdahaleci kılarken, öte yandan ekonomik gerçeklerden uzaklaştırmıştır. Halk bütün bunlardan zarar gördüğü ve Batıdan cefkalem aktarılan Batıcı-lak değerleri bir türlü içine sindiremediği için, her zaman İnönü'ye karşı olmuştur; hiç bir zaman onu kendinden bilmemiştir.

Bu görüşte olanlar İnönü'nün bütün siyasî hayatını ve kişiliğini, İttihatçılığın ve Garp Cephesi Kumandanlığından Cumhuriyet hükümetlerinin ilk başbakanı oluşuna ve Takriri Sükûn Kanununa, devletçilik siyasetinden Köy Enstitülerine, savaşta yürüttüğü tarafsızlık siyasetinden savaş sonunda Batı blokuna yanaşarak demokrasi denemesine girişmesine, 950 yenilgisinden 27 Mayıs öncesindeki ve sonrasındaki tutumuna, ve nihayet 12 Marttan sonraki bütün davranışlarına kadar hep Devlet Paşalığı açısından değerlendirirler. Ve bunun mantıklı bir sonucu olarak, İnönü'ye karşı çıkan Demokrat Partiyi ve daha sonra Adalet Partisini, toplumda üretim güçlerini geliştiren **gerçek** devrimci bir halk hareketinin araçları olarak görürler.

İnönü, bu görüşe göre, toplumda zamanla gelişen halka yakın ve halktan yana güçler karşısında **yenik düşmüş**, fakat derin tecrübesi ve zekâsıyla ve hoşgörülü, olgun mizacıyla yenilgiyi sineye çekerek toplumdaki gelişmeye kesin bir direniş göstermemiş, kendi de aynı yönde olumlu bir evrim geçirmiştir. Ama yine de bütün önemli dönemeçlerde genel tercihleri hep Devlet Paşalığı çizgisinde, devlete ağırlık verme yönünde tecelli etmiştir.

Bu görüş tekелci burjuvaziye yarar

Bu görüş aslında, tekелci burjuvazinin kimi gönüllü ideologlarınca sözde bilimsel ve sol bir terminoloji kullanılarak yayılmaya çalışılan İsmet Paşa, dolayısıyla «devlet» görüşüdür. Toplumda temel çelişki devlet-halk çelişkisi olarak ele

alınca, tek parti döneminde halkın tabii bilinciyle kendine karşı ve hasım gördüğü devlet şamar oğlanına çevrilmekte, halkın somut yaşantısının **bir veçhesi** olarak ortaya çıkan **devlet-halk** ikiliği görüntüsüne teorik bir içerik kazandırılmaktadır. Daha başka bir deyişle, o dönemde tekelci burjuvazinin hâlihazır ve gelecek çıkarları uğruna devlet aracılığıyla halka çektirilen cefanın sorumluluğu doğrudan doğruya ve sadece devlete yüklenmektedir. Tabii, tekelci burjuva çıkarlar adına hareket eden bir devletin değil, devletin devlet oluşu adına, bürokratik çıkarlar ve bürokrasinin idealist Batıcı-laik tutkuları doğrultusunda hareket eden bir devletin! Bu arada bürokratların idealist tutkusu olarak gösterilen Batıcı-laik ideolojinin tekelci burjuvazi tarafından ne ölçüde benimsenmiş ve «üstyapı devrimleri»nin desteklenmiş olduğu sorunu, devlet sınıfsal niteliğinden soyutlanarak ve bürokratların devlet katındaki güçleri abartılarak hasıraltı edilmektedir. Halkın haklı olarak hışmını çeken bürokrasi böylece, halkın somut yaşantısında gözlediği devlet-halk ikiliğinin tek sorumlusu durumuna düşürülmektedir. Arada kaynayan —hem maddî çıkar düzeyinde, hem de ideolojik düzeyde— tekelci burjuvazi ile halk arasındaki çelişkidir.

«Devlet Paşası İnönü» efsanesi tekelci burjuvazinin gönüllü ideologları tarafından işte bu dalaveraya âlet ediliyor. Tekelci burjuvazi «İnönü'nün temsil ettiği devlet anlayışı» ile halka çektirilenlerin günahından tenzih edilerek, 46 ile 50 arasında oynanan ayak oyununa teorik kılıf hazırlanıyor. Ayrıca devletin, halka karşı, **tekelci burjuvazinin** baskı aracı olarak kullanıldığı gerçeği örtbas edilmeye çalışılıyor.

Bir yanılgıdan diğer yanılgıya

Küçük burjuva aydınların bir başka bölümü de, yine İnönü'yü su katılmadık bir Devlet Paşası olarak görür. Onlar için de İnönü «devlet kurtarıcısı, devlet kurucusu, devlet yürütücüsü» küçük burjuva bürokratların tipik temsilcisidir. Aslında doğrudur bu dedikleri ama, İnönü'nün **ne bakımdan** tipik olduğu, yani küçük burjuva bürokratların kendilerini **niçin** devlet kurtarmaya, devlet kurmaya, devlet yürütmeye adadıklarına dair bu kesimin görüşleri, devlet olgusunu sınıf gerçeğinden soyutlayan, ve o nedenle onları da bürokratların devlet üzerindeki iddialarını ve devlet katındaki güçlerini abartmaya götüren idealist devlet anlayışlarınınca belirlenmiştir. Bu yüzden İnönü'nün tipikliğini gerçek yönünden saptırıp yanlış yorumlarla; İnönü'yü, doğru yoldan **sapmış** bir Devlet Paşası olarak görürler.

Çeşitli renklerden radikal «devrimci» kesimlerce benimsenen bu görüşe göre Cumhuriyetin ilk döneminde devletin bariz vasfı, «halka rağmen halktan yana» olmasıydı. Devlet halktan yanaydı, çünkü devletli yönetenler halkın içinden çıkmış ilerici küçük burjuva aydınları; onların önderliğinde devlet halkı aydınlatma, toplumu daha ileri ve çağdaş bir düzeye, Batının «çağdaş uygarlık düzeyi»ne ulaştırma görevini yüklenmişti. Ayrıca, bu görevi hakkıyla yerine getirebilmek için emperyalizme karşı direnmek, ve onun için de kapitalist olmayan bir kalkınma yolu izlemek gerektiğini görmüştü. Ne ki halkla devletin arasına girip onun ilerici görevini yerine getirmesine ayak bağı olan güçler vardı toplumda; bunlar «gerici çıkar çevreleri» ve «irtica» idi. Halk geri kalmış, cahil ve bilinçsiz olduğundan, yenilikleri yadırgadığından, çok kere ve çok yerde gerici çıkar çevrelerinin kuyruğuna takılıp irticanın kışkırtmalarına kanyor, devlete ve yönetici bürokratlara cephe alıyordu. Bu nedenle toplumda temel çelişki, radikal reformculara göre, ilerici-gerici çelişkisiydi; dolayısıyla devlet gerici güçler karşısında toplumu ileri bir düzeye çıkaracak yenilikleri gerçekleştirebilmek için zora başvurmak, «devrimci» olmak zorundaydı. İsmet Paşa önceleri bu devrimci görevin bilinciyle devlete sahip çıkan, **halkın mutluluğu için halka rağmen iş**

gören ilerici kadronun başta gelen öncülerindendi. Ama sonradan devletin devrimci misyonundan taviz vermez tutumunu bırakarak işi idarei maslahatçılığa vurdu, «devrim»e ihanet etti! Bunun nedeni, reformcularca «anlaşılabildiği» kadarıyla, İnönü'nün, devleti devrimci misyonundan **ayrı** mütalaa etmeye teşne Devlet Paşası yönünün, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonunda yer alan dış olayların etkisiyle, devrimci yönünden ağır basmasıydı.

Görüldüğü gibi, radikal reformculara göre de tek parti döneminde devlet belli bir sınıf çıkarının icraat ve baskı aracı değildir; kendisini toplumun ilerlemesine, çağdaş uygarlığa ulaşmasına adanmış, sınıflar üstü bir güçtür. Bu görüşte devletin kendini niçin toplumu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaya adanmış olduğu temelde es geçilir. «İlerleme», «çağdaş uygarlık» ve «devrim» gibi kavramlar somut tarihi (sınıfsal) içeriklerinden soyutlanarak **mutlak** değerlere, ya da bürokratların küçük burjuva aydınlar olarak yetiştikleri kültür ortamınca belirlenen **kişisel tercihlerine** dönüştürülür. Devletin «devrimci» misyonu ile «çağdaş uygarlık» arasındaki ilişki belli ve belirli bir sınıf çıkarı dolayısıyla değil, doğrudan doğrudur. Reformcu teze göre bu doğrudan ilişkiyi kuranlar devlete hâkim ilerici bürokratlardır. Lâkin reformcu görüş, ilerici küçük burjuva aydınların kişisel tercihlerinin devlet katında niçin ve nasıl ağır bastığını, yani bürokratların devlete hâkim olabilmelerinin koşullarını ve şartlarını yeterince açıklamadığı gibi, küçük burjuva ilericiliğinin **sınırlarını** da doğru dürüst izah etmeden asıl sorunu geçiştirir. Bu yüzden bürokratların devlet katındaki güçlerinin kendilerinden menkul olmadığı (yani bürokratların devleti her nasılsa ele geçirmiş bir çete olmadıkları), ilericiliklerinin sınırının «ilericiliğin» somut içeriğince belirlendiği, ilericiliğin somut içeriğini de toplumdaki hâkim sınıf çıkarlarının tayin ettiği, dolayısıyla bürokratların devlet katındaki güçlerinin gerçekte hâkim sınıf çıkarları doğrultusunda ideolojik tercihlerin bir fonksiyonu olduğu gerçeğini **hasıraltı** eder. Bu arada reformcular isteseler de istemeseler de hasıraltı edilen bir başka şey vardır: tekelci burjuvazinin gönüllü ideologlarının tahlillerinde olduğu gibi, halkla tekelci burjuvazi arasındaki çelişki. Reformcu tahlilde, halkın karşısında tekelci burjuvazinin yerini devlet, tekelci burjuva-halk çelişkinin yerini de devrimci aydın-gerici güçler çelişkisi alır; halk ya gerici güçler arasına konulur, ya da gerici güçlerin peşinde ordan oraya sürüklenen şekilsiz, âvare bir yığına indirgenir. Gide gide sonunda toplumun evrimine paralel, olarak «ilericiliğin geçirdiği evrim bir dizi «anlaşılmaz»la izaha kalkışılır. Bu anlaşılmazların başında da Kurtuluş Savaşı sonrası dönemin «kaadiri mutlak» Devlet Paşası İnönü'nün, hayatının belli dönemlerindeki **anlaşılmaz** davranışları yer alır.

Değişen İnönü efsanesi

Cumhuriyetin kuruluşunun hemen akabinde başlatılan Batıcı-laik devrim hareketinin baş destekleyicisi ve yürütücüsü İnönü sonradan niçin devrimlerin yozlaştırılmasına, laiklik ilkelerinden taviz verilmesine, devrimciliğin tukaka îlan edilmesine daha kendi devri iktidarında göz yumdu? Devletçiliğin, «kapitalist olmayan yoldan kalkınmanın» yürekten savunucusu ve uygulayıcısı İnönü sonradan niçin çok partili «demokratik» rejime bir an önce kavuşma uğruna yabancı sermayenin ve işbirlikçi özel sektörün ekonomiye hâkim olmasına rıza gösterdi, hattâ 46-50 arasındaki tutumuyla bunu teşvik etti? Millî Kurtuluş savaşından kalma geleneksel «taraf tutmama» ve Sovyetler Birliğiyle dostluk siyasetinin bayraktarı İnönü niçin sonradan (daha İkinci Dünya Savaşı fiilen patlak vermeden) bayrakları suya indirip Batıya yanaştı? Lozan'da Lord Curzon'a kök söktürmüşken niçin General Marshall'a he dedi? Millî Kurtuluş Savaşımızın Garp Cephesi Kumandanı İnönü sonradan niçin emperyalizmin ülkemizde yeniden hâkimiyet kurmasına karşı çıkanları «3,5 maceracı» ya da «hayatalar» diye

karalayıp muttasıl onların karşısında, işbirlikçi burjuvazinin safında yer aldı? 27 Mayıs öncesinin gözünü budaktan esirgemez özgürlük ve demokrasi mücahidi İnönü, 61 Anayasasını savunan ve uygulayan, Türkiye İşçi Partisinin meşruiyetine kanat geren İnönü, 12 Marttan sonra olanlara niçin karşı çıkmadı? Niçin üç yıl önce ne yapacakları bilinmez eşkiya» diye adlandırdıklarıyla el ve oybirliği yapıp Anayasanın değiştirilmesine yardımcı oldu, sıkıyönetimsiz sıkıyönetim rejimi heveslerine cevap verdi? Ortanın Solu kavramını ilk ortaya atan ve CHP'nin baştanberi hep Ortanın Solunda bir parti olduğunu söyleyen İnönü değil miydi? Sonradan niçin kendi partisinin içinde ve hattâ kendi koltuğunun altında gelişen Ortanın Solunu sosyalizme fazla açıldığı gerekçesiyle «milliyatçılık» ve «karma ekonomi»yle bağdaşmaz ilan ederek, «Ya onlar ya ben!» diyecek kadar Ortanın Solcusu küçük burjuva demokratlarını kendine düşman, devlete tehlike bildi?

Radikal reformcu teze göre İnönü'nün hayatı bunlar gibi daha bir alay «anlaşılmaz»la doludur. Hem o kadar doludur ki, küçük burjuva radikal reformcu görüş bütün bu «anlaşılmaz»ları hiç değilse kendisince «anlaşılabilir» kılmak için «Devlet Paşası İnönü» efsanesinin yanısıra bir de «Değişen İnönü» efsanesi uydurmuştur. (Gerçi aynı işi gören bir «karşı-devrim» teorisi de var ama, karşı - devrimin ne zaman başlayıp ne zaman bittiğine dair rivayet muhtelif: 1923 İzmir İktisat Kongresinden başlatılanlar dahi var, müptelaları arasında. Kaldı ki, kaadiri mutlak bürokratların başı İnönü bu teoriye göre karşı-devrime «yenik» düştüğüne ve buna rağmen uzun süre başta ya da en ön safta kaldığına göre, karşı - devrim teorisi ve Değişen İnönü efsanesi aslında aynı efsanedir. Ya da, eğer öyle değilse İnönü, hemen bütün siyasi hayatı boyunca, devrim içinde karşı - devrimin Truva Atı olmuştur!)

İnönü hiç değişmemiştir.

«Değişen İnönü» efsanesi aslında küçük burjuva aydınının hüsnü kuruntusudur. Onun, genel olarak devlet sorununu, özel olarak Cumhuriyet döneminde devlet sorununu doğru değerlendirmekteki aczinin, ya da doğru değerlendirmekteki inadinın ürünüdür. İnönü'nün son yıllarda vardığı yerden geriye bakanlar orda gördükleri manzara karşısında kendilerini boşlukta hissediyorlar. Yıllar yılı bütün «doğru»ları ve «yanlış»ları, «iyi»leri ve «çirkin»leriyle, «kahraman»ları, «hain»leriyle ezberledikleri koca bir tarih ayaklarının altında yıkılıp gidiyor. Tutunacak bir yer bulma, bellennmiş «doğru»ların hâlâ doğru olduğu inancını sürdürülebilme gayretiyle dört elle sarılıyorlar «Değişen İnönü» efsanesine! Oysa İnönü kendi yolundan bir milim sapmamış, hiç de değişmemiştir. Oldum olası temsil ettiği sınırı çıkarının tarihin somut akışı içinde gelişen evrimini izlemiştir.

İnönü'nün izlediği yol, ilk bakışta birbirini olumsuzlayan zigzaglardan geçilmez gibi görünür gerçi ya, aslında genç ve dinç İttihatçı İnönü'den Yeni CHP'den istifa edip ayrılan İhtiyar İnönü'ye giden çizgi düz ve doğru bir çizgidir. Bu bakımdan İnönü'nün zigzagları müstakim bir hattı içerir. «Devlet kurtarıcı» İttihatçılığın Yirminci Yüzyılın emperyalist koşullarında «millî iktisat» yoluyla «burjuvazî» yaratma sevdasını, salt «bürokrat» hevesi ya da tercihi sananlar için İnönü'nün birbirini nakzeder gibi görünen zigzagları altında uzanan düz yolu görmek güçtür tabii. «Burjuvazi yaratma» cehdinin somut yurt ve dünya koşullarında (bu koşulların köklerinin taa On Dokuzuncu Yüzyıl ortalarına kadar uzandığını da unutmamak gerekir) **tekelci** burjuvazi yaratmaya müncer olması, İnönü'nün «bürokratik» tercihlerini aşan bir tarihî süreçti. İnönü için, «burjuvalaşmak» ve burjuvalaşarak «devleti izmihâlden kurtarmak» isteyen sermaye adına bu süreci kabullenmekten gayri bir tercih hiç bir zaman söz konusu olmadı. «Devlet Paşası İnönü» efsanesinin de, «Değişen İnönü» efsanesinin de altında yatan tarihî

gerçek budur. Bunun tersini ileri sürmek, en azından, «liberal görüşü ağır bastığı» İzmir İktisat Kongresinden 1929 dünya ekonomik buhranına, 30'ların «devletçi-toplumcu» aşamasından İkinci Dünya Savaşının karaborsa —haciyağa yıllarının sonuna kadar sözümona bürokrasi tarafından anası ağılatılan kitlelerin çektikleri çileye saygısızlıktır. Onun gibi, taa Takriri Sükûndan başlayarak Donanma Davalarına, Tan Olaylarının öncesine ve sonrasına kadar İnönü'nün devri iktidarında «devlet»in sillesini yemiş onca işçi sınıfı mücahidinin anısında da saygısızlıktır.

Bu gerçeği görmeyenler, ya da görmemekte direnenler, İnönü'yü kendi kafalarındaki kuruntulara göre koydukları yerde bulamayınca, yol ayrımında ayaklarının bastığı toprağın kaydığını görmenin hırçınlığı ve telâşıyla, âdeta hınçlarını ondan almaya kalkıyorlar, nahak yere onu «değişmek»le, doğru yoldan sapmakla suçluyorlar. Bunda, şüphesiz, küçük burjuva aydınının devletin sıcak elini herdaim sırtında hissetme, «Yürü yâ kulum!» diyen sesini kulağının dibinde işitme ihtiyacının ve hasretinin de dahli var! Kolay mıdır küçük burjuva aydın için İnönü gibi bir «Devlet Paşası»yla beraberlikten, ülkü ve kader yoldaşlığında yoksun kalmak? Kendini devletle elele tarihin önüne geçilmez ileri akışı içinde nurlu bir ufka doğru yol alır görürken ansızın yarı yolda ve sonu «hüsrân»la bitecek bir «macera»nın ortasında yapayalnız bırakılmış bulmak? Ne iyi olacaktı İnönü değişmeseydi! Gerçekleşmeyen tüm hayallerimiz, hepsi bir bir gerçek olacaktı!

İki efsane birbirini bütünlüyor

İşte burda «Devlet Paşası İnönü» efsanesi ile «Değişen İnönü» efsanesi birbirlerini bütünlüyor. Devlet Paşasının değişmesinden duyulan tedirginlik, ve hınç, olsa olsa, devlete karşı devlet eliyle devrim yapmayı hayal etmekten gelir. O da herdaim devlete duyulan ihtiyaç ve hasretten doğar. Bütün küçük burjuva aydınların ortak illetidir bu... bu ihtiyaç ve bu hasret! Ve son tahlilde, işçi sınıfı hareketinin örgütlü desteğinden yoksun kalan küçük burjuva aydının kaçınılmaz sınıfsal tercihidir. (Tekelci burjuvazinin gönüllü ideologları da aynı illetle malûller. Ama onlar daha kurnaz, içgüdüleri daha sağlam, daha gerçekçi: sözümona Amerika'dan farklı bir yolun yolcusu AET'siyle, «ekonomik büyümenin sınırlarını zorlayan Türk kapitalizmi»yle, «uyanık vatandaş»lardan Ertuğrul Soysal'larıyla, ve barışçı ve sosyal adaletçi ve »take-off'a geçmiş» uluslara yardımcı Kissinger-NcNamara-Nixon üçlüsüyle «bütün dünyada barış ve kardeşlik içinde üretim güçlerini geliştirmeye» nihayet yönelen «sistem»i ya da «model»i devletin «devrimci» misyonu yerine çoktan ikame ediverdiler bile!) O yüzden küçük burjuva aydın çok kere gönlündeki temenniyi, özlemi, kafasındaki kuruntuyu maddî hayatın gerçek olgusuyla karıştırır; olmakta olanın, olmasını istediği şey olduğu zehabına kıyılır; korkukça ya da umutlandıkça düşündüğünü zanneder; ve en önemlisi, tarihi, olayları ve kişileri değerlendirken onlara hangi sınıfın gözüyle bakacağını bilmez. Ona mutlak ve apaşikâr görünen kimi «gerçek» değerlerin çok defa hâkim sınıfların benimsedikleri değerler olabileceğini hiç aklına getirmediğinden, karşısında olduğunu sandığı güçlerle çok kere nerde **birlik** olduğunu, ve birlikte olduğunu sandıklarından ne zaman **ayrıldığı**nın farkında değildir. Onun için de habire bir aldanıştan bir başkasına sürüklenir. Aldanmayı, hayal kırıklığına uğramayı meslek edinmiştir âdeta! Öyle ki bu yüzden İnönü'nün hayatının son yıllarında küçük burjuva aydınların elinden çekmediği kalmadı. Bu yüzden, kendi de dediği gibi, çok halkı yendi. Haketmediği sevaplar ona maledilmeye kalkışıldığı için, işlemediği günahların kefareti sonradan ona ödetilmek istendi. Çok zaman ödetildi de. Birgün kendilerini onun yanında sananlar bir

başka gün onu karşılarında görünce «yine aldanmış» olmanın hismi ve sürûruyla gözüküp saldırdılar ona. Saldırdılar ama, onlar onu yanlarında sanırlarken onun sahiden onların yanında olup olmadığını, ya da sahiden yanlarında idiye **kendilerinin** niçin onun yanında olduklarını, ve **birlikte** neye ve kimlere karşı olduklarını ve **nerede** birlik olduklarını hiç düşünmeden saldırdılar.

Öte yandan İnönü'nün burjuva politikacılarla da yıldızı hayatının son birkaç yılına kadar pek karışık olmadı. Küçük burjuva aydınlar ikide bir onu kendilerinden sanıp her seferinde aldandıkları için gücenip ona küsüyorlardı. Burjuva politikacılar, tersine, İnönü'nün kendilerinden olduğunu anlamadıkları için ona garez oldular. Çoğu sonradan gitti elini öptü ama, çok kere iş işten geçtikten sonra. İnönü'nün «kin tuttuğu» mäsälinin aslı budur. İnönü hiç bir zaman şahsı adına kin tutmamıştır. Ona ters düşüp, onunla uğraşıp, sonunda çarpılanlar kişi kininin değil, **sınıf kininin** kurbanı olmuşlardır. Sınıf kini yalnız sınıf düşmanlarını değil, sınıf çıkarının uzun vâdeli perspektifi içinde yollarını şaşırانları da çarpar. Bunun her zaman anlaşılması İnönü'nün kusuru değildi. Onun devlet katındaki gücünün ve nüfuzunun (iktidarda olsun, muhalefet olsun) abartılmasından çok kişinin canı yandı ama İnönü de bu yüzden az haksızlığa, nankörlüğe uğramadı. «İnönü ne isterse olur»dan yola çıkılınca tabii sonunda, «İnönü isteseydi olurdu»ya varılır. Oysa İnönü «Elimden ne geliyorsa yapacaaağım, amaaa...!» dediğinde, elinden ne gelip gelmeyeceğini tayin eden onun kendi kişisel iradesi, kaprisleri, tercihleri ya da devlet katındaki nüfuzu değil, doğrudan doğruya belli bir sınıfın iradesiydi. İnönü sık sık o iradenin sözcüsü, kimi zaman uygulayıcısı, koordinatörü de oldu; o iradeye düpedüz, sınıfsal düzeyde karşı çıkanlar gibi, şu ya da bu nedenle hismine uğrayanlar da onun tokadını İnönü'nün elinden yani devletten yediler; ama İnönü hiç bir zaman onun üstünde ve ötesinde, onu aşan bir başka iradeyi devlet katında temsil etmeye kalkmadı. Kendisi öyle beyhude bir işe kalkışmayacak kadar akıllı ve tecrübeli (devlet katında «mümkün» olan «gayri mümkün» olandan ayırdedebilecek kadar devletin sınıf tabanını olanca karmaşık ilişkileri içinde yakından gözlemiş olmaktan başka nedir ki zaten siyaset hayatında tecrübe?), başkaları kalkıştığında da arslanlar gibi» karşılarına dikilecek kadar sınıf çıkarına bağlıydı. Kendisine «Devlet Paşası» denildiğini işittikçe içinden gülmüş olsa gerektir; çünkü ne kendinde, ne de devlette, sınıf çıkarının gerektirdiğinden gayri bir işlev vehmetmemiştir. Onun için, çoklarının yıkıldığı yerde İnönü yıkılmadı. 950 seçimlerinde uğradığı yenilgi —«demokrasi»nin tecellisiyle tekelci burjuvazinin rüşte erişi— gerçekten onun en büyük zaferi ve kendi **eseri**ydı. O yüzdendir ki tarihte nice millî şefe çok pahalıya oturmuş öyle bir «yenilgi»den sapsağlam, hatta daha da arınmış ve güçlenmiş olarak sıyrılmasını bildi; ve sükutu hayali huy edinmiş çoğu İnönü hayranlarının tersine, 46-50 arasında oynadığı role büyük bir gönül rahatlığı içinde ve dürüstlikle her zaman sahip çıktı, ondan her zaman şeref duydu. CHP'den ayrılışı da, ömrünün nihayetinde onun için bir yenilgi değil, sınıf çıkarına en son hizmeti, sınıf bilinciyle yoğrulmuş bir ömrün taçlanmasıydı.

Yarım yüzyılı aşan bir süre hep en ön safta ve ayakta kalmasının sırrı buradadır. Ölümünde onca **resmî** yas tutularak anısına yürekler dolusu şükran borcu ödenmesinin ve son yolculuğunda onca devletle uğurlanmasının da nedeni budur.

26 ARALIK 1973
Halka açık şirketler
furyası...

● Nejat Eczacıbaşı ve

Vehbi Koç'dan sonra Hacı Ömer Sabancı Holding de şirketlerini halka açacağını bildirdi.

Şirketlerinin hisse senetlerinin bir kısmını satacağını ve böylece şirketlerini «halka açacağını» önce Ne-

jat Eczacıbaşı bildirmişti. Eczacıbaşından sonra Vehbi Koç da, Türkiye'de halka açık şirketlerde öncülüğü Koç grubunun yaptığını, fakat şimdiye kadarki gelişmelerin yeterli olmadığını açıklayarak Koç grubunun hisse senetlerini satışa çıkaracağı şirketler arasında Arçelik ve Demir Döküm'ün de bulunduğunu söyledi.

56 Fabrika ve şirketten oluşan Hacı Ömer Holding sermaye topluluğu Yönetim kurulu başkanı Sakıp Sabancı ise, 250 milyon lira lik hisse senedi çıkarmak için hükümetin kuruluşunu beklediklerini bildirdi. Sabancı, eski şirketler yerine teşvik belgelerinin alındığı lastik, konfeksiyon ve viskon sanayileri projeleriyle ilgili olarak halka hisse senedi satacaklarını söyledi.

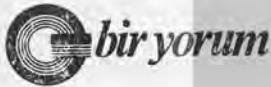
Sabancı «bu şekilde, küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarını emniyetli bir şekilde değerlendirmeleri de imkân dahiline girmiş olacaktır. Türkiye sanayileşmede yeni bir düzeye girmiştir. Tesislerin çok daha büyük ve modern teknoloji ile kurulması gerekmektedir. Bu yeni aşama içinde, aile şirketlerinin yeterli olmadığı bir hakikattir. Bunun yanı sıra Ortak Pazar'la ileride kurulacak münasebetlerimiz bizi daha güçlü kuruluşlara zorlamaktadır» dedi.

1973 yılı sonunda, 1974'ün ilk günlerinde dört büyük sermaye grubunun, Koç, Hacı Ömer, Alarko ve Eczacıbaşı'nın toplam 560 milyon liralık hisse senedini satışa çıkaracakları anlaşıldı. Bunlara ek olarak Yaşar Holding, Şahin Hol-

ding ve AK-EL A.Ş. de halka açılacağını bildirdi.

Öteden beri, aile şirketlerinin hisse senedi çıkararak halka açılmasının savunucusu olan İstanbul Sanayi Odası eski başkanı Ertuğrul Sosyal, «Düne kadar, açılmak tezini komünistlik sayan öfkeli anlayış, gerçeklere inmekte sosyal basının önünde direnmekten vazgeçmektedir. Bugünlerde halka açılacaklarını duyduğumuz büyük aile şirketleri, işte bu sosyal sorumluluğun yanında, yeni yatırımlar için sermaye toplama amacını da gerçekleştirilmektedir» dedi.

1974 başlarının en önemli ekonomik konularından biri haline gelen ve yaygın biçimde tartışılan şirketlerin halka açılması sorunu nedir?

Halka açılma nedir?

1973 yılının son günlerinde, «şirketlerin halka açılması», daha doğrusu şirketlerin hisse senetlerinin halka satılması konusu etrafında yoğun bir reklâm ve propaganda başladı. Öyle ki gazetelerde tam sayfa ilanlar, haberler ve tefrikalarla; Televizyonda bizzat şirketlerini halka açmaya yönelik sermaye sahiplerinden birinin yarı reklâm mahiyetindeki programıyla; Cumhurbaşkanı'nın konuya ilgi göstermesi, öte yandan da çeşitli çevrelerden gelen eleştirilerle; büyük sermayenin holdinglerinin, aile şirketlerinin «halka açılması» günün konusu haline getiriliverdi.

Neydi «halka açılma» veya bir başka sermaye grubunun tercih ettiği terim olarak «halka satılma» veya «ortaklığa çağrı»?

Kapitalist ülkelerde çeşitli örnekleri ve modelleri görülen «şirketlerin halka açılması», mevcut veya yeni kurulacak işyerlerinin, şirketlerin, holdinglerin bir kısım hisselerinin, küçük birimler halinde yeni ortaklara satılması, yani satın aldıkları hisse senetleri karşılığında, küçük ortakların büyük şirketlerin kârına ve zararına belli oranlarda iştirak etmeleri demektir. Böylece yönetim, şirketini «halka açan» yani bir kısım hisselerini başka ortaklara satan sermaye grubunun elinde kalmakla birlikte, şirket sermayesinin ve gücünün küçük tasarrufların toplanmasıyla artması ve mülkiyetin yaygınlaştığı aldatmacasının topluma yutturulmaya

çalışılması mümkün olabiliyor; «halka açılma» yoluyla tekelci sermaye, gerek ekonomik gerekse sosyal güçlüklerinin bir kısmını yenme imkânı bulmuş oluyordu.

Türkiye'de de etrafında büyük gürültüler koparılan «halka satılma» aslında ne 1973 sonunda ortaya çıkan yepyeni bir atılımdı, ne de sanıldığı ve gürültüsü edildiği kadar önemliydi.

Kimler açılıyor? Ne oranda?

Şirketlerini Halka açacağını önce Eczacıbaşı grubu açıkladı. Eczacıbaşı Holding'in kurduğu tamamı nakten ödenmiş 80 milyon TL. sermayeli Eczacıbaşı Yatırım Holding A.Ş. nin hisselerinin 40 milyon liralık bir bölümü; her biri 1000 TL. değerindeki hisse senetleri şeklinde olmak üzere isteyenlere satılacaktı. Yeni Yatırım Ortaklığı, Eczacıbaşı İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş., Eczacıbaşı Seramik Fabrikaları A.Ş., Ipek Kâğıt Sanayi ve Ticaret A.Ş., Dosa Konserve Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kaynak Tekniği Sanayi ve Ticaret A.Ş. gibi ortaklıklarının hisse senetlerine 1969 yılı değerleriyle sahipti ve ilk yıl sonunda kâr dağıtacaktı. Yatırım Ortaklığının, Eczacıbaşı Holding'in yönetim ve denetiminde bulunduğu müjdesi ve garantisi de veriliyordu ilânda.

Eczacıbaşı «halka açılmanın» şampiyonluğunu ve öncülüğünü kazanmak için herşeyi yapıyordu. Bu arada TRT'nin de büyük yardımından yararlandı ve kurduğu yeni yatırım ortaklığının reklâmını televizyonda bir saate yakın süre yapma imkânını elde etti. Diğer sermaye grupları tarafından bu televizyon programı, «haksız rekabet» olarak nitelendi.

Demek ki halka açılmada bir ekonomik rekabet söz konusuydu sermaye grupları arasında...

Koç grubu, bizzat Vehbi Koç'un ağzından «halka açılacağını» ilanda gecikmedi. Ayrıca Koç, Türkiye'de halka açık şirketlerde öncülüğün Koç grubunda olduğunu söylemeyi de ihmal etmedi. «Halka açılmak mecburiyetindeyiz» diyordu Koç ve gazetelere tam sayfa ilanını dayıyordu... Koç topluluğu, halkın ortaklığıyla 400 milyon sermayeye ulaşacak, halen 180 milyon sermayeli Koç Yatırım ve Sanayi Mamulleri Pazarlama A.Ş.'ni «halka açıyor»du. İlanda «Koç yatırım, ülkemiz ekonomisinde yeni bir dönemi başlatacak olan faaliyetlerine halkı da ortak etmek kararını almış bulunmaktadır» deniliyor ve Koç Yatırım'ın halen Arçelik, Otosan, Türk Demir Döküm, Bozkurt, Tat, Simgel, Bekoteknik, Türkay gibi şirketlerin hisse senetlerine sahip olduğu, ayrıca da teşvik belgesi alınan döküm sanayii, çelik sanayii, otomobil lastiği sanayii kollarında faaliyet gösterecek üç yeni şirkete ortaklık imkânının da sağlandığı bildiriliyordu. Yine ilana ve tanıtma broşürlerine göre, Koç Yatırım, Murat 124 ve Anadolu otomobillerinin ve dayanıklı tüketim maddelerinin halka kolaylıkla intikaline yardımcı olabilmek için, faaliyetlerinin önemli bir bölümünü pazarlama teşebbüslerine ayıracaktı. Demek ki Koç, piyasaya 220 milyon liralık hisse senedi sürmek niyetindeydi.

Koç'u Hacı Ömer Holding yani Sabancılar grubu izledi. Sabancı Holding yönetim kurulu Başkanı Sakıp Sabancı, piyasaya 250 milyon liralık hisse senedi çıkarmak için hükümetin kuruluşunu beklediklerini açıkladı. Sabancı grubu, teşvik belgelerini aldıkları lastik sanayi, konfeksiyon sanayi ve viskon sanayi projelerini halka açacaktı. Yani eski şirketlerini değil de yeni kurulacak şirketleri...

50 Milyon sermayeli Afarko Holding de mevcut 12 kuruluşunu halka açacağını ve 50 milyon liralık hisse senedi çıkaracağını açıkladı. Bunu İstanbul'da halka açık olarak kurulan AK-EL Tekstil Sanayi A.Ş. izledi. Nihayet Şahin Holding A.Ş.'i 100 milyon TL. sermayeli olduğunu ilan ederek tasarruf sahiplerine

rini yine birçok gazetede birden çıkan tam sayfa ilanlarla ortaklığa çağırıyordu. Şahin Holding, MŞM - Endüstri Anonim Şirketi, Keban Holding ve Ortakları Plastik Sanayii A.Ş., Doğu Çelik Sanayii A.Ş.'nin hisselerine sahipti. Yeni yatırımı Keban Holding ve Ortakları Demir ve Çelik Sanayii A.Ş. olacaktı. Banka iştiraklerini de Türkiye Garanti Bankasında 500 bin TL., Yapı ve Kredi Bankasında 562 bin TL. olarak ilan ediyordu. Şirketin mevcut sermayesi 20 milyon liraydı ve 80 milyon liralık hisse senedini halka satıyordu.

1974 yılının ilk 15 günü içinde halka açılacaklarını ilan eden şirketler bunlardı ve anlaşıldığı kadarıyla şimdilik toplam 700 milyon TL.lik hisse senedi ihraç etmek üzere teşebbüse geçmişlerdi.

Türkiye'de, Üçüncü Beş Yıllık Plana göre, özel kesimin yıllık ortalama yatırım yükümlülüğünün 10 milyar lira olduğu ve özel kesimin bunun ancak 5 milyar lirasını kendi öz kaynaklarından sağlayabildiği hatırlanacak olursa, satılan 700 milyon liralık hisse senedinin Türkiye ekonomisi için, böyle iddia edildiği gibi devrim yapacak ve yeni bir dönem açabilecek önemde olmadığı hemen anlaşılır. Aslında, bırakalım işin ekonomik ve sosyal yönünün tartışılmasını bir yana, olayın boyutları koparılan fırtınalara ve gürültülere uygun düşmemektedir. Öte yandan Maliye Bakanlığında halen kayıtlı özel hisse senetlerinin toplam değeri 7 milyar Türk lirasını aşmış olmakla birlikte, Borsanın 1973 yılının ilk 9 ayı içindeki muamele hacmi ancak 47 milyon lira civarında kalmaktadır. Yani, çeşitli nedenlerle (tasarruf yetersizliği, güvensizlik, sermaye piyasasını düzenleyen bir kanunun yokluğu, hisse senetlerinin bedelinin piyasaya süren tarafından keyfi olarak belirlenmesi ve resmî bir değeri olmamasının yarattığı kuşku) hisse senetleri çok az el değiştirmekte, hisse senetleri alınma rağbet fazla olmamaktadır.

Belki de bu kadar büyük reklam ve propaganda, böyle bir yapıyı kırmaya da yönelmektedir?

Tekelci sermaye grupları neden halka açılıyor?

Önce kendi ağızlarından dinleyelim...

Eczacıbaşı'nın şu sözü önemli: «Şirketlerimizi ancak halka açarak tarihin bizi affedeceğini sanıyorum.»

Neyi affedecek tarih? Hangi günahı? Demek ki ortada bir günah var. Peki şirketleri halka açmak bu günahın kefareti olabilir mi? Aksine yeni günahlar ekler hesap hanesine... Bunu ilerde ele alacağız.

Eczacıbaşı, daha çok işin sosyal yönünü ön plana çıkarıyor: İçinde bulunduğumuz toplum koşullarında varlığın halka yayılması gerek» diyor. Eczacıbaşı grubunun genel koordinatörü halka açılmada diğer nedenleri önemli görmüyor, özellikle, «Gel beraber kazanalım, yatırımların al kârını» anlayışı üzerinde duruyor. Yani Eczacıbaşı, diğer halka açılanların da önemli nedenlerden biri saydıkları sosyal nedeni, toplumsal uyanış karşısında sermayenin sevimli ve mülkiyeti yaygınlaştırır görünmesi zorunluluğunu, aksi halde toplumsal patlamaların kaçınılmaz olduğu görüşünü ön plana alıyor.

Vehbi Koç, «Halka açılmak mecburiyetindeyiz» diyor. Koç Holding İcra komitesi Başkan Yardımcısı Can Kırış «Koç topluluğunun halka açılmasında ana faktör, ortak pazar koşullarında rekabet gücüne sahip olabilecek daha modern teknolojiye dayalı kuruluşları gerçekleştirebilme zorunluluğudur» diyor. Şöyle devam ediyor: «Üçüncü Beş Yıllık Planla başlayan dönemde, optimal büyüklükteki yatırımların gerçekleştirilmesini temin amacıyla halka açılmak zaruret halini almıştır.» Yani, Kırış'a göre halka açılmaktaki en önemli neden, özel kesimin yeni dönemde zorunlu olduğu yeni büyük yatırımların ek finansman ihtiyacının karşılanmasıdır. Büyük sermaye güçsüzlüğünü, halkın küçük tasarruflarını kullanarak

kapatmaya çalışıyor. Ama Koç topluluğu da sosyal nedeni inkâr etmiyor. «Bunun yanında sosyal gayeleri gerçekleştirmek özlemi de bulunmaktadır. Nitekim Koç topluluğunun ürettiği mamulleri ve hizmetleri kullanan halk topluluklarının hissedarlığı hem psikolojik yönden hem de menfaat açısından dengeli bir uygulamaya vücut verecektir. Bir manâda şirketlerin bu genişlikte halka açılması, demokratik düzenin iş hayatına geçişini sağlayacaktır.» diyor Can Kırış...

Sakıp Sabancı (Hacı Ömer Holding) da ekonomik nedene ağırlık tanıyor «Artık Müşterek Pazarda rekabet edebilecek kuruluşlar gerekli. Türkiye sanayileşirken, en son teknolojiye dayalı, büyük, ekonomik, fizibil kuruluşlara ihtiyaç var» diyor Sabancı. «100 milyonun var, bunun yanına 100 milyon daha temin edebilirsen, daha büyük ve ekonomik bir kuruluş kurmak mümkün olur. Bir tisişi iki katı büyüklükte kurunca sabit maliyetler düşecek, Müşterek Pazarla rekabet edebilecek bir işletmeye sahip olma imkânı doğacak» diye devam ediyor. Öte yandan işin sosyal yönünü de unutmuyor. «Ancak sanayi kuruluşlarına halkı da ortak etmek sadece finansman darlığına bağlanmamalıdır. Bunun bir de sosyal yönü var. En çok bunun üzerinde duruyoruz» diyor.

Bir de, şirketlerinin hisselerini satışa çıkararak sermaye büyüyenler genel olarak kredi yetersizliğinin ve güçlüğünün kendilerini böyle bir yola itmekte etkili olduğunu kabul etmekle birlikte, kredi konusunda bazı noktalarda anlaşmıyorlar. Eczacıbaşı grubu ve Sabancı, sanayi kredisi yokluğundan ve özellikle Merkez bankasından şikâyetçiler. Buna karşılık Koç grubu ve eski İstanbul Sanayi Odası Başkanı Soysal, kredilerin pahallı ve temini güç olduğunu kabul etmiyorlar. Can Kırış, «kredi bulunabiliyor, ancak borçlanmayı sağlıklı bir yol kabul etmiyoruz.» diyor... Yani, Koç grubunun Bankalar ve kredi sisteminden şikâyeti fazla değil. Bu yüzden de halka açılmanın kredi darlığının yarattığı bir zorunluluk olduğunu kabul etmiyor...

Şirketlerini halka açanların gerekçelerini sermaye sahiplerinin ağızından toparlarsak, ortaya şu nedenler çıkıyor: A) Ekonomik nedenler: sermaye yetersizliği, nakit darlığı, ek finansman darlığı... Yani Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda ve Ortak Pazar olgusu karşısında sermayelerini büyütmeye, daha fazla sermayeye ihtiyaç gösteren ileri teknolojiye dayalı işletmeler kurma zorunluluğunun doğurduğu yeni kaynaklar bulma ihtiyacı... Sanayi kredilerinin yetersizliği yani Bankaların gerek kendi yetersizliklerinden gerekse sistemin henüz bütünüyle sanayi tercihinin ayarlanamamış olması yüzünden uzun ve orta vadeli kredi konusunda sanayiciyi doyuramaması. Öte yandan bir çeşit borçlanma olan kredi sistemi yerine, halkın tasarruflarına el koyma sisteminin tercih edilmesi... B) Sosyal nedenler: Bir süreden beri Türkiye'de gözlenen ve 14 Ekim seçimlerinden sonra somutlanan sosyal uyanış karşısında, sosyal baskının etkisiyle kendine çeki düzen verme zorunluluğunun duyulması. Aile şirketlerinin, yani tekelleşmiş sermayenin toplum katlarında doğurduğu düşmanlığı yenme ve mülkiyeti yaygınlaştırır gibi görünme isteği...

Bunlar, şirketlerini halka açanların ortaya açıkça koydukları gerekçeler. Peki, halka açılma furiasının başka nedenleri yok mu?

İşin içindeki iş

Sanayicilerin dile getirdikleri gerekçelerde doğru payları var. Temel gerekçe olan ekonomik nedenin yanında, sosyal neden de, sadece şirin görünmek için gelişigüzel belirtilmiş değil.

Biz de işi bu iki gerekçeye göre ayrı ayrı ele alalım ve nasıl birbirlerini tamamladıklarını görelim.

Ekonomik nedenler :

Türkiye'de teknelci geçmişi ve yapısıyla büyük sermaye, 1974 başlarında varlığını sürdürebilmek için yeni bir atılım daha yapmak, yani daha fazla tekelleşmek, büyük ölçeklere ulaşmak ve küçük işletmeleri ortadan silmek zorunda... Belki Ortak Pazara yirmi iki yıl içinde tam üyelik söz konusu olmasaydı, bu derece zorlanmazdı. Kendi yağıyla kavrulmaya ve küçük işlerden büyük kapkaççı kârları edinme geleneğini sürdürmeye çalışırdı. Ancak Ortak Pazar içinde rekabet ve ayakta kalma sorunu, teknelci sermaye kesimini firma ölçeklerini büyütme, daha ileri teknoloji kullanmaya, daha verimli işletmelere gitmeye, yani daha çok ve daha ucuz üretmeye zorluyor. Çağın koşulları, hele Ortak Pazar koşulları zaten uzun vadede ancak teknelci kesime şans tanıyor. Ama daha fazla büyümek, daha fazla güçlenmek, daha fazla tekelleşmek şartıyla... Daha fazla büyümek ve güçlenmek daha fazla sermaye, yani ek finansman demek. Nereden sağlanacak bu sermaye? Türkiye'nin uzun süreler asalak yaşamış, kapitalizm öncesi sermaye kesimleriyle gerici ittifaklar kurmuş, sanayie ancak son 20, hatta son 10 yıldır gerçek anlamda yönelmiş büyük sermaye kesimi, sömürü oranlarını ne kadar arttırsa arttırsın, tarihsel güçsüzlüğü yüzünden yeterli birikimi yapabilecek imkânlaraya sahip değil. Sermaye birikimi ve tekeleşmesinde son dönemlerde görülen gelişme, kendi boyutları içinde ne kadar önemli olursa olsun, dünya kapitalizmi ölçeğine vurulduğunda yetersiz kalıyor. O zaman gerekli ek finansmanı sağlamanın belli başlı iki yolu çıkıyor ortaya. Ya 12 Mart sonrasında denenilen yol. Yani açık veya örtük faşizm altında emekçi sınıfların kanını iliğini kuruturken, devleti de bütünüyle elegeçirmeye çalışarak, kısa dönemde (ve uzun dönemi hiç hesaba katmadan) sermaye birikimi sağlamak... Ya da bu yolun geçersiz kaldığı anlaşıldığında, kitlelerin demokratik mücadelesi ve anti-teknel kesimlerin direnişleriyle bu yol kapandığında, yeni ve daha demokratik görünümlü yollar aramak... Yani kapitalist Batı ülkelerinde denenmiş bazı yolları Türkiye'ye uygulamak... İşte bu yollardan biri, küçük tasarrufları toplamak ve gerekli ek finansman ihtiyacının bir kısmını bu yoldan karşılamaya çalışmak...

Halka açılmakta şüphesiz ki temel neden bu. Ama bir başka neden daha var: 11 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinin ekonomi yorumunda da belirtildiği gibi, büyük sermaye pazarlama güçlükleriyle karşı karşıya. Büyük işletmeler, otomobil vb. gibi dayanıklı tüketim maddeleri satışını arttırmak ve üretimi durdurmamak için, yani tüketim toplumunu yaratabilmek ve daha çok üretip, daha çok kâr edebilmek için halkta sunî de olsa, halkın imkânlarını aşsa da, tüketim isteği ve tüketim imkânı yaratma peşindedir. Bunca ekonomik güçlük arasında halk nasıl tüketime zorlanacak? Taksitli satışlar yoluyla... Ama bunun için de finansmana ihtiyaç var. Büyük sermaye bir zamanlar bir taksitli satışlar finansman örgütü peşinde koşmuştu; olmadı. Bir çare bulması gerek. «Bu güçlüğü halka açmak zorunlu deniyor» yorumda. «Bunun için de, daha çok pazarlama çalışmaları yapacak olan, hiçbir şirketin kontrolüne sahip olmayan, sadece çeşitli özel işletmelerin hisselerini portföyünde tutan şirketler olacak. Tasarrufu olan da bunlardan hisse senedi alarak güçlüklerin yenilmesine ortak olacak»...

Bir de teknelci kesimin halka açılmakta tam 1974 başlarını seçmesinin bir başka nedeni olduğu düşünülebilir. 1974 yılı bütün kapitalist dünya ile birlikte Türkiye için de ekonomik güçlükler ve bunalımlar yılı olacaktır. Böyle bir dönemde yatırımların risk payı artacaktır. Bu risk, halkın küçük tasarruflarının toplanmasıyla bir ölçüde önlenmiş, daha doğrusu yaygınlaştırılmış ve halkın sırtına yüklenmiş olur.

Büyük sermayenin halka açılmaktan umduğu bu kadarla da kalmıyor, şir-

ketlerini halka açan sermaye grubu, eski şirketlerin hisselerini yeni ortaklara kendi tesbit ettiği bir fiyattan satıyor. Yani kuruluşta örneğin 500 lira olan bir hisse senedini, şirketi halka açarken 5000 lira olarak değerlendirebiliyor. Bunun kontrol imkânı yok. Küçük tasarruf sahibi yeni ortak, büyük sermayenin değerlendirilmesine uymaya mecbur.

Öte yandan bir «servet vergisi» söz konusu olmadığı için, belli bir holding sermayesini bu yolla 10 misline yakın arttırdığı halde vergi vermemekte ve bundan da yararlanmaktadır.

Yine tekeli gruplar piyasada, yeni yatırımlara veya rakip holdinglere yönelebilecek tasarruf kalmasını istememekte ve mevcut tasarrufların kendi ellerinde toplanması için çalışmaktadırlar. Holdinglerin «halka açılma» rekabeti de buradan doğmaktadır.

Kısaca ekonomik açıdan bakıldığında «halka açılma», tekeli kesimin sermaye birikimini faşist yöntemlerle gerçekleştiremediği yerde bulduğu yeni bir «halkın sırtından çıkarma» ve tekelleşme yöntemidir. Böylece, ufukta görülen ekonomik bunalım, kredi darlığı, Banka sisteminin yeni sanayi koşullarına tam uyum sağlayamaması, pazarlama güçlükleri, sermaye yetersizliği, rekabet kuşkusu gibi çözüm bekleyen sorunlarını, sanayie yönelen tekeli sermaye bir ölçüde bu yolla çözümlenmek istemektedir.

Sosyal nedene gelince. Sosyal neden şüphesiz ki ekonomik nedenlerle iç içedir. Başlangıcı daha eskilere gitmekle birlikte, halka açılma atılım ve tartışmalarının 1973 sonu ve 1974 başında alevlenmesinin nedeni, ekonomik olduğu kadar sosyal kökenlidir. 14 Ekim ve 9 Aralık seçimlerinin ortaya koyduğu sonuçlar ve giderek hükümeti Ecevit'in kuraoğasının belli olması, toplumsal uyanışı sermayenin gözünde de somutlaştırmıştır. Öte yandan ufukta, kısa bir süre içinde yeni bir 12 Mart görünmemektedir. Bu durumda tekeli kesimin de kendini yeni toplumsal koşullara uydurması söz konusudur.

Bu zorunluluğun en iyi sözcülüğünü, büyük sermayenin bir bölümünün şimşeklerini de üstüne çeken eski İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal yapmaktadır. «Kapitalin belli gruplarda toplanarak, gelir bölümünde adaletin bozulmasına toplumların tahammülü kalmadı.» «Düne kadar, halka açılmak tezi-ni komünistlik sayan öfkeli anlayış, gerçeklere inmekte, sosyal baskının önünde direnmekten vaz geçmektedir» demektedir Soysal. Ve halka açılmayı, «yetersiz olmakla birlikte ileri bir adım» olarak nitelemektedir.

Tekeli sermaye, 14 Ekim seçimleri öncesinden beri toplumsal uyanıştan ve demokratik baskılardan korkmakta, «sosyal adalet» kavramının, giderek sınıf bilinçlenmesinin, bir avuç aydını aşarak kitlelere yayılmaya başladığını gözlemektedir. Özel sohbetlerde, tekeli kesimin başta gelen temsilcilerinin «Ben bu serveti, bu işletmeleri halka açmazsam bir gün gelir kendileri alırlar» gibi laflar ettikleri sık sık duyulur. Büyük sermaye, toplumsal uyanışı ve bilinçlenmeyi bu defa «herkesi mülkiyete ortak etme» aldatmacası ile engellemeye çalışmaktadır. Gerçekten de bu yöntemin küçük tasarruf imkânına kavuşmuş orta sınıflarda, küçük burjuvazinin zaten yalpalamaya ve burjuvaziye meyletmeye eğilimli kesimlerinde etkili olabileceği kabul edilebilir. 400 milyon sermayeli bir holding'in dört bin veya 10 bin liralık hisse senedine sahip ortağı, yıl sonunda almayı ümid ettiği yüzde 10-12 oranındaki temettü de hesaba katılacak olursa, kendini mülk sahibi sınıftan hissetmekte, büyük sermaye safları yeni müttefiklerle güç kazanmaya çalışmaktadır.

Yönetimde payı olmasa da...

Hisse senedi sahibi, yönetimde hiç payı bulunmadığını bilse de, bu gerçek temelde değişmemektedir. Gerçekten de şirketlerini halka açan sermaye grup-

larından hiçbiri, bugünlerde o kadar davetkâr bir şekilde yaklaştıkları «halktan ortaklarına» yönetim hakkı vermek niyetinde değildir. Bunu başta Koç olmak üzere hepsi açıkça tekrarlamakta ve ortaklık mukavelesinde sağlama bağlamaktadırlar. (A) grubu hisse sahiplerinin, kurucuların, yönetim kurulunda çift oya sahip olmaları veya sonradan satışa çıkarılan hisselerin tümünün yönetim kurulunda tek bir oyla temsil edilmesi, yönetimi elde tutmanın yollarından bazılarıdır. Bu tutum, müteşebbisin hakkı, yönetim bilgisi gibi sözler altında maskeleyenmek istenmektedir. Böylece toplanan milyonlarca liralık sermayenin nereye, nasıl, ne zaman, ne şekilde yatırılacağı ve buna bağlı bütün kararlar, şirketlerini sözde halka açan tekeli kesimin elinde kalmaktadır...

Yetkililer teşvik ediyorlar.

Cumhurbaşkanı, «tasarruf sahiplerinin zarar görmemesi» gibi, ilk bakışta haklı bir gerekçeyle halka açılacak şirketlerin büyük, köklü, güven kazanmış sermaye gruplarının yönetiminde olmasını önerdi. Gerçekten de geçmişteki bazı deneyler, ne idiği belirsiz halka açılmaların, sonunda halkın küçük tasarruflarını batırıp kaçmak olduğunu öğretmişti. Ancak ilk bakıştaki bu haklı gerekçe, eninde sonunda yine tekeli kesimi ekonomik olduğu kadar siyasal bakımdan da güçlendirme sonucunu doğuruyor... Ticaret Bakanı, yeni şirketler yerine, oturmuş güçlü kuruluşların halka açılmasını istedi. Sanayi ve Teknoloji Bakanı, halka açılmayı kendi bakanlığının teşvik ettiğini, hatta zorladığını, teşvikleri büyük sermaye kuruluşlarına ancak halka açılma şartıyla vermiş olduklarını belirtti. O da halkın güvenini kazanmış, inanılır firmaların halka açılmasından yanaydı.

Yani yetkililerin tümünün görüşleri bir kaç tekeli grubun bu işi en iyi ve en fazla güven vererek yapacakları noktasında, kısaca tekeli kesimi güçlendirme noktasında toplanıyordu.

Halk sektörü ve halka açılma

Bazı CHP'li milletvekilleri, halka açılma tartışmalarının kızışması üzerine, halka açılma girişimlerinin CHP iktidarının yaratmak istediği halk sektörüne karşı planlanmış bir tuzak olduğunu, bununla halkın bilinçlenmesinin önlenmek istendiğini ileri sürdüler.

Halka açılmaya karar veren sanayiciler de kendi aralarında CHP'nin «halk sektörü»nü tartışmaktaydılar. Tekelciler genellikle, CHP'nin «halk sektörü»nü belirsiz ve uygulanma kabiliyeti olmayan bir hayal olarak nitelemekte ve eninde sonunda bu sektörün büyük sermayenin denetimindeki halka açık şirketlerle bütünleşeceğine, aynılaşacağına inanmaktaydılar. Bu bakımdan da, halka açılmanın CHP'nin Akgünler bildirgesinde vaad ettiği halk sektörü korkusundan ileri geldiği söylenemez. Büyük sermaye, üretim ilişkilerini kökünden değiştirmeyi amaçlamayan, kapitalist mülkiyet ilişkilerinin özüne dokunma niyet ve gücünde olmayan bir iktidarın girişimlerinin eninde sonunda belli düzenlemeler ve kısıtlamalar getirirse bile kendi kucacağına düşeceğinden emindir. İş ki bu iktidar daha da radikallesmesin. CHP'nin halkçı ayağının ve dayanaklarının yıpranması ve güçten düşmesini önümüzdeki dönemde büyük sermaye başlıca uğraş edinecek, bu uğraşta adamlardan biri de toplumsal uyanışı, hiç değilse orta sınıflar seviyesinde geciktirecek «halka açılma» demagojisi olacaktır.

Bırakalım ekonomik faktörleri bir yana, sadece psikolojik faktör bile, küçük tasarruflarını değerlendirmek isteyen kişiyi CHP'nin kurmayı vaad ettiği, henüz kâr garantisi, güvenilirliği, geçmişi olmayan halk sektörüne değil, tanınmış büyük sermaye gruplarının halka açtıkları şirketlerin hisse senetlerine yö-

neltecektir. Kısaca «halka açılma», halk sektörü fikir ve uygulamasının gelişmesine bir ölçüde engel olabilecektir. Ama sırf halk sektörünün gelişmesi korusundan doğduğu söylenemez.

Peki bu halk kim?

Halka açılma konusunda mutlaka sorulması gereken soru, açılan halkın kimler olduğudur. Bankaya her an çekilebilecek birkaç bin liralık küçük tasarrufunu yatırmakla bir şirketin hisse senetlerini satın almak oldukça farklıdır. Küçük tasarruf sahibinin hisse senedi satın alabilmesi yani belli bir temettü karşılığında parasını bir yere bağlayabilmesi için tasarrufunun belli bir oranın üstünde, gelir seviyesinin belli bir gelir dilimini aşkın olması şarttır.

Gelir dağılımı araştırmalarına şöyle bir göz atmak Türkiye'de nüfusun yüzde 40'dan fazlasının yılda 5000 liralık gelir diliminin altında olduğunu; belli bir tasarruf imkânına sahip olanların, nüfusun yüzde 10'u, başka araştırmalara göre yüzde 15'i üstüne çıkmadığını gösteriyor. Bu durumda, halka açılan şirketlerden hisse senedi satın alabileceği varsayılan «halk», nüfusun sadece yüzde 10'unu meydana getiren kesimdir. Yani kendileri bir iş kurma imkânına sahip bulunmayan, bir çeşit rantiyelik diyebileceğimizi, hisse senetlerinin getireceği kâr payından yararlanmayı amaçlayan küçük bir azınlık.

Şu halde şirketlerin hisse senetlerinden satın almaya davet edilen bu «halk» aslında emekçi halkın büyük ölçüde dışında sayılabilecek bir azınlıktan başkası değildir. Emeklilik ikramiyesi, Ordu Yardımlaşma ikramiyesi gibi özel koşullardan yararlanan bir kısım küçük burjuva da, hisse senedi satın alabilecek bu halka dahil olacaktır. Öte yandan büyük sermaye yurt dışında çalışan işçilerin hiç de azımsanmayacak tasarrufların kullanmak istemektedir. İşçi tasarrufları da büyük sermayenin başlıca ek finansman kaynağı olarak görülmektedir.

Ancak tasarruf imkânına sahip nüfusun bu kadar dar olduğu ve gittikçe ağırlaşan ekonomik şartlar karşısında daha da daralacağı bir yapıda, «halka açılmayı», büyük sermayenin kendi ekonomik ve sosyal çıkarları için saflarını güçlendirmeye çalışması olarak anlamak gerekir. «Halk»la «emekçi kitleler»le hiç bir ilişkisi yoktur halka açılma olayının...

Sermaye Piyasası Kanun Tasarısı tartışmalarının konuyla bağlantısı nedir?

Ne zamandır tartışılan, bir türlü çıkarılamayan, Meclis'lerde 1967'den bu yana 2 defa kadük olan (görüşülmediği için kendiliğinden düşen) bir sermaye piyasası kanun tasarısı var. Halka açılma furyasıyla birlikte konu yeniden gündeme girdi...

Şu anda Türkiye'de tahvil ve hisse senetleri satışlarını düzenleyen bir kanun yok. Hisse senetlerinin nasıl, hangi değerle el değiştireceği, değerinin ne olduğu kanunlarla bir esasa bağlanmış değil. Tasarruf sahiplerinin küçük tasarruflarını değerlendirmeyi, kontrolü altına almayı ne zamandan beri amaçlayan büyük sermaye, en azından bir güven ortamı hazırlayacak ve kendi yararına hükümler getirecek bir sermaye piyasası kanunu çıkarılmasına çalışmaktaydı. Bu çalışmalar fazla başarılı olamadı. Başarısızlık bazılarınca Banka sisteminin direnmesine bağlandıysa da, aslında 1969'da geçersiz olan ilk tasarısı, hisse senedi ihraç edecek olan teknelci kesime 1969 şartlarının ve sınıf dengesinin mücadele edemeyeceği imtiyazlar tanıdığından, denge politikasına o dönemde her zamankinden daha fazla önem vermeye başlayan Demirel tarafından da pek benimsenmemiştir. Seçimden sonra Demirel hükümeti, büyük sermayenin bastırmaya başlamasıyla, ilkinden pek de farklı olmayan yeni bir tasarısını Parlamento'ya gönderdi. Demirel tasarısı yine bir denge tasarısıydı. Yani bir yan-

dan tasarruf sahiplerinin tasarruflarının güvenliğini sağlıyor, öte yandan da tekelci kesime geniş malî imtiyazlar tanıyordu. Tasarı 1971 Nisanında bir Geçici Komisyon tarafından incelendi. Ve reform kabinesinin havasının da etkisiyle kökünden değiştirildi. Şirketlere tanınan malî imtiyazlar azaltılarak banka sisteminin rolü artırıldı. Yeni tasarı büyük sermaye kesiminin şiddetli tepkisiyle karşılaştı. Ve kanunlaşma imkânı olmadan 1973 seçimlerinden sonra kadük oldu. Şimdi şirketlerini halka açanların bir kısmı, «iyi ki o tasarı çıkmadı» derlerken, Ertuğrul Soysal, «o da birşeydi. Şu anda çıkmış olsaydı halka açılma daha kolay ve yaygın olabilirdi» diyor.

Sonuç :

Tekelci kesimin, bir kısım şirketlerine ortak ederek kurduğu yeni bazı yatırım ve pazarlama şirketlerini halka açması olayı etrafında, işin boyutlarını aşan bir gürültü yaratıldı. Oysa olay, sermaye ve kredi ve pazarlama sıkıntısı çeken, önümüzdeki günlerde bu sıkıntılarını daha da derinleşeceğini bilen büyük sermayenin, faşizan yöntemleri geçerli görmediği bir ortamda ve Ortak Pazar'la rekabete hazırlandığı bir dönemde, kendine yeni çıkış yolları bulması denemesinden başka birşey değildi. Halka açılma tartışmaları ise çoğunlukla «şimdi de halkın küçük tasarruflarına göz diktiler» temeli üzerinde yürütüldü. Oysa tekelci kapitalist gelişmenin 1974'lerde karşı karşıya bulunduğu dar boğazların ekonomik ve sosyal zorlanmalarının doğal bir sonucuydu halka hisse senetleri satılması. Öte yandan, karşıdaki alternatif CHP'nin önerdiği «halk sektörü» olarak alınır ve tarif edildiği ve açıklandığı kadarıyla böyle bir halk sektörünün tekelci sermayenin girişimleri karşısında başarısız kalmaya mahkûm olduğu bilinince, tartışmayı «halkın küçük tasarruflarına el konuluyor» gibi doğru fakat yetersiz bir temele oturmamak gerekiyor.

Üretim ve mülkiyet ilişkilerini kökünden değiştirmeye yönelinmedikçe, tekelci kesim, bugün «halka açılma» yutturmacası, yarın başka bir yöntemle hatta halk sektörünü kullanarak varlığını koruyup güçlenmenin yollarını bulacaktır.

Ancak, Türkiye'nin ekonomik yapısı ve tasarruf kıtlığı içinde, şirketlerin halka açılmasının şimdilik büyük sermayenin beklediğinden de daha az sermaye birikimine yol açacağını, büyük rağbet görmeyeceğini sanıyoruz. Öte yandan halka açılmanın sosyal yönü ve bu konuda yürütülen propaganda da, söz konusu halkın nasıl dar ve küçük bir azınlık olduğu ve amacın ne olduğu iyice ortaya çıktıktan sonra, kitleleri kandırmakta ve tekelci kesimi sevimli göstermekte umulduğu kadar etkili bir araç olamayacaktır.

Kısaca «halka açılma» tekelci sermayenin kendisini bekleyen güçlükleri ve engelleri aşabilmek için, kuzu postuna bürünüp bu defa kendine yeni müttefikler ve güçlüklerini paylaşacağı yeni ortaklar aramasından başka birşey değildir.

28 ARALIK 1973

● Eski Cumhurbaşkanlarından tabii senatör İsmet İnönü, büyük resmi törenlerle Anıt Kabir'e gömüldü.

Dolar yine yükseliyor

● Petrol ambargosunun

başlangıcından beri yükselmeye devam eden dolar ve altının değeri, OPEC ülkelerinin son petrol zammından sonra en yüksek düzeye ulaştı. Londra'da, bir sterlin 2,3158 dolardan; Frankfurt'da bir dolar 2,6900 mark ve Zurich'de

bir dolar 3,2505 İsviçre frankından işlem gördü.

● Basra körfezi ülkelerinden sonra Venezüella da petrole yüzde yüz oranında yeni bir zam yaptı. Venezüella hükümeti, 1 Ocak 1974'den itibaren petrolün varilininin 14.08 dolardan satıla-

cağını açıkladı. Hükümet ayrıca yabancı şirketlerden aldığı vergiyi de arttırdı. Bu son kararlar, Venezüella, ürettiği petrole 1 Ocak 1973'den bu yana toplam olarak yüzde 400 oranında zam yapmış oldu.

29 ARALIK 1973

● Cumhurbaşkanı Korumturk, Talu'nun görevden affedilmesi ricasını kabul etmeyerek Millet Meclisinde kuvvetli desteğe sahip bir koalisyon hükümetinin kurulması için temaslara devam etmesini istedi.

CHP yetkilileri, sağ koalisyon formülünün ciddi olarak denemesi gerektiğini bildirirken, Kontenjan grubu, Millî Birlik grubu, Demokratik Parti ve Türkiye Birlik Partisi başkanları CHP'nin azınlık hükümeti kurmasının denemesini istedikler.

MSP Millet Meclisi Grup Başkanvekili Süleyman Arif Emre ise, bir demec vererek, hükümet bunalımının sorumlusunun AP olduğunu ileri sürdü. Emre şöyle dedi: «İki aydan uzun bir süredir, başta sayın Cumhurbaşkanımız olmak üzere gösterilen gayretli çabalara rağmen bugüne kadar hükümetin kurulamayışının baş sorumlusu kanaatimizce Sayın Demirel ve etrafındaki yöneticilerdir... Bugün de bir AP-MSP-DP koalisyonunun kurulmasını engelliyorlar.»

● Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, yeni yıl ve Kurban bayramı için yayınladığı mesajda «silahlı kuvvetlerimizin her

çeşit politik ve ideolojik ceyanların üstünde ve dışında kalacağına bütün varlığı ile inanan Türk milleti bu inancın güven ve huzuru içindedir» dedi.

● Dört Bask milliyetçisi, Fransanın Bordeaux şehri yakınlarında düzenledikleri bir basın toplantısında İspanya Başkanı Blanco'yu kendilerinin öldürdüklerini açıkladılar. Komandolar İspanya'ya dönmek için hazırlık yaptıklarını, Madrid polisinin suikastçı olarak yakaladıkları veya aradıklarının hiçbirinin suikastle ilgili kişi olmadığını söylediler.

30 ARALIK 1973

● Anayasa Mahkemesi, geçen yasama dönemi içinde çıkmış olan Dernekler Kanununda yapılmış bazı değişiklikleri Anayasanın özüne aykırı bularak iptal etti. AP'nin oylarıyla kabul edilen yeni Dernekler Kanunu'nun iptali için CHP, Anayasa mahkemesine müracaat etmişti.

31 ARALIK 1973

● İsrail'de genel seçimler yapıldı. İki milyonu aşkın İsraili seçmen Parlamento nun 120 üyesini seçmek üzere oy kullandı. Seçime 21 siyasal parti katıldı.

İsrail'de 4 yılda bir yapılan seçimler aslında Ekim ayı için planlanmıştı. Ancak aniden patlayan Orta Doğu savaşı, muhalefetin teklif etmesi ile seçimlerin ertelenmesine yol açtı. Orta Doğu'da ateşkesin sağlanması üzerine seçimlerin 31 aralık günü yapılmasına karar verildi. Araplar ile yapılan sa

vaş ve ufukta görünen barış görüşmeleri gibi konular doğal olarak İsrail partilerinin seçim propaganda larında ön planda yer almıştı.

İsrail parlamentosu (Knesset) 8 i Araplara ayrılmış 120 sandalyeden oluşmaktadır. Ülkede başlıca iki büyük parti vardır: 1930 da kurulan ve 43 yıldır İsraili yöneten İşçi Partisi (Mapai) ve muhalefetteki Likud (Birlik partisi). Menahem Begin'in başkanlığındaki Likud, ekim savaşından bir süre önce General Ariel Sharon tarafından birleştirilmiş 4 merkez-sağ partiden meydana gelmektedir.

İsrail halkı seçimlere, bu iki büyük partinin birbirlerine kıyasıya saldırıları arasında hazırlanmıştı. Halk, Golda Meir yönetimindeki İşçi partisi kadrosunun artık ihtiyarladığını, halkın problemlerinden koptuğunu ve ülkenin sorunlarına çözüm getiremediğini söylüyordu. Öte yandan sağcı Likudun da İşçi partisinden fazla bir çözüm getireceğine inanılmıyor, ancak yeni çehrelerden medet umuluyordu.

Seçim kampanyasının odak noktası olan İsrail — Arap savaşı ve Cenevre barış görüşmeleri konularında iki parti arasında görüş ayrılıkları vardı. Golda Meir, İsrail'e bazı hakların tanınması karşılığında işgal edilen toprakların bir kısmından çekilmeye ve Araplarla barış görüşmelerine başlamaya razıydı. Oysa sağcı militanlığı ile tanınan Menahem Begin barış görüş-

melerine karşı koymamak-
la birlikte, özellikle Kudüs'
te bir Müslüman idare ku-
rulmasına ve Golan tepeler-
indeki bazı köylerin Ürdü-
ne geri verilmesine karşı
çıkıyordu.

1973'ün son günü ülke
seçmenlerinin yüzde 83 ü
sandık başına gitti ve seç-
menlerin çoğunluğu oyları,
nı yine İşçi Partisine verdi.
Ancak bu kez İşçi partisi
parlamentodaki 57 sandal-
yesinden altısını kaybetti.

Hükümetle ilgili temaslar yeniden başladı.

● Naim Talu, Ecevit ve De
mirel'le görüştü. Ecevit, Ta-
lu'ya, görüşlerinde bir de-
ğişiklik olmadığı yolunda
cevap verdi. Daha sonra ga-
zetcilerin sorularını cevap
landıran Ecevit, «*CHP hükü-
metinde yer alacaksa o hükü-
meti bizim kurmamız ge-
rekir. Bu demokrasinin doğ-
al kuralıdır*» dedi. Koşul-
suz katılabilecekleri tek hükü-
metin, en geç Mayıs ayın-
da seçimleri yenileyecek bir
seçim hükümeti olduğunu
tekrarladı.

Ecevit, Talu'nun yapabi-
leceği bir tek şey kaldığını;
CHP nin katılmayacağı,
Mecliste çoğunluğa daya-
nan bir hükümet kurmaya
çalışması gerektiğini, böyle
bir hükümetin de ancak AP
nin katılımıyla mümkün
olacağını belirtti. AP bu
öneriyi kabul etmezse «So-
rumluluk AP ye ait olur»
dedi.

1 OCAK 1974

● Libya, Bolivya ve Ni-
jerya petrole çeşitli oranlar
da zam yaptılar. Libya üret

tiği petrolün varil fiyatını
18.77 dolara çıkararak pet-
rol zammı konusunda bir re-
kor kırdı. Bolivya hüküme-
ti de ürettiği petrolün varil
fiyatını 9.80 dolardan 16 do-
lara çıkardığını açıkladı.
Nijerya'nın 1974'ün ilk üç
ayında geçerli olacağını a-
çıkladığı zam oranı ise yüz
de 77...

● Petrol üreten ülkelerin
son yaptıkları zamlardan
Türkiye'de petrol üretmek
te olan yabancı petrol şir-
ketlerinin de aynı oranda
yararlanacakları açıklandı.
Başta Mobil ve Shell olmak
üzere, Türkiye'deki yabancı
petrol şirketlerine de, petrol
kanunundaki bir maddeye
dayanılarak, Türkiye top-
raklarından ürettikleri pet-
rol için zamlı fiyat ödene-
cek. Türkiye'deki yabancı
petrol şirketlerine ödenecek
zamlı fiyatın bütçeye yılda
80 milyon liralık bir ek har-
camaya mal olacağı açık-
landı. Petrol konusunda do-
ğan bu son durumun, yıllar
dan beri uygulanmakta o-
lan yanlış ve gayri millî
petrol politikasının sonucu
olduğu ileri sürüldü.

2 OCAK 1974

● Sağ koalisyonun kuru-
labilmesi için AP'nin kararı
bekleniyor. MSP ve DP,
CHP dışı koalisyona evet de-
diler. AP'de katılmayı ka-
bul ederse hükümet kuru-
labilecek.

● Sosyal Demokrat sen-
dikacılar başkanı Abdullah
Baştürk, Türk-İş'i «serma-
ye sınıfının siyasal iktidarı
için payanda olmakla» suç-
ladı. 10 sendikanın, 50 bin

üyeli Metal-İş Federasyo-
nundan ayrılarak, 26 bin ü-
yeli Çağdaş Metal-İş sendi-
kasını kurmaları olayına da
değinen Baştürk, bu konu-
da Türk-İş yöneticilerinin
sorumlu olduğunu söyledi.
«Türk-İş yönetimi, kapita-
lizmin işbirlikçisi, yandaş
kuruluşu olma politikasını
terketmezse, işçi sınıfı ken-
di kaderini kendi eline al-
masını bilecektir. Hemen
belirtmek isteriz ki 1,5 mil-
yon işçimiz, parça bölük kü-
çük örgütler halinde, serma-
ye kuruluşlarının elinde e-
zilmeye mahkûm bir duru-
ma düşürülmeyecektir. Her
gün biraz daha büyük par-
çalar olarak Türk-İş dışına
düşmeye veya itilmeye zor-
lanan işçi sendikalarının
derlenip toplanarak, işçi ha-
reketimizin amaç ve ilkele-
rine bağlı sendikalarla bir-
likte vaziyet alma zamanı
gelmiştir» dedi.

3 OCAK 1974

● 1974 ithalat rejimi yü-
rürülüğe girdi. Bir basın top-
lantısı yapan Ticaret Baka-
nı Ahmet Türkel, on aylık
fiyat artışlarının yüzde 21'i
bulduğunu açıkladı, 1974'ün
fiyatlar bakımından daha
da sıkıntılı bir yıl alacağı-
nı, ne kadar bol ithalat yo-
luna gidilirse gidilsin fiyat
artışlarının önüne geçile-
meyeceğini bildirdi.

4 OCAK 1974

● İstanbul, Ankara, İz-
mir ve Adana sanayicileri,
iş adanları, ithalat ve ihra-
catçılarla, özel sektör yö-
neticileri, 1974'de Türkiye'
yi etkileyecek iki ana soru

nun fiyat hareketleri - enflasyon ve işsizlik olduğunu belirttiler.

5 OCAK 1974

● Başbakan Naim Talu, İstanbul Bayram gazetesi-ne verdiği demeçte, kurmakla görevlendirildiği hükümet konusuna ve hükümet bunalımına değindi. AP'nin cevabını sükûnetle beklediğini ama fazla umutlu olmadığını söyledi. AP, tekliflere «hayır» der ve bir sağ koalisyon ihtimali ortadan kalkarsa, Ta lu görevi iade edecek.

● İngilterede yayınlanan «Times» gazetesi, dünyanin çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren çeşitli terörist örgütleri, bu arada Kara Eylül, İRA gibi büyük teşkilatları Libya Devlet Başkanı Kaddafi'nin desteklediğini iddia etti.

7 OCAK 1974

ABD tehdit ediyor

● ABD Savunma Bakanı James Schlesinger, Washington'da yayınlanan bir demecinde Arap ülkeleri petrol ambargosunu kötüye kullanırlarsa, Amerikan kamuoyunun, yönetimi bu ülkelere karşı kuvvete başvurmaya teşvik edebileceğini söyledi. Schlesinger, «Egemen devletler, bağımsız yetkilerinden sanayileşmiş dünyayı zarara sokacak şekilde yararlanmamalıdır. Böyle bir davranışa yeltenmek çok büyük bir tehlikeyi göze almak olur» dedi. ABD Savunma Bakanı petrol üreten ülkelerin son gün

lerde ambargoyu gevşettiklerini ve baskılarını azalttıklarını bunun memnu niyet verici olduğunu da sözlerine ekledi. Schlesinger'in demeci, ABD nin petrol konusunda Arap ülkelere ilk ultimatomuydu.

8 OCAK 1974

AP direniyor

● AP Genel İdare Kurulu, yaptığı toplantıda Naim Talu başkanlığında bir koalisyona katılmama kararı aldı. Genel İdare Kurulu, tarafsız bir Başbakanın kuracağı millî koalisyon kararında ısrar etti. Böylece sağ koalisyon ihtimali ortadan kalktı. AP ortak grubu ve Genel İdare Kurulu'nun Demirel'i destekledikleri ve başta DP olmak üzere diğer sağ partilerin Demirel'i yıpratma ve AP Genel Başkanlığından düşürme manevralarının AP yönetici kademelerinde başarıya ulaşamadığı görüldü. Koalisyon ve hükümet bunalımının geçirdiği safhalarda seçmenin gözünde ve kamuoyunda yıpranan Demirel, partisi içinde şimdilik gücünü pekiştirmiş oldu.

● ABD Savunma bakanının, Arap ülkelerini bir askerî müdahale ile tehdidi üzerine, Suudi Arabistan hükümeti, böyle bir müdahale halinde bütün petrol kuyularının hayaya uçuracağını bildirirken, Kahire'de yayınlanan El Ahbar gazetesi de, «Petrol üreten bölgelere yapılacak herhangi bir askerî müdahale, kalkınmış ülkelerde büyük karışıklıklara sebep

olacak ve onların felaketiyle son bulacaktır. Böyle bir müdahale yapılırsa Araplar hiçbir ülkeye bir damla bile petrol göndermeyeceklerdir. 19. yüzyılın silah diplomasisi artık dünya yüzünden kalkmıştır» diye yazdı.

ABD Başkan Yardımcısı Gerald Ford, petrol Ambar gosu uygulayan Arap ülkelerini, bu ülkelere yiyecek maddeleri satışının yasaklanması ile tehdit etti. «ABD dünyanın en büyük tahıl ve soya üreticisidir. Amerika diğer bazı ülkelerle birlikte söz konusu bölgenin halkının beslenmesini sağlamaktadır. Ortadoğudan petrol akışının kesilmesi, Amerika'da tarım üretiminin azalmasına sebep olabilir. Bu takdirde, Amerika'nın Ortadoğu'ya yiyecek maddesi sevkini durdurması gerekebilir» dedi.

● Avrupa'da birçok havalandırma, yeni terörist eylemlere karşı sıkı güvenlik tedbirleri alındı. Roma'nın Leonardo da Vinci havaalanında 400 silahlı asker tikt beklerken, Paris'in Orly havaalanına 700 kişilik bir güvenlik birliği yerleştirildi. Madrid, Atina ve Beyrut havaalanlarında güvenlik kuvvetlerinin alarm halinde olduğu. Batı Almanya'nın üç büyük havaalanında da da güvenlik tedbirlerinin sıkılaştırıldığı bildirildi. Öte yandan, İngiltere'de ordu birlikleri —resmî açıklamaya göre— Arap gerillaları ve İRA militanları tarafından girilmesi beklenen terörist eylemlere karşı ikinci dereceden alarm geçirildi. İkinci dereceden alarm savaş alarmına son

derece yakın bir durumdu. Çeşitli tedbirler yanında, caddelere barikatlar kurulduğu da gözden kaçmadı. Scotland Yard yetkilileri bu alarmı önceleri bir genel manevra olarak adlandırmışlardı. İngiltere'deki ikinci dereceden alarmın ve alınan tedbirlerin, görüntüde terörist örgütlerin eylemlerine karşı olmakla birlikte, aslında, son günlerde ülkenin içine düştüğü derin ekonomik ve sosyal bunalımın yol açabileceği sosyal patlamalara, özellikle de işsizliğin, işçi çıkarmaların artışı ve işyerlerinin ancak haftanın üç günü işçi çalıştırabildiği bir dönemde işçi sınıfından gelebilecek hareketlere karşı olduğu söylentisi ve görüntüsü de yaygınlaştı.

9 OCAK 1974

● AP yetkili organlarının, hükümet sorunu üzerine üç günden beri süren çalışmalarını resmen sona erdirdi ve AP Genel İdare Kurulu, partiler dışı bir kişinin başkanlığında sağ koalisyonuna katılmayacaklarını, sola karşı bir koalisyon düşünülmüyorsa bunun AP önderliğinde kurulması gerektiğini ve AP'nin böyle bir hükümeti kurmaya hazır olduğunu bildirdi. AP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin sağ koalisyon hükümetiyle ilgili olarak, «Milli koalisyon için geçerli ve kabule şayan görülebilen partiler dışı bir Başbakanın, normal bir koalisyon modelinde de muhafazası, demokratik kurallarla bağdaştırılmaz. Böyle bir hükümeti

12 Mart sonrası hükümetlerin devam görüntüsünden kurtarmak mümkün değildir. Eğer sol karşısında, milliyetçi, medeniyetçi, memleketçi ve hürriyetçi bir hükümet teşkil isteniyorsa, bu ihtiyacı duyan ve AP ile işbirliğine rıza gösteren partilerin AP'nin öncülüğünde birleşmeyi kabul etmeleri gerekir» dedi.

«Başında bulunmayacağı çekilip çekilmemesi kararını re'sen veremeyeceği bir hükümetin baş sorumluluğunu AP'den istemenin demokratik kurallar ve geçmişi tecrübeleriyle bağdaştırılacak bir tutum sayılamayacağını» belirten Sezgin, 12 Mart sonrası hükümetlerde hoş gitmeyen bütün icraatın hesabının, en büyük ortak olduğu iddiasıyla hep AP'nin üzerinde kaldığını ve bunun bilinen sonuçlarının açıkça görüldüğünü kaydettikten sonra şöyle devam etti.

«Ülkemizin sorunları ne kadar çetin olursa olsun AP'nin bunları çözmek için sorumluluk taşıyacak bir iktidara katılmaktan çekingenliği söz konusu olamaz. Şu kadar ki, yükleneyeceği sorumlulukla dengeli yetkilere sahip olmayı istemek, elbetteki AP'nin tabii hakkıdır.»

Sezgin, AP Genel İdare Kurulunun kararının sonuç bölümünü şöyle açıkladı.

«Netice olarak; AP Genel İdare Kurulu, ülkemizin ve dünyanın bugünkü şartları karşısında, sayın Cumhurbaşkanımızca teklif edilen milli koalisyon şeklinde ki hükümeti, aynı nedenlerle ve ülkenin acele çözüm

bekleyen sorunlarını dikkate alarak olumlu karşılamış, böyle bir hükümetin süratle kurulup bir süre hız met etmesinde yarar görmüştür. Bu fikrimiz bugün için de geçerlidir. Ancak, milli koalisyonun teşkil imkânsız hale gelirse, bu takdirde, demokratik kurallara bağlı kalınarak değişik tiplerde koalisyon hükümetlerinin kurulabileceği inancımızı muhafaza etmekteyiz.

AP, hükümetin bir an önce kurulabilmesini sağlamak için üzerine düşen her türlü samimi gayreti göstermiş, demokratik kurallar içinde bütün çalışmalara yardımcı olmuştur. Gelişmelerin bugünkü noktasında CHP dışında ve dolayısıyla solun karşısında kurulacak bir hükümetin partimizin öncülüğünde teşkil, demokratik kuralların tabii bir gereğidir. Bu nedenle. AP olarak milli koalisyon niteliği taşımayan ve tarafsız Başbakanın başkanlığında kurulacak böyle bir koalisyonda yer almayacağımızı, CHP dışında ve AP önderliğinde teşkil edilebilecek bir koalisyon hükümetini kurmaya hazır olduğumuzu muhterem kamuoyuna saygıyla arz ederiz..»

10 OCAK 1974

CHP - MSP koalisyonuna doğru

● Hükümeti kurmakla görevlendirilen Başbakan Naim Talu, görevi Cumhurbaşkanına iade etti. Kurtürk, Talu'nun isteğini kabul etti. Talu «tahminim

CHP - MSP koalisyonudur» dedi. Ecevit, MSP Genel Başkanıyla üç saat görüş-tü. Gazetecilerin ısrarlı so-ruları karşısında Ecevit, «Görüşmemizin bu kadar u-zaması, görüşlerimiz arası-n da çok ayrılıklar olduğun-dan değil, karşı karşıya bu-lduğumuz sorunun üzerin-de çok etraflı konuşmayı ve düşünmeyi gerektiren bir sorun olduğundandır» dedi. CHP-MSP koalisyonu ihti-mali arttı.

Öte yandan CHP ve MSP Meclis Komisyonları başkan-lıkları için anlaştılar ve ara-larında yaptıkları görev bö-lümünde komisyonlardaki tüm görevler iki parti ara-sında paylaşıldı. Dışişleri, İçişleri, Sağlık ve Sosyal İş-ler, Bayındırlık, İmar, U-laştırma, Turizm, Tarım, Orman, Köyİşleri Komisyon

ları Başkanlıklarına CHP'liler; Anayasa, Millî Eği-tim, Millî Savunma, Sana-yi ve Teknoloji, Ticaret Ko-misyonları Başkanlıklarına MSP'liler seçildi.

Aynı gün, 28. Tümen Ka-rargâhında yapıldığı haber verilen brifing, çeşitli yo-rumlara, kuşkulara yol aç-tı. Genelkurmay Başkanı'nın da katıldığı brifing hak-kında kısa bir resmî açık-lama yapıldı. Hükümet bun-alımının uzamasının ve millî koalisyon ihtimalinin ortadan kalkmasının, silah-lı kuvvetlerin bazı kesimle-rini huzursuz ettiği ve mü-dahale eğilimlerinin belir-diği konusunda yabancı gaze-telerde bir süreden beri çı-kan yorumlar, endişeleri da-ha da arttırdı.

● Türkiye Barolar Birli-

ği'nin yedinci Genel Kuru-lu Ankara'da başladı. Genel Kurul'da yapılan konuşma-larda, başta Barolar Birliği Genel Başkanı Faruk E-rem olmak üzere çeşitli ko-nuşmacılar, son üç yıldır hukuk ve adalet alanında ortaya çıkan anti - demok-ratik ve adaleti zedeleyici uygulamaları eleştirdiler. Faruk Erem, «savunmala-rın kısıtlanması üzerinde durdu. «İtham - savunma di-yalektiği sayesinde sonuç a-dil bir mahkemenin hükmü olarak toplumca benimse-nir. Savunma olanağı tanın-mayana hakim, savunmayı değerlendirmeyene mahke-me hükmü denemez» dedi. Genel kurulda işkence ko-nusu da ele alındı ve çeşit-li konuşmacılar, işkencenin yarı resmî bir müessese ha-line geldiğini açıkladılar.

 bir yorum

Hak arama hürriyeti

Necla Fertan

Anayasa'nın «Temel Haklar» bölümünde yer alan «Hak Arama Hürriyeti» bugün tam olarak kullanılabilir halde değildir. Mevzuat ve uygulamalarla bu özgürlük alabildiğine kısıtlanmış, adeta kullanılamaz hale getirilmiştir.

Hak arama hürriyetinden tam olarak söz edilebilmesi için herşeyden önce savunma dokunulmazlığının varlığı gerekir. Nitekim Ceza Kanunu'muzun 468 inci maddesi ile dokunulmazlık getirilmişti. Madde aynen

«Taraf'arın veya vekil, müdafî, müşavir yahut kanunî mümessillerin bir dava hakkında kaza mercilerine verdikleri dilekçe, lâyiha veya sair evrakın, yahut yaptıkları iddia ve müdafaaların ihtiva ettiği hakareti mutazammın yazı ve sözlerden dolayı takibat yapılamaz.»

şeklinde idi. Bilâhare maddeye 6123 Sayılı Kanun'la bir fıkra eklendi ve bu suretle bir istisna hükmü getirildi. Getirilen istisna şöyle tesbit edildi;

«Dava ile ilgili olmayan ve ilgili olduğu takdirde dahi iddia ve müdafa-ha hududunu aşan hakareti mutazammın yazı ve sözler yukarkî fı-ka hükmünden harihtir.»

Bu durumda ortada bir kural, bir de istisna hükmü var gibi görünüyor. As-

İnında bu iki hükmün birlikte yorumuna imkân yoktur. Zira, savunma dokunulmazlığından söz edilebilmesi için savunmanın sınırını aşması lâzımdır. Savunma kendi sınırları içinde kaldıkça ona bir dokunulmazlık tanımağa gerek yoktur. Sınır aşılıp bir suç işlenmiş olmalıdır ki dokunulmazlıktan söz edilebilsin.

486 ıncı madde, savunma sınırının aşılması halinde bir dokunulmazlık getirmekte, fakat eklenen hüküm ile de bu dokunulmazlık ortadan kaldırılmaktadır.

Bu durumda, sanık veya vekili, herşeyden önce, söylediğinin ve yazdığının suç sayılıp sayılmayacağını düşünmek zorundadır. Savunma, 486 ıncı maddeye eklenen istisna hükmünü bir an aklından çıkarmamak, nelerin suç sayılıp sayılmayacağı gibi zor bir hesabı hiç durmadan yapmak zorundadır. «Müdafaa hududu» kesin bir kavram değildir. Takdire bağlı, indî bir kavramdır. Nitekim maddenin iptali için açılan dava sonunda, Anayasa Mahkemesi'nce verilen red kararının muhalefet şerhinde;

«Anayasa'nın müzakeresi sırasında yapılan konuşmalardan (meşru vasıta ve yollar) tâbirinden (hukuk nizamına uygun vasıta ve yollar)ın kastedildiği anlaşılmaktadır. İddia ve savunma hudutları içinde kalan hususlar için bir dokunulmazlık hakkının kabulüne lüzum ve ihtiyaç yoktur. Zira iddia ve savunmanın icap ettirdiği ve meşru kıldığı hususlarda, hakareti mutazammın olsalar dahi, kasdın bulunmaması dolayısıyla bir suçtan bahsetmek imkânı olmamak iktiza eder. Asıl iddia ve savunma hududunun aşıldığı ileri sürülen hallerdir ki iddia ve savunma hakkını himaye bakımından bir dokunulmazlık sözkonusu olabilir. Haddizatında iddia ve savunma hakkında bir sınır ve onun nerede başlayıp nerede bittiğini tâyin eden sarîh bir ölçü bulmak da mümkün değildir. Bu sınır iddia ve savunmanın mahiyetine göre değişebileceği gibi sanıklara, davacılara ve bunların müdafilerine ve nihayet hâkimlere göre de değişebilir. Daima takdire bağlı bir husustur. Binaenaleyh, tâyin ve tesbiti indî kalacak bir keyfiyettir. Her an bu gayri sabit sınırı aşmamak gayret ve endişesi bundan mütevellit tereddütler savunmayı bağlayacaktır.» denilmektedir.
(8.5.1965, 1963/163-1965/36)

Nitekim son yıllarda «Sorgu sınırı aşılmıştır», «Savunma sınırı aşılmıştır» gerekçesi ile pek çok sanık ve avukat hakkında soruşturma açılmış, avukatlar bu nedenle göz altına alınmış, duruşmaları tutuklu olarak icra edilmiş ve hapis cezaları ile tecziyeleri yoluna gidilmiştir.

Savunma dokunulmazlığının bulunmadığı bir ülkede savunma özgürlüğü tam olarak kullanılamaz. Bir kimse içinde «Şunu söylersem suç kabul edilir mi?» diye bir muhasebe yapmağa zorunlu kınıyorsa, savunma özgürlüğü kâğıt üzerinde kalmıştır.

Savunma hiçbir şekilde sınırlandırılmaz. Sanık veya müdafii süre ile bağlı olmadan savunma yapabilmelidir. Son sözün sanığa ait olduğu ve kesilmeden dinletilmesi gerektiği, hukukumuzun benimsediği ve yıllar yılı uyguladığı bir usul olduğu halde, 353 Sayılı Askerî Yargılama Usulü Kanunu'nun 160 ıncı maddesine 1596 Sayılı Kanun'la (8.6.1972 tarihinde) eklenen bir fıkrâ ile bu usul de kaldırılmıştır. Eklenen fıkraya göre; savaş halinde sözlü savunma veya yazılı savunmanın okunması süre bakımından kısıtlanabilir. Sıkıyönetim sırasında Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde bu madde uygulandı. Sıkıyönetim kalktı, aynı mahkemelerde madde halâ uygulanıyor.

Savaş halîne T.B.M.M. nin karar verebileceği yasa hükmü olduğuna, bu yolda bir meclis kararı da bulunmadığına göre, Sıkıyönetim Mahkemeleri'ne tanınan bu yetkinin Anayasa'ya aykırılığı bir yana, savunmanın zamanla sınırlandırılması, savunma hakkının kısıtlanması, giderek ortadan kalkmasıdır.

Çok defa görüldüğü gibi sözlü savunma zamanla sınırlanmakta, fakat, yazılı savunmanın aynen dosyaya konmasına izin verilmekte ve okunacağı da ayrıca açıklanmaktadır. Yani savunma, alenî bir celsede yapılmayacak, fakat yazılı savunma, yargıçlar tarafından okunacaktır. Ayrıca okumak da bir zaman isteyeceğine göre, sınırlama bir yerde mahkemelerin aleniyetini ortadan kaldırmaktadır. İtham yapılmış, deliller toplanmış ve dava evrakı çeşitli dosyalar halinde biriktikçe birikmiş, sanık veya vekili günlerce uğraşmış, son sözlerini söylemeye hazırlanmışken, buna saat veya dakika ile sınır konması, savunma özgürlüğü ile bağdaşmaz.

Sanığın, kendisini yargılayan yargıcın tarafsızlığı hakkında hiçbir kuşku taşımaması ve böyle bir kuşkuya haklı olarak düştüğü anda o yargıcı reddedebilmesi, savunma özgürlüğünün gerektirdiği bir haktır.

1533 Sayılı Askerî Yargılama Usulü Kanunu'nun 40 ıncı maddesinin 1596 Sayılı Kanun'la değiştirilmesi ile sanığın elinden bu hak alınmıştır. Ve sanığın, yargıcın tarafsızlığını kuşkuya düşürecek nedenlerden dolayı bir yargıcın reddi istemine bulunamayacağı hükmü getirilmiştir. Bu hüküm bütün Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde uygulanmış ve halen de uygulanmaktadır.

Şu veya bu karardan sonra mahkemelerde yargıçların değiştirilmesi, hatta mahkemelerin lağvedilmesi hakkı vardır da, tarafsızlığından kuşkuya düşülen yargıcı red hakkı yoktur. Ve bu değişikliği getiren kanunun gerekçesi de «...adaleti şaibe altında bırakmamak»tır. Oysa ki, aksi, kanaatimizca adaleti daha çok şaibe altında bırakır.

1533 Sayılı Kanun'un 143 üncü maddesi de savunma özgürlüğünü zedeleyecek biçimde değiştirilmiş ve duruşmanın inzibatını bozan sanık ve müdafilerin duruşmadan çıkartılacağı, birden çok salondan çıkan sanık ve müdafinin bir daha davayla ilgili duruşmaya katılmıyacakları hükmü getirilmiştir. Güvenlik Mahkemeleri Kanunu'nun 27 inci maddesi de aynı hükme yer vermektedir.

Bugüne kadar yapılan duruşmaların inzibatı böyle bir kanun bulunmamasına rağmen korunabildiği halde, bu hususta bir kanun değişikliğini anlamak olanaksızdır.

Ehil hâkimler elinde mahkemenin yalnız inzibatı değil, mehabeti de korunur ve korunmuştur da. Bu bakımdan Güvenlik Mahkemesi adı altında kurulan mahkemeye ait kanunda da bu hükmün yer alması önce bu bakımdan izahsızdır.

Ayrıca madde «inzibat» kavramının ölçüsünü de getirmemiştir. Bir avukat savunma yaparken istediği etkiyi temin için el-kol hareketi yapar, bağırır veya kürsüsüne yumruğunu vurur. Bunlar yalnızca bir söyleyiş biçimidir. Ve avukatın görevidir. Mahkemenin inzibatı yasal bahanesiyle bütün bunlara engel olduğunda savunma görevi yapılamaz.

Hele indî bir ölçü ile mahkemedен iki kez çıkarılan sanık veya müdafinin duruşmalara alınmaması ile savunma hakkının kullanılabilirdiği iddiası asla telif edilemez.

Danıştay Kanunu'na bir fıkra eklendi. Kanunun 82 inci maddesine eklenen bu fıkrada;

«Görevli daire veya kurul veya kanun sözcüleri tarafından getirilen veya idarece gönderilen gizli her türlü belge ve dosyalarla reddi hâkim üzerine bu hususta verilen cevap taraf ve vekillerine incelettirilemez.»

dendiğine göre bir davada taraf olan kişi veya vekili, dosya içindeki bir evrakın gizli evrak mütalâa edilmesi halinde evrakı tetkik edemeyecekler. Bu suretle yapılacak bir yargılamanın adı alenî yargılama olamaz, Ve henüz ithamı bilmeden savunma yapabilmek hüneri icat edilmemiştir.

Anayasa'da ifadesini bulan hak arama hürriyeti kısıtlayan ,adeta kullanılmaz hale getiren mevzuat elbette bundan ibaret değildir. Burada bir kaç örnek verilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca savunma özgürlüğü yalnızca mevzuatla değil, uygulamalarla da kullanılamaz haldedir.

Avukat, tutukevindeki müvekkili ile serbestçe görüşemez. Bazı tutukevlerinde sanıkla yan yana oturabilirsiniz, fakat başınızda mutlaka bir görevli vardır. Bazı tutukevlerinde bu daha mümkün değildir. Tel örgü veya cam arkasında görüşmek mümkündür. Ne bir not almağa olanak vardır, ne de söylenen sözleri doğru dürüst anlamağa. Avukatın sanığa bir dilekçe vermesi veya onun hazırladığı bir lâiyhayı elinde alıp tetkik etmesi mümkün değildir. Bunlar görevlilerin nezdinde günlerce kaldıktan sonra mahzur mütalâa edilmezse avukata veya sanığa verilir.

Bu örnekleri uzatmağa gerek yok sanırım. Bu kadarı dahi uygulamalarla savunma hakkının aldığı şekli açıkça tesbite yeterlidir. Bu şartlarla yapılan savunma, Sayın Prof. Faruk Erem'in deyimiyle «Savunma benzeri» dir.

Savunma hakkının daha teminatlı, daha etkili bir hale getirilmesine çaba sarfedilmesi gerekirken, daha kısıtlı bir hale getirildi. Savunma hakkının kullanılmasını temin ve onu korumakla görevli olanların hiç vakit kaybetmeden soruna eğilmeleri gerekir.

Eğer, hâkimlerin arkasındaki duvarlarda yazılı olduğu gibi, adaletin, mülkün temeli olduğuna inanıyorlarsa.

11 OCAK 1974

● Naim Talu'nun görevi

ikinci defa iade etmesinden sonra kamuoyuna bir mesaj yayımlayan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Sena-

to ve Meclis Başkanlarıyla görüşerek kendilerinden hülkümetin kurulabilmesi için formül istedi.

Korutürk'ün mesajı

«Aziz vatandaşlarım,

Yeni hükümeti kurmakla görevli Cumhuriyet Senatosu üyesi Başkan Sayın Naim Talu, 10 Ocak 1974 tarihinde, başarıya ulaşamadığından bahisle bu görevden başışlanmasını dilemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Bu durumda, yeni hükümetin kuruluşuna kadar evvelce olduğu gibi, Başbakanlığındaki hükümetin göreve devamı, kendisinden rica olunmuştur.

14 Ekim genel seçimlerinden sonra siyasî partilerimizden hiç birisinin tek başına hükümet kurma imkânı bulunmadığı belirince demokratik usullere göre koalisyon hükümeti kurulması şekilleri denenmiş ve fakat, bilindiği gibi bu görevi alan, en çok sandalyeye sahip iki büyük siyasî parti genel başkanları parlamentoda yeterli bir çoğunluk sağlayamadıkları mucip sebebiyle vazifeden başışlanmalarını dilemişlerdir.

Hükümet kurulmasının daha da gecikmemesi maksadıyla Devlet Başkanı olarak görüş ve düşüncelerimi 4 Aralık 1973 tarihinde kamuoyuna açıklamak zaruretini duydum ve bu görüşler hakkında siyasî parti genel başkanlarıyla basından ve meslekî kamu kuruluşlarıyla vatandaşlarımız-

dan düşüncelerini bildirmelerini rica ettim. Tarafımdan açıklanan görüşler, vatandaşın, çeşitli kamu kuruluşlarından ve hatta bazı siyasi partilerden yakın bir ilgi görmüş olmasına ve genellikle olumlu karşılanmasına rağmen müsbet bir sonuç almağa yardım etmedi.

Memleket dışında ve içinde beliren sorunların gittikçe ağırlaşmakta olması karşısında, 15 Aralık 1973 tarihinde, artık, (olağanüstü hallerin formülü) olarak kabul ettiğimiz (millî koalîsyon) için gerekli şartların doğmuş olduğu kanaatine vardım ve hür-demokratik parlamenter sisteme sadık kalarak, bir koalîsyon kurulması zaruretini açıklayan konuşmam ile bütün siyasi partileri o koalîsyonda birleşmeğe davet ettim. Bu maksatla tarafsız bir Başbakan başkanlığında, vatandaşın çözüm bekleyen çok önemli sorunlarına süratle eğilmek üzere, siyasi partilerimizin bir siyasi mütarekeye girmeleri ve genel seçimleri, aralarında mutabık kalabilecekleri bir tarih üzerinde, kanunî süresinden önceye alabilecekleri tavsiyesinde bulundum.

Vazifemin gereği, Türkiye Büyük Millet Meclisi dışında bulunduğum cihetle, parlamento içinde cereyan eden bir takım siyasi parlamento taktiklerini bahis konusu yapmıyorum, uzayıp giden hükümet kurulamama sorununu bir çözüme bağlamak için, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden ve fakat meclisten kuvvetli destek görecektir bir hükümet çıkarabilmek yolundaki çalışmalara bir yön vermek üzere, 25 Aralık 1973 tarihinde bütün siyasi parti genel başkanlarını bir sohbet masası etrafında topladım. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi başkanlarının da davet edilmiş olduğu bu sohbet toplantısında, Millî Koalîsyon düşüncemün fiilhakika, bütün siyasi partilerimizin iştirakiyle memlekette bir müddet için olsun bir siyasi mütarekeye girmek ihtiyacından doğduğunu ve fakat bu kabil olmadığı takdirde, maksadımın, meclislerimizden kuvvetli bir destek görecektir mahiyette ve bugünkü tablosu ile bütün siyasi partileri kapsamasa dahi, ağırlığı ister sağda ister solda olsun, geniş tabanlı ve fakat herhalde meclislerimizden kuvvetli bir destek görecektir nitelikte bir hükümet çıkarmak olduğunu açıkladım. Evvelce tarafımdan bu cihetin kâfi derecede açıklanmış olduğu tereddütlerini gördüğüm içindir ki, bu izahlarımla, Cumhuriyet Senatosu üyesi sayın Naim Talu'ya, hükümet kurma çalışmalarına, yeniden devam etmesi yolunda ricada bulundum.

Neticede, kamuoyu önünde cereyan eden, ayrıntılarıyla yaptığım temas ve istişareler göstermiştir ki, siyasi partilerimiz, parlamento içi taktiklerden arınarak karşılıklı samimi bir anlayış havası içine girmedikleri takdirde, tek başlarına iktidarı alamadıkları gibi herhangi bir koalîsyon dahi sağlayamamış ve bu durumda sağlayamayacaklardır. Başka ülkelerden emsal getirilen azınlık hükümetine gelince, bu, bizde desteklenmek şöyle dursun, siyasi partiler genellikle bu şekil hükümeti asla desteklemeyeceklerini kamuoyu önünde açıklamış bulunmaktadırlar. O halde 14 Ekim seçimleriyle vücut bulmuş olan bugünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir hükümet kurmak imkânından mahrum bir duruma girmiş görünmektedir.

Genç demokrasimizin bu vakırdan alacak pek çok dersleri vardır. Bu cümleden olarak:

- 1 — Nisbî temsil sisteminin islahı muhtaç taraflarıyla birlikte memleket şartlarına uygun bir hale getirilmesi.
- 2 — Önseçim sisteminin, hep birlikte şikâyet konusu olan cepheleriyle memleket yararına uygun bir karara bağlanması.
- 3 — Siyasi partilerde, gittikçe kuvvetlenen ve etkisi demokratik anla-

yişa daha çok zarar getireceğe benzeyen parti oligarşisine mani olunacak müeyyidelerin konulması.

4 — 16 küsur milyon olan oy sahibi vatandaş kitlelerinin 5 milyon küsurunun siyasî hak ve vecibesinden uzak kalmasındaki şu veya bu sebeplerin izale edilmesi, ve benzeri tedbirlerle, Batı demokrasilerinde görülen emsalini ziyadesiyle aşan bugünkü durumun ilgililerce behemahal olgunlaştırılması zaruridir.

Bilindiği gibi, bugün bizim Anayasamızda Devlet Başkanının seçimleri yeniletmek hakkı yoktur. Vatandaşta beliren, bu verimsiz temas ve istişarelerden doğan bezginlik karşısında, hükümet kurulamamasından doğan sarkıncalı bu durumdan nasıl çıkabileceği yolunda istişarede bulunmak üzere 11 Ocak 1974 tarihinde Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlarını davet ettim. Konuşmamda, kendilerinden siyasî partilerimizden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden, kuvvetli ve inandırıcı destek görececek bir hükümetin nasıl ve kimin başkanlığında kurulabileceğini mümkün görüyorlarsa bana bu formülü getirmelerini rica ederim.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, iktidara gelecek ve muhalefette kalacak yurtsever siyaset adamlarıyla, bütün anayasal kuruluşlarıyla ve yarım yüzyıl içinde sağduyusunu dünyaya göstermiş olan Türk milletinin tümüyle Ortadoğu'da barışın teminatı olarak dimdik ayakta ve Anayasa nizamı içinde kalacaktır.

Vazifeye başladığım tarihten itibaren her vesile ile açıkladığım gibi, ben de, hürriyetçi demokratik parlamenter sisteme olan inancım içinde 6 Nisan 1973 tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi huzurunda verdiğim söze sonuna kadar sadık kalarak üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımızla çalışacağımı büyük milletime bir daha tekrarlar ve hepinizi sevgilerle selâmlarım.»

12 OCAK 1974

● CHP-MSP koalisyonu temasları önemli gelişmeler gösterdi. İki parti yetkilileri bir prensip anlaşması için çalışıldığını bildirdiler.

● Elektrik mühendisleri Odası enerji bunalımına çözüm olarak linyit yataklarının derhal devletleştirilmesini istedi.

13 OCAK 1974

● CHP ve MSP, hükümet ortaklığı için anlaştilar. 5 günden beri geceli gündüzlü sürdürülen çalışmalardan sonra CHP ile MSP arasında prensip anlaşması oldu. Anlaşmaya göre MSP'ye kabinede yedi bakanlık ve rilecek. Bu bakanlıklar, çe-

şitli görüşme, tartışma ve pazarlıklardan sonra, şimdilik Adalet, İçişleri, Ticaret, Sanayi, Tarım, Devlet bakanlıkları ve Başbakan yardımcılığı olarak tesbit edildi. Bakanlıkların dağılımı konusunda atlatılması oldukça güç engeller ve uzlaşmazlıklar çıktı. MSP ilk teklifinde İçişleri, Millî Eğitim, Millî savunma ve Başbakan Yardımcılığı da dahil olmak üzere 8 Bakanlık istiyordu. Bu konudaki pazarlıklar sonucunda CHP, Başbakan yardımcılığı ile bir Devlet Bakanlığı, Adalet, Sanayi, Ticaret, Tarım ve Maliye Bakanlıklarını MSP'ye vermeye razı oldu. Ancak CHP'deki bazı yetkililer ve uzmanlar özellik

Maliye bakanlığının MSP'ye verilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu konu koalisyon ön görüşmeleri sırasında, ilk ciddi ihtilaf ortaya çıktı. CHP durumu yeniden inceledikten sonra, Maliye bakanlığının kesinlikle MSP'ye verilemeyeceği kararını aldı. MSP Genel Sekreteri Asiltürk, «Hükümetin üç ayağı vardır: Siyasî ayağı, İçişleri; sosyal ayağı, Millî Eğitim; Ekonomik ayağı da Maliye bakanlığıdır. Bu üç bakanlıktan birini mutlaka almamız lazım. Bunlardan birini almazsak ortaklığı kuramazız» dedi. Uzun tartışmalar ve partilerin yetkili kuruluşlarında görüşmelerden sonra, İçişleri Bakanlığı MSP'

ye verildi. Başbakan yardımcılığına da Erbakan getirilecekti. Erbakan önce Başbakanlığın bazı yetkilerinin kendisine verilmesinde, örneğin Planlama Teşkilatının kendisine bağlanmasında ısrar ettiyse de Ecevit'in böyle bir yetki bölünmesine kesinlikle karşı çıkması üzerine vaz geçti. Böylece iki partinin liderleri prensipte anlaşıldığını, bir CHP - MSP koalisyonunun gerçekleştirilebileceğini açıkladılar.

● Barolar Birliği yedinci Genel Kurulu sona erdi. Yayınlanan bildiriye, temel hak ve özgürlükler ve kişi güvenliği konusunda bazı temennilerde bulunuldu. Genel Affın geciktirilmeden çıkarılması ve savunma

hakkını kısıtlayıcı uygulamalara son verilmesi istendi.

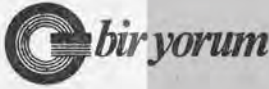
14 OCAK 1974

● İngiliz BBC radyosunun, önceki gün, Türk komutanlarının bir sağ koalisyon istedikleri yolundaki haberi, bir yetkili tarafından kesin şekilde yalanlandı. İlgililer, ileri sürülen iddianın kesinlikle asılsız olduğunu bildirdiler.

● Hükümet kurulmasında ilişkin CHP - MSP temasları sürüyor. Bu arada iki parti arasında anlaşmaya varılan konular da belli olmaya başladı. CHP'nin, kooperatifçilik Bakanlığı kurulması, 18 yaşın seçmen ya

şı olarak tesbiti gibi, MSP'nin de Ortak Pazar'dan çıkış gibi tekliflerinin kabul edilmediği belli olan anlaşmaya göre, yurt dışındaki işçilerin oy kullanabilmesi, faiz oranlarının düşürülmesi, Ortak Pazarla ilişkilerimizin yeniden düzenlenmesi ve katma protokolün değiştirilmesi, yatırımların bütün yurt çapına kaydırılmasıyla özel teşebbüsün güvenliğinin sağlanması konularında CHP ve MSP görüş birliğine vardılar. Genel Af ise kurulacak hükümetin ilk ve en acil görevi olarak tanımlandı.

● Seyfi Demirsoy Londra'da bir ameliyat sonunda öldü.

Demirsoy'lar kuşağının sonu

Aydın Engin

Seyfi Demirsoy öldü. Türk sendikacılık hareketinin içinde 1946'lardan beri varolan ve 1960'dan bu yana kader ve yol arkadaşı Halil Tunç ile birlikte yurdumuzun en büyük işçi kuruluşunun yönetimini elinde tutan Demirsoy, aynı zamanda bir kuşağın da simgesidir. Kestirmeden «1946 Sendikacıları» olarak adlandırılan bu kuşağın tanınması ve tanımlanması, işçi sınıfı hareketinin bu günkü durumunu kavramak için zorunludur.

Gerilere gidelim. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal çalkantıları Türkiye'yi derinden derine zorluyor, sosyalist aydınların yaygınlaştırdığı «sosyal ıslahat» istekleri işçi sınıfı içinde etkili olmaya başlıyor. Tek parti yönetimi önce Çalışma Bakanlığını kuruyor, ardından da (10 Haziran 1946) Dernekler Kanununu değiştiriyor. Sınıf esasına dayalı mesleki yada siyasi örgüt kurma serbest bırakılmıştır. Bir anda, başta İstanbul olmak üzere Çukurova, İzmit, Sakarya, İzmir, Gaziantep gibi yerleşme merkezlerini bir sendikal örgütlenme dalgası kaplıyor. Üstelik Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi gibi legal siyasi örgütlerle bütünleşme eğilimleri gösteren sendikal hareketlerdir bunlar. Doğurgan bir düşünsel kaşıklık ortamıdır bu. Çatladıkapa'da dokuma işçileri, Tophane kahvelerinde dok işçileri, Uzunçarşı'nın ayakkabı işçileri, adı önü bu günlere ulaşmamış sosyalist aydınlarla «sendikal örgütlerin nitelikleri ve

eylem yöntemleri» üzerine heyecanlı tartışmalar sürdürüyorlar. Tek Partinin görevlilerince kurulan Türkiye İşçiler Derneği gerekli etkinliği bir türlü sağlamıyor. Kısaca, Cumhuriyet döneminden beri — hatta daha da öncelerinden— bazan yasalarla bazan da faşizan tedbirlerle bastırılan işçi hareketi, bu kısmi özgürlük ortamında, tek parti diktası için tehlikeli sayılabilecek bir sosyal uyanışın içindedir.

Ve bir sıkıyönetim bildirisi

Altı ay kadar süren bu ortam, hakim sınıflarca uygun bulunmamıştır. Missuri gemisinin Türkiye'yi ziyaretinin yaklaştığı Truman Doktrininin, Marshall Yardımının tezgahlanması için ön çalışmaların sürdürüldüğü, daha da önemlisi tekelci sermayenin diğer gerici müttefikleriyle birlikte iktidar ağırlığını artırmaya hazırlandığı yıllarda, işçi sınıfının sosyal uyanışına giden bu yolun tıkanması gerekiyordu; tıkanmıştı. 16 Aralık 1946 günü Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Asım Tınaztepe'nin beş maddelik bildirisi ile bütün sendikal örgütler, bütün sosyalist eğilimli partiler ve gazeteler kapatıldı.

20 Şubat 1947'de ufak tefek değişiklikler bir yana bırakılırsa, taa 1963'e kadar yürürlükte kalacak olan Sendikalar Kanunu, Meclis'ten çıktı. Grev ve toplu sözleşme hakkından söz bile edilmiyordu. Siyasetle uğraşmak kesinlikle yasaklanmıştı. «İşçi ve işveren sıfatı ile çalışmayan kimselerin sendikalara girmeye hakları olmadığı» kuralı getiriliyor ve sosyalist aydınlarla, işçi sınıfı arasındaki —zorunlu— bağ koparılıyordu.

1946 Sendikacıları doğuyor

İngiliz uzmanların hazırladığı bu kanun yürürlüğe girdikten sonra CHP'de «işçi bürosu» oluşturuldu. Rebiî Barkın, Sabahattin Selek gibi parti görevlilerinin yürüttüğü ve yönettiği bu bürolar, iktidara bağlı, işçi sınıfından kopuk sendika liderleri «ortaya çıkarmayı» üstlenmişlerdi. Bunu başardılar.

Amerikan sermayesinin bir ülkeye girmeden önce, o ülkenin şartlarında gerekli değişiklikleri yapma programının bir parçası olan bu sendikacılık anlayışını artık 25 yılı aşkın bir süre Türk işçi hareketini etkileyecek, güdük, kısır kalmasının başlıca sorumlularından biri olarak yargılanacaktır.

Nitekim Amerikan Sendikacılığının kalesi olan AFL — CIO'nun Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkan Yardımcısı Irwing Brown'nun — Bir CIA Ajanı anılarında Irwing Brown'nun CIA'ya bağlı olarak çalıştığını açıklamıştır— çabalarıyla Amerikan sendikacılığı, Türk Sendikacılığına damgasını vurmuş, «eğitilmek» üzere ABD'ye gönderilen sendikacılar ise «ekonomik mücadelenin yeterliği, siyasal mücadelenin gereksizliği», «Türk işçisi sınıf şuuruna sahip değildir ve olmayacaktır. Bununla öğünürüz» gibi parlak bilgilerle donanmış olarak Türkiye'ye dönmüşlerdir.

Demirsoy gerçeği

Yazımıza konu olan Seyfi Demirsoy işte bu anlayışın en mutemet temsilcilerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Yıldızının parladığı 27 Mayıs 1960 sonrasında ölümüne kadar da görünüşte dalgalanmalı, özünde son derece tutarlı bir yol izleyerek Türkiye İşçi Sınıfı hareketini siyasal mücadelenin ve sınıf bilincinin dışında tutmaya çabalamıştır. İtiraf etmek gerekir ki Demirsoy bu misyonunu uzunca bir süre başarmıştır da...

Demirsoy'u, Türk İş Genel Merkezini ziyaret eden Demirel'e «bizi en iyi anlayan politikacı sizsiniz» dediği için «AP eğilimli bir hain», DISK'e bağlı bir sendikacının yürüttüğü grev sırasında DISK'li sendikacılarla birlikte gözaltına alı-

nınca, koalisyon hükümetinin başkanı İnönü'ye çektiği «İçerideyiz. Selâmlar...» telgrafı yüzünden «samimi bir özgürlük savaşçısı», Çalışanlar Partisi girişiminden dolayı, «Marksist olmayan ancak siyasi mücadele gereğini benimsemiş bir işçi önderi» olarak nitelemeye çalışanlar «Demirsoylar»a olmayan nitelikleri yakıştırmaktadırlar.

Demirsoylar'ın özellikleri nelerdir?

Sevki Demirsoy ve Halil Tunç ikilisinde en iyi ifadesini bulan kısaca «1946 kuşağı» olarak adlandırılan sendikacıların ve sendikal hareketin özellikleri, nitelikleri geniş bir incelemenin konusu olmalıdır. 1946 — 1974 arasında Türkiye, başka çok az ülkenin geçirdiği sosyal ve ekonomik değişimleri yaşamıştır. Bütün bu dönemlerde Demirsoylar kuşağı işçilerin ekonomik örgütlerinin liderleri olarak sahnede kalmışlar, örgütlere yön vermişler, kendileri de yönlendirilmişler, sosyalist gelişimi engelleme planının vazgeçilmez unsurları olarak görev yapmışlardır. Ancak biz bu kısa yazıda Demirsoyların temel bazı özelliklerine değinmekle yetinebiliriz.

Temel özellikleriyle yetinebiliriz çünkü irili ufaklı hemen bütün Türk İş Sendikalarının yönetici takımları bu özellikleri taşırlar. Nitekim bu sınıf özellikleri reddeden ve bir dönem aynı örgütler içinde bulunan ve daha sonra DISK'i kuran sendikacılar, artık «1946 kuşağı» olarak tanımlanamamaktadırlar. DISK kurucularının bir çoğu 1946 yıllarında sendikacılığa başlamalarına rağmen, devrimci görüşleri yüzünden Türk İş yönetici takımınca daima reddedilmişlerdir. Nitekim DISK'in kuruluşu da Demirsoylar kuşağının aşağıda sıralayacağımız özelliklerini sürdürmekte ısrarlı ve kararlı oluşlarından bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu özelliklere bir göz atalım:

Demirsoylar sınıf gerçeğini ve mücadelesini reddetmektedirler. Bu kuşağın en belirgin niteliğidir bu. Tunç gibi eyyamcılardan, Şevket Yılmaz gibi en azılı sağcılardan, en hızlı sosyal demokrat sendikacılara kadar uzanan bu kuşağın tümü de «sınıfların varlığına» ya karşı çıkmakta yada çarpıtmaktadırlar. Sınıf mücadelesini reddetmek ise hepsinin ortak yargısıdır.

Tek silahları anti-komünizmdir : 1974'lerde artık işlemez hale gelen hattâ yer yer geri tepen anti-komünizm silâhı 1946'dan beri bu kuşağın dilinin sakızı olmuştur. Nitekim Demirsoy, Erzurum'da toplanan 8. Türk-İş Genel Kurulunda, «Biz bu mevkilere, elde demir çubuk, sendikalardaki komünistleri temizleye temizleye geldik» diye tanımlamıştır kendini, 1946'da Beyazıt'a devrimci işçilerin düzenlediği bir toplantıyı basıp, demir çubuklarla işçileri yaralayan grubun içinde ve başında Demirsoy yer alıyordu.

Görevlendirilmişlerdir: Tekelci sermayenin ve yerli işbirlikçilerinin çıkarları nı korumak ve kollamakla görevli olanları, maaşlı bir CIA yada MIT ajanı şeklinde tanımlayarak basitleştiren yalınkat düşünce bu iddiamızı kabullenmeyebilir. Ancak maaş almadan, gizli ajan toplantılarına katılmadan kısaca «casusçuluk» oynamadan da kişiler ve kurumlar tekelci sermayenin çıkarları koruyabilir ve kollayabilirler.

Nitekim A.I.D., ICFTU (Amerikanın denetimindeki uluslararası işçi örgütü, AFL — CIO (Amerikanın en büyük işçi örgütü) gibi kuruluşlarla sıkı fıkı ilişkiler içine giren Türk İş yönetimi, sağlanan geniş maddi yardımlarla(1) Amerikayı inceleme gezileriyle(2) beslenmesinin karşılığını en genel politik konulardan, sözgelimi emek — sermaye ilişkilerinden, en küçük grev uygulamalarına, sözgelimi TPAO grev'lerine kadar her fırsatta ve defalarca ödemişlerdir ve ödemektedirler.

Demirsoylar emek-sermaye ilişkisini şöyle açıklamaktadırlar: Say ile sermaye elele, mamur ve müreffeh Türkiyeyi inşa...

Bir pazarlık yapılmıştır ve yürürlüktedir

Türk İş ile Tekelci sermayenin iç ve dış temsilcileri arasında zımnî bir pazarlık yapılmıştır ve bu pazarlık yürürlüktedir. Kanımızca Demirsoy kuşağının varlığı, varlığını sürdürebilmesi bu zımnî pazarlıkta açıklığa kavuşmaktadır:

Demirsoylar işçi sınıfı hareketini kesinlikle sosyalist mücadeleden tecrit edecekler, ekonomik mücadelenin sınırlarını taşmasına olanak vermeyeceklerdir. Bu amaç bazan «Çalışanlar Partisi» girişimleri ile sağlanmaya çalışılacak, bazan Komünizmi tel'in mitingleriyle, bazan «partilerüstü sendikacılık» tezi ile gerçekleştirilecektir.

Buna karşılık tekelci sermaye kendi elleriyle yetiştirip, işçi lideri(!) haline getirdiği bu kuşağın adeta —kaydıhayat şartıyla— işçi örgütlerinin başında kalmalarını sağlayacaktır. Cemiyetler yada Sendikalar Kanunları bu amaca hizmet eder biçimde düzenlenecek, bir zamanlar CHP iktidarının tayin ettiği bu işçi liderlerinin(!) bütün sendikal seçimleri kazanmaları, karmaşık tüzük hükümleri ile sağlama bağlanacaktır(3)

TIP ve DISK TOKATLARI

Say ile sermaye elele mamur mesut yaşayıp giderlerken kulak tozlarında patlayan TIP olayı Türk - İş'de tam bir bozgun havası yarattı. Çalışanlar Partisi girişimi ile TIP'i engelleme hesaplarının suya düşmesinden kısa bir süre sonra DISK kuruldu. Bozgun daha da büyüyerek sürüyordu. Çözümü kendi kısır dünya görüşlerine uygun bir yolda aradılar. Sendikalar Kanununu değiştirerek eski günleri şadetenin yollarını aradılar. 15 - 16 Haziran tokadı bu girişimi de etkisiz kıldı. Taban kayıyordu. Taban umulanın da üstünde bir hızla kayıyordu.

Demirsoylar kuşağı bir de içlerinde bölündüler tam bu sıralarda. 4'ler, derken 12'ler, derken 24'ler oluveren ve adlarına sosyal demokrat sendikacılar denen CHP eğilimli bir grup, «partilerüstü sendikacılık» yavesine saldırmaya başladılar.

Demirsoylar kuşağı 1973'e böyle girdi. 1971 - 1973 baskı dönemi bile imdatlarına yetişememişti. Artık örgütlerinin başında, içlerinden bir sendikacının yerinde deyimiyle «işverenlerin ve hükümetin desteği ile» kalabiliyorlardı. 1973 de yapılan Türk-İş Genel Kurulunu da Demirsoy ekibi kazandı. Ancak genel kurulun sonucu —ki Demirsoyun listesi eksiksiz kazanmıştır— Türk - İş içindeki güç dengesini yansıtmaktan çok uzaktı artık. Bütün alametler belirmiş ve bir kuşağın sonu gelmişti. İşçi sınıfına ihanetleriyle, yetersizlikleriyle, tayin edilmişlikleriyle, olanca sarılıklarıyla bir kuşak, «1946 Sendikacıları» tarihin çöplüğündeki yerlerini almaya hazırlanıyorlardı.

Ve 1974 Ocak'ında Seyfi Demirsoy tutulduğu amansız hastalıktan kurtalamayarak Londra'da öldü. Ölümünün ardından Türk İş'e bağlı kuruluşlarla birlikte bütün sermaye örgütlerinin de içten üzüntülerini ilan etmeleri, Demirsoy'un yaşantısının özeti gibiydi adeta. Sanırız Demirsoy için tek mutluluk, kuşağının kaçınılmaz sonunu yaşamadan ölmek olmuştur.

Geride kalan Halil Tunçlar, Şevket Yılmazlar, Ziya Hepbirler, Kemal Özerler, Vahap Güvençler Etem Özgüler, Ömer Ergünler ise bütün afur tafurlarına rağmen Türk işçi hareketinde alternatif olma şansını kaybetmiş birer siyasi mevta halindedirler artık.

İşçi sınıfının sendikal mücadelesinin yönünü önümüzdeki günlerde sosyal

demokrat sendikacılarla, sosyalist sendikalar arasındaki yarış tayin edecektir. Sanayileşmemiş ve Tekelci sermayenin ağına düşmüş ülkelerde sosyal demokrasinin tarihsel acziyse bu son yarışın da sonucunu şimdiden ilan ediyor.

(1) Türk İş 1960 - 1970 arasında A.I.D.'den 13.447.614,03 TL. OEDC'den 382.076,16 TL, ICFTU'dan 733.005,00 TL. yardım almıştır. Aynı yıllar içinde Türk İş'in toplam aidat geliri ise (üye sendikaların aidatı) 13.544.926,65 TL'den ibarettir.

(2) Yalnız 1967 — 1968 yıllarında 200 Türk İş Sendikacısı, eğitim gezisi için ABD ye gitmişlerdir.

(3) Bu gün Türk İş içinde öyle sendikalar vardır ki 20 bini aşkın işçiyi temsil ederler, genel kurulları 120 delege ile toplanır ve bu 120 kişinin 85 tanesi Genel Merkez tarafından tesbit edilir.

15 OCAK 1974

● CHP ile MSP arasında bir koalisyon hükümetinin kurulması konusundaki anlaşmaya dayanarak Cumhurbaşkanı Korutürk, yeni Hükümeti kurma görevini Ecevit'e verdi. Görevi alan Ecevit verdiği ilk demeçte «Geniş kapsamlı bir af çıkarılacağını» söyledi.

● Bakanlar Kurulu devlet memurlarının maaş göstergelerinin tümünde artış yapılması kararı aldı. Talu hükümetinin aldığı bu karara uygun olarak, en düşük maaş 490 liradan 875 liraya çıktı. Er, onbaşı ve çavuş harçlıkları da üç misli artırıldı. Yapılan zamların bütçeye 2 milyar liralık bir ek finansman zorunluğu yükleyeceği belirtildi.

● CHP ile MSP arasında ki hükümet kurma görüşmeleri sürüyor. Ecevit ile Erbakan koalisyon protokolunu görüştüler.

16 OCAK 1974

● CHP ile MSP arasında ki koalisyon temaları sürüyor. Ecevit ve Erbakan

koalisyon protokolu hakkında bir toplantı yaptılar.

● Ekmeğe İstanbul'da yüzde 20 zam yapılması kesinleşti. Yiyecek fiyatlarının bir yılda yüzde 23 oranında artış gösterdiği açıklandı.

17 OCAK 1974

● Talu Hükümetinin benzin, gazyağı, motorin gibi akaryakıt istikrar fonuna dahil petrol ürünlerine zam yapmaktan kaçınmasının son 22 gün içinde hazineye 200 milyon liraya mal olduğu açıklandı Talu hükümetinin, yapılması kaçınılmaz hale gelmiş olan zamları, yeni hükümeti güç durumda bırakmak amacıyla kasıtlı olarak ertelediği öne sürülüyor. Hükümetin bu tutumuyla ilgili eleştirilerin yaygınlaşması ve sertleşmesi üzerine Bakanlar Kurulunun en geç 21 Ocak günü ne kadar zam konusunda bir karara varacağı bildirildi.

● Mısır ve İsrail'in, Sina cephesindeki birliklerinin birbirinden uzaklaştırılması ile ilgili görüşmelerin sonu

ca bağlandığı ve iki tarafın da tam bir anlaşmaya vardığı açıklandı. Kissinger'in çabalarıyla sağlanan anlaşma Suriye tarafından tepki ile karşılandı. Kahire, Kudüs, Moskova ve Washington'da aynı anda açıklanan ortak bildiri de iki tarafın birlikleri arasında 10 kilometre genişliğinde bir koridor oluşturulması kararlaştırıldı.

18 OCAK 1974

● CHP — MSP koalisyonuyla ilgili protokol toplantısı başladı. Liderlerin katılmadığı toplantı «CHP ve MSP'nin kurmayları» olarak adlandırılan ekipler tarafından yürütülüyor.

■ Erbakan, CHP ile ortak hükümet kurulması yüzünden MSP milletvekili kadrolarında çatlama olduğuna ilişkin söylentileri yalanladı. «Anlaşma imzalandıktan sonra 48 milletvekilimizin tümü yekvücut halinde hükümete güven oyu vereceklerdir» dedi.

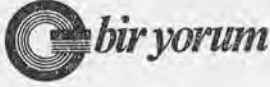
● Fiyat Kontrol Komitesi, Sümerbank tarafından

yapılan zam talebini karara bağladı. Sümerbankın pamuklu mamüllerine yüzde 75, yünü mamüllerine ise yüzde 40 zam yapılması kararlaştırıldı. Kararın spekülasyonu önlemek amacıyla

gizli tutulduğu söyleniyor.

● Ortadoğu'da, Mısır ve İsrail kuvvetlerinin birbirinden uzaklaştırılmasını sağlayacak olan anlaşma

Süveyş — Kahire karayolunun 101. kilometresinde imzalandı. Anlaşmanın Mısır ile İsrail arasında 25 yıldan beri imzalanabilen ilk ve tek anlaşma olduğuna işaret ediliyor.

Cenevre barış konferansı nasıl başladı nasıl geçti

6 Ekim 1973 günü Mısır birlikleri, gemi leşleri ile dolu Süveyş kanalına köprüler atarak İsrail işgali altındaki Sina yarımadasına çıkarma yaparken, Suriye birlikleri de kuzeyde Golan tepeleri üzerinden İsrail'e hücum ettiler. Bu olay Araplar ve İsrail arasındaki 25 yıldır süren anlaşmazlıkta dördüncü kez patlayan kanlı bir savaşın başlangıcıydı.

Mısır devlet başkanı Enver Sedat yaptığı konuşmalarda «bizim bütün istediğimiz Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin aldığı kararın yerine getirilmesidir. Bunu barış yoluyla sağlayamadığımız için silaha başvuruyoruz» diyordu. Güvenlik konseyinin 1967 yılındaki altı gün savaşlarından sonra aldığı 242 sayılı kararın maddeleri şöyleydi:

«1. İsrail silahlı kuvvetleri, son savaşta işgal ettiği topraklardan geri çekilmelidir.

2. Bütün saldırganlıklar sona erdirilmelidir. Bölgedeki bütün devletlerin egemenliği, toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ve güvenilir, tanınmış sınırlar da barış içinde, tehdit ve zorbaca hareketlerden uzak şekilde yaşama hakları tanınmalı ve bu haklara saygı gösterilmelidir.

Konsey ayrıca 1.) Bölgedeki uluslararası deniz yollarından faydalanma özgürlüğünün garanti edilmesi, 2) Mülteci sorununa adil bir çözüm yolu getirilmesi ihtiyacını da tasdik eder.»

Arap ülkeleri, güvenlik konseyinin bu kararındaki birinci maddeye dayanarak İsrail'in derhal işgal altında tuttuğu bölgelerden çekilmesini istiyordu. Oysa İsrail kararın ikinci maddesini öne sürerek değişik bir yorum getiriyordu. İsrail'e göre ikinci maddedeki «güvenilir ve tanınmış sınırlar» sözleri, işgal ettiği topraklardan çekilmemesi için yeterli sebepti. 1967 savaşından önceki sınırlarına döndüğü takdirde sınırlarının güvenilir tarafı kalmayacak, her an Araplar tarafından saldırıya uğrayabilecekti. Oysa Sina yarımadası ve Golan tepeleri İsrail için tam bir tampon bölge meydana getiriyor, İsrail ordularını bu bölgelerde kendini savunma imkânını bulabiliyordu.

Uyulmayan ateş-kes

Orta Doğu bunalımının bu yeni safhasında milyonlarca dolar, bir o kadarlık savaş malzemesi, uçak, tank, füze ve binlerce insan Sina çölü ve Golan Tepelerine saçıldı gitti. Dünyayı sarsan savaş üçüncü haftasındayken gerginliğin Orta Doğu sınırlarını aşması ile Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanı Henry Kissinger, Arap ülkelerini ve İsrail'i firdolayı ziyaret ediverdi ve 22 ekim günü kâğıt üzerinde de olsa bir ateş-kes imzalandı.

Sıra Orta Doğu'da kanlı bıçaklı olan tarafların barış masasına oturmalarına gelmişti.

Oysa Süveyş - Kahire yolunun 101. kilometresinde yapılan görüşmeler, tarafların kolay kolay uzlaşamayacaklarını açıkça gösteriyordu. Üstelik İsrail kuvvetleri ateş-kes'in hemen ertesi günü büyük bir saldırıya geçerek Süveyş kanalının batı yakasında yani Mısır topraklarında ilerlemişler, kanalın güney ucundaki Süveyş şehrine 18 kilometre yaklaşmışlardı. Bu, kanalın doğu yakasındaki Mısır üçüncü ordusunun, İsrail kuvvetleri tarafından tamamen kuşatılması demektir. Fakat 24 ekim 1973 günü taraflar yeni bir ateş-kes hakkında anlaşmaya vardıklarını söylediler. Aynı gün Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi Orta Doğu görüşmelerine başlıyor ve Amerika ve Sovyetler Birliğinin Orta Doğu'ya ateş - kes'i kontrol etmek üzere birliklerini göndermeleri hakkındaki Mısır teklifini inceliyordu. Amerika teklifi derhal reddetti. Sovyetler birliği BM delegesi Yakup Malik ise teklife cevap vermedi, ancak «Amerika İsrail'i yerinde tutmak için gücünü kullanmalıdır.» dedi.

Uluslararası alarm konferansı çabuklaştırıyor

25 ekim günü Amerika dünya çapındaki bütün birliklerini alarma geçirerek uluslararası bir şaşkınlığa yol açtı. Kissinger Amerika'nın Sovyetler Birliği ile bir çatışmaya girmeye niyeti olmadığını ancak Sovyetlerin Orta Doğu'ya müdahale edeceği söylentilerinin çıkması üzerine alarma gerek gördüklerini açıkladı. Uluslararası ilişkilerdeki bu derece büyük bir kriz uzun sürmedi. Amerika ve Sovyetler Birliği, Güvenlik konseyinde yapılan görüşmelerde anlaşarak Orta Doğu'ya ABD ve Sovyet güçleri dışında bir barış gücü gönderilmesini kararlaştırdılar.

İlk partide Kıbrıs'tan çekilen Birleşmiş Milletler barış gücü birliklerinin savaş cephelerine varması üzerine çatışmalar yavaş yavaş duruldu. Buna karşılık barış konferansı için yapılan çalışmalar hız kazandı.

Kasım 1973 içinde Arap ülkeleri, İsrail, Amerika ve Sovyetler Birliği arasında yoğun bir diplomatlar trafiği dikkati çekti. Mısır bir barış konferansına en yakın görünen ülkeydi. Ancak Enver Sedat İsrail'in 22 ekim ateş-kesi sırasındaki sınırlarına geri çekilmesi şartıyla görüşmelere başlayabileceğini söylüyordu. Suriye ise, İsrail ile aynı masaya oturmanın Arap davasına kesinlikle ihanet olduğunu belirtiyor ve ancak İsrail işgal ettiği topraklardan tamamen geri çekilirse görüşmelere katılacağını açıklıyordu. Irak Suriye'nin, Ürdün ise Mısır'ın görüşüne katılıyordu. İsrail'de ise partiler birbirlerine düşmüşlerdi. Golda Meir, işgal edilen topraklardan çekilmeyeceğini, ancak barış görüşmelerine katılmaya hazır olduklarını bildiriyor, muhalefetteki Begin'in Ulusal Din partisi ise kazanılan zaferden sonra bir adım bile geri çekilmeyi Siyonist davaya ihanet sayıyordu.

Washington, Moskova, Kahire ve Tel-Aviv'de yine Kissinger'in aracılığı ile yapılan temaslar sonuçlandı ve 22 Aralıkta Cenevre'de barış konferansının toplanması konusunda anlaşmaya varıldı. Konferansı Birleşmiş Milletler düzenleyecek, başkanlığı sırayla Sovyetler birliği ve Amerika yapacaktı. Mısır, İsrail ve Ürdün konferansa katılacaklarını açıkladılar. Suriye ise savaşan taraflardan biri olduğu halde son dakikaya kadar konferans çağrısına cevap vermedi, sonunda da katılmayacağını açıkladı.

Barış konferansı başlıyor

21 Aralık 1973 te, Cenevre'deki Uluslar sarayında İsrail, Mısır ve Ürdün 25 yıldan beri ilk kez olarak karşılıklı masaya oturdular. 10.30 da başlayacak olan konferans 45 dakika gecikmişti. Çünkü uzun uğraşmalardan sonra hazırlanan 7 masa yuvarlak bir şekilde yerleştirilmiş, ve tarafların alfabetik sıraya göre

oturumları öngörölmüştü. İsrail dışışleri bakanı Abba Eban kendi delegasyonu- nun Birleşmiş Milletler masası ile boş Suriye masası arasında olduğunu görünce toplantıyı terkedeceğini söyledi. Derhal görevliler toplandı ve yeni tartışmalardan sonra İsrail'in yanına Sovyet delegelerinin oturtulmasına karar verildi.

Bu büyük (!) sorun da çözümlendikten sonra açılış konuşmalarına geçildi. Gözlemciler, konferanstan önemli bir karar çıkmayacağını görüşmelerin daha sonra yapılacak toplantılara yol açar mahiyette olduğunu önceden belirtiyorlardı.

Tarafların umutları

Taraflar Cenevre'ye çeşitli şartlarla gelmişlerdi. Henry Kissinger Arap ve İsrailileri bir araya getirebilmek için yaptığı ziyaretlerin ilki olarak gittiği Şam'da Hafız Esat ile görüşmüştü. Bu görüşmede iki diplomat Cenevre konferansı için yazılacak davetiye üzerindeki sözleri incelemişlerdi. Kissinger, yaptığı görüşme- den memnun, Suriye devlet başkanına veda etmek üzereyken son bir soru olarak «acaba sizin yönünüzden başka bir sorun daha var mı?» diye sormuş ve şu ce- vabı almıştı: «Evet, davetiye bir yeri hariç gerçekten güzel. Bir satırda «Cenevre konferansına katılmayı kabul eden ülkeler» sözü geçiyor. Biz ise böyle bir şe- yi kabul etmiyoruz.»

Kissinger Suriye'nin konferansa katılmayı reddetmesinden sonra Tel-Aviv'e hareket etmişti. İsrail başkentinde Golda Meir ile konuşan Kissinger, başbakana Hafız Esat'ın İsrail savaş esirlerine iyi davranıldığı hususundaki sözünü iletmişti. Meir ise Kissinger'den Amerika'nın işgal edilen topraklardan geri çekilmesi için baskı yapmayacağı konusunda teminat almıştı. İsrail aynı zamanda konferans masasına oturacak delegasyonlardan istemediklerini veto edebilme yetkisini kopar- mış, böylece Filistin Kurtuluş Örgütü'nün konferansa katılmaya kalkması duru- munda müdahale edebilmeyi garantilemişti. İsrail, kuvvetlerini Sina'nın ortasına kadar çekmeye itiraz etmiyordu; ancak bunun karşılığında egemenliklerinin Arap devletleri tarafından tam anlamıyla tanınmasını istiyordu.

Mısır, taraflar arasında görüşmelerden en umutlu olan ülkeldi. Sina'da as- kerden arınmış bölgeler kurulmasına razıydılar. Süveyş kanalı açılırsa İsrail'in kanalı kullanmasını engellemeyeceklerdi. Fakat sonunda konferansın elle tutu- lur somut noktaları varmasını arzuluyorlardı.

BAŞLANGICIN SONU

Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kurt Waldheim'in açış konuşmasından sonra söz alan K'issinger, Arapça «İlli fat mat» (geçmiş ölüdür) diyerek gelece- ğe bakılmasını tavsiye ediyor, «Tarihteki büyük trajediler doğrunun yanlış ile karşılaşmasından değil, iki doğrunun yüzyüze gelmesi ile doğar» diyordu.

Mısır Dışışleri Bakanı İsmail Fehmi, İsrail'in 1967 savaşından önceki sınırlarına çekilmesi konusunda ısrar ediyor, İsrail devletini, saldırganlık, kütle cinayetleri ve şiddet hareketleri ile suçluyordu. İsrail dışışleri bakanı Abba Eban derhal aynı kızgınlıkta cevap veriyor ve hükümetinin güvenilir sınırlar içinde ol- mak ihtiyacından bahsediyordu. Eban'a göre İsrail biraz geri çekilebilirdi fakat işgal ettiği bütün toprakları bırakması kesinlikle söz konusu değildi.

Konuşmalar bu minval üzere devam ederken kulis çalışmalarını çok daha yoğun oluyordu. Henry Kissinger ve Andrei Gromiko ayrı ayrı İsmail Fehmi ve Abba Eban ile yemek yiyorlar, hahvaltı ediyorlardı. Amerikan ve Sovyet dışış- leri bakanları bifteklerini keserlerken İsmail Fehmi'ye, İsrail'in El Arış-Şarm El Şeyh arasında çizilecek bir hattın doğusuna çekileceğini söylüyorlardı. Ameri- kan diplomatları görüşmelerden bu konuya dair bir karar alınabileceğini ümit etmişlerdi ama, Golda Meir hükümeti seçimler yaklaşırken böyle bir taviz ver- meyi tehlikeli bulmuştu.

İki gün süren Cenevre barış konferansı sonunda taraflar Süveyş kanalında askeri birliklerin birbirlerinden uzaklaşmaları konusunu görüşmek üzere askeri görüşmelerin başlamasını öngören bir karara vardılar. Bu görüşmeler ocak ortasında başlayacak, bu arada taraflar elçilik seviyesinde ilişkilerini sürdürecektlerdi.

Tarihi görüşmelerin sonucunda somut bir karar çıkmamıştı ama birbirlerinin yüzüne dahi bakmayı reddeden taraflar bir masaya oturtularak bundan sonraki görüşmelerin daha kolaylıkla sürdürülmesi sağlanmıştı.

Askeri görüşmeler

26 Aralıkta yine Cenevre'deki Uluslar sarayında Mısır ve İsrail askeri delegeleri arasında birliklerin geri çekilmesi için müzakereler başladı. Toplantılara Birleşmiş Milletler barış gücünün Süveyş kumandanı general Ensio Silasvuo başkanlık ediyordu. Mısır delegelerinin başında General Taha El Magdub, İsrail delegelerinin başında da General Mordekay Gür vardı.

90 dakika süren görüşmeler İsrail seçimlerinden sonraya ertelendi.

Seçimlerde yine Golda Meir'in İşçi Partisinin kazanması üzerine askeri görüşmelere devam edildi. Fakat bir çok detay üzerinde uzun uzun görüşülmesine rağmen, görüşmeler 9 ocak günü çıkmaza girdi. Generaller hükümetlerine danışmak üzere ülkelerine döndüler.

Kissinger bir tur daha yapıyor

Cenevre askeri görüşmelerini çıkmaza girmesi üzerine Henry Kissinger bir kez daha Tel-Aviv ile Kahire arasında mekik dokumaya başladı. İsrail Sinadaki kuvvetlerin geri çekilmesi konusunda bir plan hazırladı. Bu plana göre:

1. İsrail kanalın batı ve doğu yakalarındaki kuvvetlerini kademeli olarak geri çekecek, böylece Mısır topraklarında İsrail askeri kalmayacağı gibi kuşatılan Mısır üçüncü ordusu da kurtulmuş olacaktı.

2. Buna karşılık Mısır kanalın doğu yakasındaki askeri birliklerini azaltacaktı.

3. İki ordu arasında Birleşmiş Milletler kontrolünde askerden arınmış bölge meydana getirilecekti.

4. Mısır Süveyş kanalını açabilecek ve kanal bölgesindeki Süveyş, Kantara ve İsmailiye şehirlerini tekrar yerleşme alanı haline getirecekti.

5. Mısır saldırılara son verdiğini bildirecekti.

6. İsrail kanaldan 30 kilometre doğuda meydana getireceği sınırın geçici bir sınır olduğunu ve barış imzalanınca bu sınırların değişeceğini bildirecekti.

Mısır askeri yetkilileri önceleri bu maddeleri askeri açıdan çok tehlikeli buldular. Mısır'ın Sina'daki birliklerini azaltması büyük bir hata olarak görülüyordu. Ayrıca komutanlar Mısır topraklarındaki İsrail kuvvetlerini artık darıma-
dağın edecek durumda olduklarını bildiriyorlardı. Çeşitli politik baskılar altında kalan Enver Sedat İsrail planını tam olarak kabul etmedi. Ancak Kissinger ile Assuan'da yapılan görüşmeler sonucu, 18 Ocak 1974 günü Washington, Moskova, Kahire ve Tel-Aviv'de ayrı ayrı yapılan açıklamalarla, kuvvetlerin birbirinden uzaklaşmaları konusunda anlaşmaya varıldığı bildirildi.

Anlaşma ilk görüşmelerin başladığı 101. kilometrede imzalandı. Bu Araplar ve İsrailliler arasında 25 yıldan beri imzalanan ilk somut anlaşma oluyordu.

Anlaşma metninde Mısır ve İsrail'in ateş-kese kesinlikle uyacakları, anlaşmanın imzalanmasından sonra her türlü askeri ve benzeri hareketten kaçınacakları belirtilmişti. İsrail birlikleri Süveyş kanalının 32 kilometre doğusuna

çekilecekler, fakat Mitla ve Gidi geçitlerini tutmaya devam edeceklerdi. İki ordu arasında Birleşmiş Milletler barış gücü askeri yerleşecekti. Zaten bu işlemler 40 gün içinde gerçekleşecekti. Bu arada Süveyş bölgesindeki asker ve silâh sayısında indirim yapılacaktı.

Ancak anlaşmanın son maddesi bunun bir barış anlaşması olmadığını kaydediyordu.

Böylece Orta Doğu bunalımının bir safhası daha kapanmış, başka bir safhaya geçilmiş oldu.

19 OCAK 1974

● CHP ve MSP kurmayları arasında sürdürülen koalisyon protokolü çalışmalarının olumlu sürdüğü, toplantı sözcüğü Oğuzhan Asil türk tarafından açıklandı. Asiltürk, MİT'in, MSP'li Başbakan Yardımcısına bağlanacağı yolundaki söylentileri de yalanladı ve «MİT Başbakana bağlıdır ve öyle kalacaktır» dedi.

● Siyasal Bilgiler Fakültesi eski dekanı ve Anayasa Profesörü Mümtaz Soy-sal, Ankara 3 numaralı Sıkıyönetim mahkemesi tarafından 5. defa 6 yıl 8 ay hapse mahkûm edildi. Daha önce Askeri Yargıtay ilgili dairesinin İki, Askeri Yargıtay Daireler Genel Kurulunun da ayrıca iki bozma kararına rağmen, mahkeme, kararında ısrar etti. Mahkeme bu arada konunun «ehil bilirkişilere ilettilmesine» ilişkin Yargıtay kararına da uymama ya karar verdi. Dava şimdiki Askeri Yargıtay 1. dairesine yeniden incelenecek.

● Ege illerindeki A.P. örgütlerini temsil eden bir kısım AP yöneticileri tarafından yürütülen, AP yönetimini değiştirme çalışmaları yaygınlık kazanıyor. Bu hareketin organı olarak yayınlanan «Ocak» gazetesi

olağanüstü kongre için imza toplanacağını açıkladı.

● Bakanlar Kurulu fiyat kontrol komitesince zam yapılması kararlaştırılan Petrol, şeker ve Sümer bank mamüllerine zam yapılmasını reddetti. Bakanlar Kurulunun üç buçuk saat süren toplantısından sonra alınan kararları açıklayan hükümet sözcüsü Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel özellikle petrole zam yapılmayışını «Dünya petrol fiyatlarındaki artıştan dolayı ortaya çıkan fark akaryakıt istikrar fonundan karşılanmalıdır. Kaldı ki yeni Dünya fiyatları kesin seviyesi belli olmadı» şeklinde ifade etti. Farkın akaryakıt istikrar fonlarından karşılanması yüzünden hazineye günde 10 milyon liraya yakın yük yüklendiği bildiriliyor.

21 OCAK 1974

● CHP ile MSP hükümetinin protokolünün hazırlanması görüşmelerinde, taraflar 8 konu üzerinde anlaşamadıklarını bildirdiler. Bu konuların çözümü Genel Başkanlara bırakıldı. Anlaşma sağlanamayan konular arasında, CHP'nin lokavtın kısıtlanması isteği, MSP'nin Yüksek Planlama Kurulunun Erbakan'ın baş-

kanlığında toplanması ve Bakanlıklar arası ekonomik kurulun üye sayısının beşe indirilmesi isteği, toplam reformu konusu, seçmen yaşının 18'e indirilmesi de var.

● Sovyet bilim adamı Şu nurov'un dilimize çevrilen «Türkiye Proletaryası» adlı eseri, İstanbul 1. Sulh Ceza yargıçlığının 8.11.1974 ve 1974/2M sayılı kararıyla toplatıldı.

● Fransa'nın frangı dalgalanmaya bırakmasından sonra, frankla yapılan işlemler durduruldu. Frangın dalgalanmaya bırakılmasının Avrupa Birliğine ve Avrupa Para birliğine indirilmiş yeni bir darbe olduğu; bu kararın Fransa için mas kelenmiş bir devalüsyon kabul edilebileceği bildirildi.

22 OCAK 1974

● CHP - MSP hükümet protokolünün hazırlanması sırasında ortaya çıkan pürüzler bugün de giderilemedi. Ecevit'le Erbakan yeniden görüştüler ve protokol hazırlıklarıyla görevli «ortak kurul»un yeniden toplanacağını bildirdiler.

● CHP ve MSP milletvekillerinden kurulu «Ortak Af Komisyonu, bütün ölüm cezalarının 30 yıla, bütün

müebbed hapis cezalarının da 20 yıla indirilmesini, bazı istisnalar dışında tüm cezalardan da 12'şer yıl indirim yapılmasını kabul etti. Ancak, affın en önemli yönü olan siyasi af konusunda bazı pürüzler çıktı. MSP laikliğe aykırı suçlarla ilgili 163. maddeyi ve buna karşılık da 142. maddeyi af tasarisı kapsamına alırken, 141. maddede fikir suçu kapsamı dışında sayarak, affın dışında tutmak istiyor.

● Fuel Oil'in zamları satışına başlandı. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kararı ile fuel-oil fiyatlarına yüzde 50'ye yakın zam yapıldı. Fueloil zammı bakanlar kurulu ile ilgili değil, Petrol Kanununa göre, fiyat kontrol komisyonundan da geçmedi.

● Yunanistan'da öğrenciler, demokratik özgürlüklerin iadesi için boykot ve eyleme başlayacaklarını açıkladılar. Öğrencilerin istekleri arasında, gözetim altında tutulan bütün öğrencilerin ve aydınların derhal serbest bırakılması, eğitimin demokratik hale getirilmesi, Akademik özgürlük

lerin tanınması, Yunanistan'ın «Amerikalılara satılması na bir son verilmesi», ülkenin tamamında siyasi özgürlüklerin iadesi de yer alıyor.

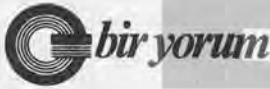
23 OCAK 1974

CHP - MSP koalisyonu kesinleşti

● Koalisyon protokolünün hazırlanışı sırasında CHP ile MSP arasındaki görüşmeler gerginleşti ve kopma safhasına geldi. Özellikle «memurların atanmaları» konusunda Erbakan'ın istediği onay yetkisi, ortaklığı bozacak havayı doğurdu. CHP'li yetkililer bu istek kabul edildiği takdirde hükümetin «iki başlı» hale geleceğini bildirdiler. Ecevit, gazetecilerin bir sorusu üzerinde, «Ya bu iş bu gün biter, ya da BİTER» dedi. Bu son derece kritik noktada CHP'li Baykal ile MSP'li Asiltürk arasında, MSP'nin isteği üzerine saat 17'den sonra yeniden başlayan görüşmelerde olumlu sonuç alındı. Gece, Ecevit'le Erbakan bir ortak açıklama yaparak anlaşmaya vardıklarını, protokolün cu

ma günü imzalanacağını ve aynı gün hükümet listesinin belli olacağını bildirdiler. İki parti arasında ilişkilerin kopması noktasına kadar gelen anlaşmazlıklara çözüm yolu şu şekilde bulundu: MSP, Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesine giren suçların fikir suçları olduğunu ve af kapsamına alınmaları gerektiğini kabul etti. Yüksek dereceli memurların atanması konusunda, MSP'nin istediği onay yetkisi yerine, danışma esası getirildi. Bakanlık lararası ekonomik kurul 10 üyeden 9 üyeye indirildi ve 4 üyelik MSP'ye verildi. Din derslerinin ihtiyarı buna karşılık ahlak derslerinin mecburi olması üzerinde anlaşıldı. Seçmen yaşının 18'e inmesi ve lokavt hakkının kısıtlanması konuları protokolda yer almamakla birlikte, özellikle 18 yaş konusunda ilke birliğine vardı. Koalisyon ve hükümet düğümü böylelikle çözülmüş oldu.

(İLKE'nin hükümet sorunu ile ilgili geniş incelemesi, incelemeler bölümünde yer almaktadır).

Ekonomik güç ve siyasal erk

Mete Tuncay

«Bir memleketi kim yönetir?» gibi bir soruya cevap vermek güç değildir; hükümet diyebiliriz — başbakan, bakanlar vb... Ama bir memleketi kimin egemen olduğu sorunca, iş değişir. O ülkedeki rejimin adına demokrasi deniyorsa, «halk» egemen olmalı diye düşünebiliriz. Ama, demokrasi adını takınmakla «gerçekten» demokratik olmak aynı şey mi? Sonra, «halk» soyut bir söz. Bunu daha somutlaştırmak gerekir. «Bir ülkede yaşayan herkes» desek olmaz: yabancılar

var. Öyleyse, «yurttaşlar» diyelim. Bizde siyasal bakımdan kadın-erkek ayrımı yapılmıyor; ama ülkede bulunmak koşulu var (yurtdışındaki işçilerimiz oy vermiyor), yaş sınırı var (CHP berikine el atacağı gibi, herhaide seçmenlik yaşını da 18'e indirmeye çalışacak). Fakat, «egemenliğin sahipliği» sorusunu karşılayalım derken, yine siyasal yöneticileri seçme hakkını tanımlamaya kalktık. Oysa, toplumsal sınıf gerçeği, kendisini en çok bu iki sorun arasındaki ayırımı belli eder. Adına demokrasi denen bir ülkeyi, halk oyuyla seçilenler yönetir; ama o ülkeye egemen olanlar seçimle belirlenmez; onlar ekonomik güçleri dolayısıyla egemendirler; başka şeyleri onlar belirler — bu arada seçim sonuçlarını da geniş ölçüde etkilerler.

Egemenlik, belki pek işlemsel olmayan bir kavram. Öyle, kendi dışında hiçbir şeye bağlı olmıyadan dilediğini yapma olanağı, belki tarihte bile yoktu; bugün, hele bizimki gibi bir ülkede, mutlak anlamıyla hiç sözü edilemez. Dış güçler karşısında bizim yerli egemen sınıfımız (diyelim, FoMoCo önünde Anadolu'muzun yapımcıları), ancak görelî olarak egemendir. Ekonomik güç ile siyasal erkin ilişkilerine bakarken, bu önemli olguyu hiç unutmamalı.

Çoğu insanlar için, siyaset bir araç, ekonomik düzeni etkileyecek bir araç niteliğindedir. Demokrasinin doğuşunda, burjuvazi ekonomik egemenliğine dayanarak siyasal erki de ele geçirmişti. Bu birlikte gidiş, (ekonomik bakımdan egemen durumda olmayan) daha geniş kitlelerin, tersinden, siyasal erki ele geçirdikten sonra, toplumdaki üretim ilişkilerinin kökünden değiştirmeden ekonomik egemenliği de kazanabilecekleri sanısını uyandırdı. Oysa, bu iki kavram, «siyasal erk» ile «ekonomik egemenlik», karşılıklı bir ilişki içinde olmaktan çok, tek yanlı bir ilişkiyi tanımlar. Siyasal erke sahip olan, kendiliğinden ekonomik egemenliğe de erişebilirdi, bir kere aristokrasi elindeki erki burjuvaziye kaptırmazdı. Ütopyacı sosyalistler, bu noktayı kavramadan siyasal erk uğrunda mücadeleye atıldılar. Burjuvazi, kendi içinde iki partiye ayrıldı. Bir kesimi kitlelere siyasal mücadele hakkını tanımayı tehlikeli saydı; bunlar Tutuculardı. Öteki kesimi oluşturan Liberaller ise, bu gibi hakları tanımakta büyük bir sakınca görmediler. Kitlelere siyasal haklar vermek, siyasal erki vermek değildi; kaldı ki, siyasal erki de verseler bile, ekonomik egemenliklerine bir zarar gelmeyecekti. Hatta bazan siyasal erki halktan yana dil kullanan bir takımında —bir süre için— bırakmakta, kendileri bakımından kitlelere avuntu sağlamak gibi bir yarar vardı. Oysa burada direnmek, toplumsal bir patlamaya yol açabilirdi. Son yüzyılın tarihi, burjuvazi açısından genellikle Liberal görüşü haklı çıkarmıştır. Zaten, kapitalist bir düzende, birçok can alıcı kararı hükümetler ya da parlamentolar değil, borsalar, bankalar, büyük şirketlerin idare meclisleri vb. vermektedir.

Fakat acaba Tutucu burjuvazi korkularında toptan haksız mıydı? Siyaset, ekonomik ve toplumsal düzeni etkilemek bakımından «kısır» bir uğraşı mıdır? Gerçekten Marxizmi böyle yorumlayarak bu gibi olumsuz sonuçlar çıkartanlar olmuştur (örneğin, Georges Sorel'in Sendikalizmi). Fakat siyasetin yalnızca biçimsel, yüzeysel bir mekanizma olduğunu sanmak yanlıştır. Kapitalistlerin ekonomik egemenliklerini, onların bu egemenliği elde ettikleri yoldan, ancak başka kapitalistler alabilir. Oysa halk kitlelerinin, ekonomik gücü kendi denetimleri altına sokmalarının yolu yine siyasal erk mücadelesinden geçecektir.

Siyasal erkin biçimsel ya da yüzeysel kalmayıp ekonomik ve toplumsal düzende köklü değişiklikler yapabilecek yolda kullanılması, ele geçiriliş yöntemiyle oldukça ilişkili görünüyor. Eğer bir temel düzen çeşitli sağlam kazıklara bağlandıktan sonra, çok sınırlı bir alanda siyasetçilik oynanması için halk oyuna açılmış olursa, seçim mekanizmasından yararlanarak başa geçen bir parti, önceki pazar-

lığına sadık kalmak üzere, kurulu düzende pek az değişiklik yapabilir. Yine ekonomik güçlerin etkilediği, siyasal erkten özerk kılınmış başka bir takım kurumlar onu çeşitli yollardan frenlerler; son çare, karşısına zor da dikilir. Devrim yoluyla siyasal erke sahip olununca, böyle yerleşik sınırlamalar elbette yoktur. Fakat o zaman da, pek yanlış adımlar atılmasa bile, üstesinden gelinmek durumunda kalınacak direnmeler yüzünden, toplumsal maliyet çok yükselebilir.

Siyasal erkin ele geçiriliş biçimi kadar önemli bir öge de, bu manivelânın olanakları, bunlarla nelerin, nasıl yapılabileceği konusunda bilinç ve uyanıklıktır. Seçimler yoluyla erki elde eden —sandıktan çıkan bir siyasal parti, çabalarını eğer bağımlı değişkenler üstünde geniş ölçüde boşa harcamazsa, toplumsal temelleri değiştirmek yönünde, halkın eğilimlerine ve yararlarına uygun girişimler yaparsa, giderek ekonomik egemenliği etkilemek, gerçekten düzen değiştirici sonuçlar sağlamak olanağını bulabilir. Bunları, söylediği gibi, istiyorsa da, tabii.

— Başbakan Naim Talu, işkence iddialarını reddetti. Başbakan, çeşitli iddialar üzerine Genelkurmay Başkanlığı, Adalet, Millî Savunma ve İçişleri Bakanlığı ile MİT müsteşarlığından yazılı bilgi istendiğini, gelen cevaplardan işkence

iddialarının geçerli olmadığını anlaşıldığını bildirdi ve bu vesile ile bütün ilgililere ve «memleket müdafasında kendine düşen görevi daima en iyi şekilde yapmış olan Şanlı Ordu»ya takdir ve şükranlarını sundu. Aynı gün çeşitli sıkı yöne-

tim mahkemelerinde sanıkların işkence iddiaları dinlendi ve zapta geçirildi. Gerçekliği artık kamuoyunca kabul edilmiş olan işkence iddialarının yaygınlaştığı bir sırada, Başbakan'ın gider ayak yaptığı yetersiz «açıklama» dikkati çekti.

TÜSTAV

Hükümet bunalımından hükümet kuruluşuna

Oya Baydar

«Hiç bir parti, tek başına iktidar olmayacak» yargısı, seçimlerden önce de oldukça yaygındı. Umulan, bir AP - CGP koalisyonuydu. Ya da, AP'nin DP veya MSP ile ortaklık kurmasının, yani bir egemen sınıflar koalisyonunun mümkün olabileceği sanılıyordu. Gerçi seçim propagandaları sırasında CHP'nin 150'nin, hatta 170'in üstünde milletvekili çıkarma tahminlerinin pek de bol keseden olmadığı sezilmeye başladı ama, 14 Ekim seçimlerinin sonuçları pek çok kimse, en fazla da büyük sermaye için gerçek bir sürpriz oldu. Tekelci kesimin Ertuğrul Soysal gibi akıllı «liberal» sözcüleri, daha ilk sonuçlar alınır alınmaz Ecevit'e tebrik telgrafı göndermekte acele ederken; bunca yıllık çabaların, hele son üç yılın maliyeti pek de düşük olmayan baskı ve terör uygulamasının «millî iradenin bir yanılgısıyla bir anda heba olacağından» endişe duyan sermaye çevreleri, kara kara düşünmeye ve plânlar kurmaya başladılar. Bu daha ilk şaşkınlık ve ilk panikti. Sonraki günlerde, zaman zaman hırçınlaşan zaman zaman pusuya yatan, zaman zaman kendine çıkar yollar bulan ve yeni

taktikler uygulamak zorunda kalan, ama kendi gücünü ve karşısındakilerin gücünü umulandan daha iyi değerlendiren tekelci burjuvazi, 14 Ekim seçimlerinin sonuçları karşısında, belli bir esneklik ve soğukkanlılık göstermesini, biraz geç de olsa başardı.

CHP seçimlerden, gerek aldığı oy oranı gerekse çıkardığı milletvekili sayısı bakımından başta gelen parti olarak çıktı. Büyük sermaye bu kadarını ummamıştı doğrusu. Hele, sermayenin ve tekelci kapitalizmin uzun vadeli çıkarları için zaman zaman belli bağımsızlıklar koyan, bu yüzden de zaman zaman yedeğe alınan veya yedeğe alınmasına izin verilen, ama eninde sonunda tekelci burjuvazinin has evladı olarak kalan Demirel'li AP'nin, bu kadar yıpranacağı düşünülmemişti. En önemlisi de, AP'ye koalisyon ortağı olarak CGP'ye umut bağlarken, DP ve MSP'nin bu derece gelişebilecekleri hesaba katılmamıştı.

Kısaca söylenecek olursa, 14 Ekim seçimlerinin sonucunu, yüreği biraz titremekle birlikte yine de fazla bir endişeye kapılmadan bekleyen egemen sınıflar ve

onların en güçlüsü tekelci sermaye kesimi, son üç yılın emekçi kitleler üzerindeki etkisini, demokratik özlemlerin yaygınlığını, baskı ve terörün geri tepişini ve daha da önemlisi, kendi eski ortaklarının, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte tekellikle, sanayi tercihiyle, hızlı kapitalist gelişmeyle artan çelişkilerini ciddiye almamış, gerektiği ölçüde hesaba katmamıştı.

Ama olan olmuştu işte. Büyük sermayenin kaleşörlerinden birinin deyimiyle, «Milli irade ne eyleser güzel eylerdi ama, bu defa istediğini eyleyememiş»ti. Daha doğrusu, milli iradeyi istediği yönde «eyletmeğe» alışık büyük sermayenin istediğini eylemişti.

Yine de, öyle büyük bir paniğe gerek yoktu. CHP seçimlerden en başarılı parti olarak çıkmıştı ama, tek başına hükümet kurabilecek güçte değildi. Tekelci kesimin yüreğine su serpen bir başka nokta da, CHP'nin doğal bir koalisyon ortağına sahip olmayışydı. MSP'nin, gerek sınıf tabanı gerekse savunduğu bir kısım görüşler yüzünden CHP'nin doğal koalisyon ortağı olabileceğini hatırlatanlara tekelci kesimin kızgınlığı bundandı. Ama eninde sonunda bu da o kadar korkulacak bir şey değildi. Tekelci kesim MSP'yi —sonunda— avucunun içinde biliyordu. Fazla yanıldığı da söylenemezdi belki.

Hükümet kurulmasının böyle kolay kolay mümkün olamayacağı daha ilk temaslarda ve ilk günlerde belli oldu. Zaman geçtikçe de, büyük sermayenin kuşukları dağıldı. Hatta bir kesimi, belki de en akıllıları seçim sonuçlarının kendi açılarından hayırlı olduğunu, emekçi kitlelerin sola açıldığının görüldüğü bir dönemde, «sol»u, belini bir daha doğrultamayacak biçimde ezmenin yolunun, onun ılımlı kanadını iktidara ortak etmekten geçeceğini, bu arada da AP'ye çeki düzen vermenin mümkün olabileceğini düşünmeye başladılar.

Kendi aralarında bu konuda fikir ayrılıkları ve tartışmalar çıktı...

Bu arada hükümetin kuruluşu uzadıkça uzadı. Bir ay derken iki ayı, üç ayı buldu. Ecevit'e, Talu'ya bir kaç kere

görev verildi. Hatta, gerek AP içinde gerekse sermaye kesiminin ve seçmenin gözünde prestijini kuvvetlendirmesi, kendisine de Başbakanlık verilebileceğini ispat etmesi için, sonucun olumsuz olacağı açıkça bilindiği halde, Demirel'e bile görev verildi. Çeşitli formüller ortaya atıldı, hatta zorlandı. Ama olmadı... Tâa ki yeniden başlangıç noktasına, yani bir CHP - MSP koalisyon hükümetine dönülene kadar...

Zaman zaman, bazı çevrelerce rejim bunalımına dönüştürülmek istenen, çeşitli tehditlere ve korkulara konu yapılan hükümet bunalımı boyunca, bir kaç önemli nokta dikkati çekti: Bu noktaları, Demirel'in ve AP'nin iktidar isteksizliği, CHP'yi muhalefette bırakma korkusu, CHP hükümeti korkusu, CHP'yi AP ile yedekleme ve ehilleştirme isteği, egemen sınıfların kendi içlerinde adeta uzlaşmaz çelişkilere düşmeleri ve bir sağ koalisyon kurmaktaki başarısızlıkları olarak özetlemek mümkün.

1973 sonları 1974 başlarında, kendini hükümet bunalımı olarak gösteren egemen güçler bunalımının nedenlerini ve üç ay sonra nihayet hükümetin kurulabilme imkânının nasıl doğduğunu açıklayabilmek için, 1973 sonu 1974 başlarında, Türkiye'de sosyal sınıfların konumuna ve egemen sınıfların bunalımına kısaca da olsa değinmek gerek.

Hükümet Bunalımında Sınıfların Yeri

Toplumunu kabaca, egemen sınıflar ve emekçi halk kitleleri olarak ikiye ayırırsak, belli bir noktada siyasal dengeyi bu iki kesim arasındaki ilişki ve çelişkilerin belirlediğini, ama gerek egemen sınıfların, gerekse emekçi yığınların kendi içlerinde ki sınıf ve zümre çıkarlarının da bu belirlemede aynı derecede önemli etken olduğunu görürüz.

Son hükümet bunalımında, egemen sömürücü sınıflarla emekçi kitleler arasındaki çelişkilerin derinleşmesi ve belirlemesi kadar, egemen sınıfların kendi içlerindeki çıkar ve sömürüden pay alma çatışmalarının yoğunlaşmasının da büyük etkisi vardır.

Egemen sınıflar

Kısa da olsa, açık bir sınıf tablosu çizebilmek için önce «egemen sınıflar kimlerden, hangi kesimlerden meydana geliyor?» sorusunu sormamız gerekir. Egemen sömürücü güçler arasında, varlığı, gücü, belirleyiciliği ve ekonomik ve siyasal kararlardaki etkinliği tartışma götürmeyecek olan, «büyük sermaye kesimi» olarak da adlandırdığımız, günümüzde sanayici yani ağır basmaya başlayan «tekelci burjuvazi»dir. Tekelci burjuvazinin yapısal ve tarihsel özelliği, uluslararası finans kapitalin ortağı ve uydusu olması, yani dışbağımlılığı; rekabetçi ve devrimci bir aşamadan geçmemiş olması yüzünden, uzun dönemler asalak ve sanayiden çok ithalât — ihracat kârlarına dönük kalması; yine aynı nedenlerle, prekapitalist (kapitalizm öncesi) geri sömürge sınıflarla gerici ittifaklar kurması, yani kapitalizmin gelişme süreci içinde bu kesimleri tasfiye etmek yerine kendisine bağlayarak ve kârdan pay vererek yaşatmasıdır.

Dışa bağımlı kapitalizm ve büyük sermaye kesimi, özellikle 1960'dan sonra tüketim maddeleri üretmek üzere sanayie yönelmiştir. 1960 sonrasında, hele 1968 - 1970'lerden sonra sanayinin ağırlık kazanmaya başlaması, büyük sermayenin tekelci yapısının güçlenmesine yol açmıştır. Yani belli sermaye gruplarından oluşan çok küçük bir azımlık, üretim ve dağıtımın çok önemli bir oranını kontrolleri altında tutarlarken, öte yandan da mali sermaye (Banka sermayesi) ile bütünleşme süreci hızlanmıştır. «Parababaları», «Mali oligarşi», «büyük sermaye», «büyük sanayiciler», «tekelci burjuvazi», «finans kapital» gibi çeşitli terimlerle adlandırılan tekelci sermaye kesimi, 1973 - 1974'lerde, ekonomik ve siyasal kararlardaki ağırlığı, devleti bütünüyle ele geçirmekte ve bürokrasiyi tümüyle kendisine bağlamakta gösterdiği gelişme, başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi kitlelere karşı örgütlenmesi ile, egemen sömürücü sınıflar arasında en güçlü olanıdır.

Egemen sınıflar bütünü içinde, aracı - tefeci - tüccar kesimler olarak adlandı-

rabileceğimiz kesim, yaygınlık ve gerek ekonomik gerekse siyasal ağırlık açısından, hemen tekelci kesimden sonra yer almaktadır. Aslında, prekapitalist ilişkiler içinde palazlanmış, asalak ve kapkaççı kârlara alışmış, sanayi kapitalizmine göre «geri» olarak nitelenebilecek bu toplum kesimleri, öteden beri, tekelci burjuvazinin baş ortağı ve mütefikidir. Tekelci kesimin sömürü ağlarını, büyük merkezlerden en ücre kasabalara ve köylere kadar yayanlar, bu arada kendi sömürülerini de sürdürenler bunlardır.

1970'lere gelindiğinde, tekelci sermaye ile eski ortakları arasında, sömürden pay alma ve çıkar çatışmaları başlamış, bu çatışmalar, ilerde göreceğimiz gibi yeni siyasal örgütlenmeler doğurmuştur.

Egemen gerici güçler bütünlüğü içinde yer alan bir diğer sermaye kesimi de, tekelci olmayan, büyük sermayenin kendi çıkarlarını baltalaması yüzünden şimdilik anti - monopolist (tekelcilğe karşı) bir nitelik taşıyan, tekelci burjuvazinin dışında ve karşısında kalan orta ve küçük sermayedir. Bunları daha çok, Anadolu'nun tarım veya tefeci - aracı kökenli küçük sanayicisi, imalâtçısı, müteahhidi, tüccarı olarak somutlayabiliriz. Özellikle bu sermaye kesiminin çıkarları, 1970'lerden sonra tekelci kesimle iyiden iyiye çatışmaya başlamış, bu kesim gelişme imkânlarının tekelcilik tarafından baltandığının bilincine varmıştır.

Yukarda saydığımız sınıf ve tabakalara, tarımdaki egemen sınıf ve tabakaları da ekleyecek olursak, egemen sınıflar tablomuz biraz daha tamamlanmış olur. Tarım kesiminde, tekelcilerle bütünleşmiş olan, yani kolları sanayi, ticaret, hatta bankacılığa uzanan az sayıdaki büyük tarım kapitalistleri dışında, bazı büyük toprak sahipleri, ağalar, zengin köylüler kalmaktadır. Büyük ve orta mülkiyet sahibi bu tabakaların tümünün çıkarları, günümüzde sanayie gittikçe daha fazla yönelen ve bu tercih yüzünden bütün kaynakları sanayie çıkarları doğrultusunda seferber etmeye çabalayan büyük tekelci kesimin çıkarları ve uygulamalarıyla çatışmaktadır. Çeşitli tarım çıkarlarıyla tekelci kesimin çıkarları arasındaki bu

çatışma, son yıllarda hemen her ekonomik kararda ve uygulamada kendini göstermiştir.

Emekçi kesimler

Belli başlı öğelerini yukarıda saydığımız egemen sınıfların karşısında, başta işçi sınıfı olmak üzere, yoksul köylülük ve dış ve iç egemen güçlerin sömürsünden zarar gören kır ve şehir küçük burjuvazisi çeşitli kesimleriyle yer almaktadır.

Daha önce de değindiğimiz gibi, burjuvazinin 1960 sonrasında sanayie yönelmesi ve bu alanda adımlar atması, onun tekelci yapısının güçlenmesine yol açmıştır. Bu süreç bir yandan uluslararası finans kapitalin uzantısı durumundaki yerli tekelci burjuvaziyi güçlendirirken, işçi sınıfını da nicelikçe büyütmüş; sermaye temerküzü, doğal olarak sanayinin de belli bölgelerde yoğunlaşmasını getirdiğinden, işçi sınıfı, sayıca çoğalmasının yanı sıra, Türkiye ölçülerinde belirli sanayi bölgelerinde ve birimlerinde yoğunlaşarak, nitelikçe de gelişmek için elverişli objektif koşullara ulaşmıştır.

1960 sonrası Türkiye'si, işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki mücadelenin eskiye nazaran daha büyük önem kazandığı bir dönemi getirmiştir. Şu halde günümüz Türkiye'sine bakarken, işçi sınıfı ile genel olarak burjuvazi arasındaki habire derinleşen gelişkinin ve bunun çeşitli yansımalarının esas olarak alınması, artık her türlü ilerici çevrenin mutlaka kabul etmesi gereken bir gerçekliktir.

Bugün işçi sınıfımız milyonları aşmış ve kapitalizmin gelişmesine de bağlı olarak hızlı bir uyanış ve bilinçlenme sürecine girmiştir. Son yılların ekonomik ve siyasal baskıları bu süreci daha da hızlandırmıştır.

Yine kapitalizmin, kentlerde olduğu kadar kırlarda da gelişmesi, yoksul köylülüğü her geçen gün biraz daha güç yaşama koşullarına itmekte ve yoksul köylülerin kırsal nüfusa oranı kabarmaktadır. Mülksüzleşme hızlanmış ve kırlar dışarıya (hatta Almanya'ya kadar) gittikçe artan sayıda ve oranda adam kuzmaya başlamıştır.

Öte yandan, kır ve şehir küçük burjuvazisi; esnafı, zenaatkârı, memuru, aydını, serbest meslek adamı, küçük üreticiler olarak adlandırabileceğimiz küçük ve orta köylüsü ile, egemen sınıfların, özellikle de tekelci kesimin sömürsünden her geçen gün biraz daha zarar görmekte ve biraz daha güç yaşama koşullarına itilmektedirler.

1974 Başlarında Türkiye'nin sınıfsal görünümü kabaca budur.

Egemen sınıfların bunalımı ve siyasal yansması

Yerli egemen sınıflar daha 1971 öncesinde bunalıma düşmüşler; bir yandan gelişen ekonomik, demokratik ve siyasal hak mücadelesi karşısında çıkarlarını korumak isterlerken, öte yandan birbirleri arasında sömürden pay alma çekişmesine girişmişlerdi.

Tekelci gidişten çıkarları bozulan bir kısım sermayenin, Odalar Birliği'nde Erbakan'ı yönetime getirmesi ve tekelci sermayenin hükümetin yardımıyla, Erbakan'ı toplum polisi marifetiyle makamından atması bunun somut belirtilerinden biriydi. 1969 seçimlerinden sonra, devletin karar mekanizmalarında daha büyük güç sahibi olmak isteyen tekelci kesim, bir kısmı aracı - tefeci - tüccar sermayeye de dayanan ikinci derecedeki sömürücü güçlerin bazı belli başlı temsilcilerini kabineye almayınca, AP içinde muhalefet doğmuş, bütçeye oy vermeyen bu temsilciler Demirel'i düşürmüşlerdi. Demirel bazı milletvekili transferleriyle az farkla yeniden güven oyu aldı; ama 40'dan fazla milletvekilinin ayrılarak DP'yi kurmasını önleyemedi. Kimilerinin sandığı gibi, bu olay basit bir parti içi iktidar kavgası olmayıp, tekelci gidişten etkilenen tefeci - tüccarlıkla bir kısım orta ve büyük toprak sahiplerini, hatta toprak ağalarının bir bölümünü de arkasına alan bir sosyal zümre çekişmesiydi.

Böylece 1970'lerde emekçi kesimlerin uyanışını ve hak istemelerini önleyemeyen tekelci burjuvazi, kendi temel müttefikleri de kısmen ihtilâfa düşmüştü.

Sonra, bilindiği gibi bazı «eylem»ler

bahane edilerek «olağanüstü» adı verilen anti - demokratik döneme girildi. Bu dönemden asıl amaç, emekçilerin ekonomik ve siyasal hak mücadelesini önlemek ve sosyalizmi hatta genel olarak solu ezmektir. Ama büyük sermaye bununla yetinmeyerek aynı dönemde kendi iş ortakları üzerindeki gücünü de arttırdı; tekelleşmesini pekiştirdi. Tekelci burjuvazinin olağanüstü şartlardan yararlanıp daha çok güçlenmesinden, diğer yerli sömürücü güçler de zarara uğramıştı. Bunların başında tekelci kapitalizmden dolayı çıkarları bozulan, tekel dışı kalmış bir kısım orta sermayeciler geliyordu. Bunların bir kesimi tekelci sermayeye karşı olan muhalefeti, küçük burjuvazinin muhalefeti ile birleştirerek CHP saflarına geldi. Gerçekten de, küçük sanayici, küçük müteahhit vs. den meydana gelen bu kesim yine tekelci burjuvazinin gidişinden etkilenen esnaf, zenaatkâr, memur vs. gibi şehir küçük burjuvalarıyla ortak bir programa gelmiş; yeni CHP, kır küçük burjuvazisinin de kısa vadeli bazı ekonomik - demokratik haklarını savunduğundan, başta büyük şehirler veya şehir merkezleri olmak üzere kırsal kesimde de güçlenmişti.

14 Ekim seçimlerinden güçlenerek çıkan ve 1969'da henüz kurulmamış olan iki parti vardı. Büyük burjuvazi, kırsal alanda aracı - tefeci - tüccar kesimine dayanarak göstermelik bir demokrasi oyununu sürdürülmüş, ama kendi iç ortaklarıyla çatışması ve çekişmesi sonucunda, her kendisine akan blok halindeki bilinçsiz oyların yarısı bu defa iki yeni parti tarafından bölüştürülmüştü.

Demokratik Parti, kurulduğundan bu yana geçen zaman içinde tavrını ve sosyal tabanını daha da netleştirmiş, ve ortakları üzerinde güçlenmekte olan tekelci sermayeye karşı tefeci - tüccar kesiminin ve toprak çıkarlarının savunuculuğunu ve kısmen temsilciliğini almıştı. Tefeci - tüccarlığın daha gelişmiş, ve tekelci kapitalizmin yeni girişimlerinden normal payını almağa devam etmiş kesimi yine AP'deydi ama, çıkarları daha fazla bozulmuş olan ve özellikle gelecekte daha çok bozu-

lacağını gören bir diğer dilimi de DP safalarında toplanmıştı. İlerde de belirteceğimiz gibi DP'nin, seçimlerden sonra Demirel başkanlığında bir koalisyona girmekte direnmesini basit bir politik manevraya veya parti taktikğine bağlamak doğru değildir. Hatırlanacağı üzere, DP, Demirel ve çevresini kabineden uzak tutmak isterken, «iş alemiyle içli dışı olmaması kimseleri belirterek», tekelci sermayeye dengeli bir iktidar paylaşımı teklifinde bulunmuştu. Bu teklif kabul edilmedi.

Egemen sınıfların 1970 sonrasında belirginleşen çıkar çatışmasının bir başka siyasal ürünü olan MSP'ye gelince; tekelci kesimle çıkar çatışması içinde olan küçük sanayici, müteahhit, tüccar kesimlerinin, yani Anadolu sermayesinin bir bölümü bu partiye akmıştı. Ayrıca MSP içinde, tefeci - tüccarlığın tekelci gelişmeden en fazla zarar gören kesimleri de bulunmaktaydı.

Kısaca özetleyecek olursak, büyük sermayenin sanayiye yönelerek tekelleşmesini daha da hızlandırması, 1970'lerden sonra sermaye cephesini, egemen güçler bütünlüğünü böldü. Tekelci burjuvazi, eski müttefikleri olan tefeci - aracı - tüccarın sömürüden aldığı payı kısıtlamak için yeni tedbirlerle yöneldi. Tefecilik - aracılık ve topraktan gelen servetlerle sanayiye yönelen Anadolu burjuvazisi tekelci kesim karşısında güdük kalmaya mahkûm olduğunu gördü. Sanayi çıkarlarının ön plana geçmesi ise tarım çıkarlarını ve toprak sahiplerinin durumunu sarstı.

Egemen sınıflar içindeki bu çıkar çatışmaları ve çatlaklar, 1970'den sonra farklı siyasal partiler, başlıca da DP ve MSP ile siyaset planına yansdı. Bilinçsiz oyları, büyük burjuvazinin hegemonyasındaki bir hakim sınıflar partisine kanalizetmek imkânı kayboldu. Çeşitli sermaye kesimlerinin oyları ve peşlerinden sürükledikleri kitlelerin oyları bölündü. Hatta bu oyların bir kısmı da CHP'ye kaydı.

Böylece, egemen sınıfların bunalımı ve çıkar çekişmeleri önce yeni siyasal partilerde somutlaşıp, seçim sonuçlarına, giderek hükümet bunalımına yansdı,

14 Ekim seçimleri ve egemen sınıfların bunalımı

Egemen sınıflar, 14 Ekim seçimlerine böyle bir bunalım içinde ve çeşitli partilere bölünmüş olarak gittiler. Buna karşılık emekçi halk kitleleri, özellikle son üç yılın siyasal ve ekonomik baskı döneminin yarattığı bilinçlenme ve demokratikleşme isteği ile büyük ölçüde tek bir partiyi, CHP'yi desteklediler. MSP'nin aldığı oyların büyük bir kısmı da, aynı demokratikleşme ve «düzen değişikliği» isteğinin bir başka süzgeçten geçerek aynı hedefe yönelmesi olarak yorumlanabilir.

Beklendiği gibi, oylar büyük ölçüde bölündü. 1969'daki AP oylarının bir kısmının DP ve MSP tarafından alındığı seçim sonuçlarından anlaşıldı.

Böylece seçimlerde en büyük şamarı yiyen AP ile birlikte büyük burjuvazi oldu. Artık kitlelerin siyasal tercihlerini körükörüne kendi doğrultusunda kanalize edemeyeceğini anladı. Siyasal bakımdan gerilemesinin başlıca nedeninin ise, kitlelerin bilinçlenmesi ve uyanmasıyla birlikte, kendi ortaklarının cephe alması olduğunu farkettiler.

Büyük sermayenin önerdiği çözüm: CHP - AP koalisyonu

Seçimlerde beklediğinin de üstünde başarısızlığa uğradığını gören tekeller burjuvazi, ilk günden itibaren bir CHP - AP koalisyonu için çaba gösterdi. CHP'yi kabineye almak isteği, şüphesiz ki büyük sermayenin geri bir adımıydı. Ama kendine göre akıllıca bir adım. Böylece bu partinin muhalefette kalarak radikalleşmesini ve güçlenmesini önleyecekti. Ayrıca CHP'yi kabineye almak, onu ehlileştirerek ve kontrol altında tutmak demektir. Bu durum sonuçta, CHP içinde sağ ve sol ayrılığını derinleştirecek ve belki de partiyi zaafa uğratacak, hatta bölecekti. Büyük sermayenin CHP üzerindeki bir küçük hesabıydı bu. Sözkonusu sürede tekeller kesim vakit kazanmış olacaktı. Ya kendi anti - demokratik parlamenter iktidarını yenileyip güçlendirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunarak ittifaklarını yeniden tazeleyebilecek bir kadroya kavuşa-

cak ve örneğin artık kendi işine yarayan Demirel'i tasfiye edecekti; veya açık faşizm şartlarını kısa sürede hazırlamak için çok yönlü faaliyet gösterecekti. Daha doğrusu, her iki alternatifi de uygulayabileceği hazırlıklar içinde olacaktı. CHP'yi hükümete ortak etmekle vereceği taviz, bazı siyasal ve demokratik tavizlerdi. Bu tavizlere karşılık, CHP'nin tekelci kesime karşı alacağı ekonomik tedbirleri önlemiş, veya etkisizleştirmiş olacaktı. Gerçi CHP tek başına veya ekonomik bakımdan yakın düşünceli bir ortakla iktidar olabileceği bile tekelci burjuvazinin ekonomik çıkarlarına kolay kolay dokunamayacak, örneğin en küçük bir devletleştirme hareketine girişemeyecekti ama, karma ekonominin sonucu bir kısmı devlet elinde bulunan ve gitgide artan oranlarda tekelci sermayeye hizmet eden fonların diğer sermaye kesimlerine veya emekçi sınıfların ekonomik isteklerinin karşılanmasına kaydırılması ihtimali vardı. Tekeller sermaye, devlet üzerindeki mutlak otoritesini, ancak her türlü bürokratik mekanizmayı elinde tuttuğu takdirde sürdürebilirdi. Hükümette büyük burjuvazinin temsil edilmemesi, derinleşen ekonomik kriz ortamında ona pek çok güçlük çıkaracaktı.

Öte yandan CHP'nin sınırlarını, kendi gücünü, emperyalizmin oyunlarını ne kadar iyi tanır ise tanısın ve bu açılardan ne kadar rahat olursa olsun; tekelci burjuvazi, bir CHP hükümeti altında işçi sınıfının ve köylülüğün ekonomik ve siyasal mücadelesinin güçlenmesinden, kitlelerin talepleriyle uyduğu görülen demokratlaştırma ve demokrasinin sınırlarının genişletilmesinden, bunun doğal sonucu olabilecek güçlü bir işçi sınıfı ve emekçi halk örgütlenmesinden korkuyordu. Başka bir biçimde de olsa, 1968 - 1970'in sosyal ortamına bir daha dönmek istemiyordu.

CHP, bir süre için AP ile ortaklaşılabilirse, bütün bu sakıncalar büyük ölçüde giderilebilecekti.

İşte büyük sermaye çevrelerinin ve örgütlerinin Cumhurbaşkanlığınca da benimsenen CHP - AP koalisyon önerisinin altında yatan hesaplar bunlardı. Açık faşizme henüz hazır ve niyetli olmayan büyük sermaye, kitlelerin uyanışıyla ve eko-

nomik olduğu kadar demokratik özlemlerle de karşı karşıya gelince, geri adım atmış ve CHP'ye hükümet vermeye razı olmuştu. Ancak, AP ile ortaklık şartıyla. Yoksa «yaramaz çocuğu» tek başına bırakmaya fazla gönüllü değildi.

CHP ve AP diretiyorlar

Öneri koalisyon ortağı olarak düşünülen taraflarda rağbet bulmadı, CHP - AP koalisyonu çevresinde yaratılmak istenen kamuoyu desteği de, sermaye ve sermayeye şu veya bu biçimde yakın çevreler dışında sağlanamadı.

CHP, kendisine oynanmak istenen oyunun farkındaydı. AP ile ortaklık demek hiçbirşey yapmamak, eli kolu bağlı kalmak ve bu arada, durduğu yerde yıpranmak demektir. Önümüzdeki güç dönemde, hiç bir gerçek yetkiye sahip olmadığı halde bütün toplumsal ve ekonomik bunalımların ve darboğazların günahı kendisine yükletilecek ve seçmen desteğini kaybetmesi sağlanacaktı.

Öte yandan, AP de büyük sermayeye karşı bir çeşit bağımsızlık koyarak, bu öneriye yanaşmadı veya CHP'nin kararlı tutumu karşısında yanaşmaz göründü. CHP ile, Ecevit'in Başbakanlığında yapılacak bir koalisyon AP'yi yıpratacağı gibi Demirel'in de sonu olurdu. Demirel, tekelcilerin, bu formülü kendisini yıpratmak üzere önerdiklerini bile düşünüyor-du.

CHP - AP koalisyon hükümetinin imkânsızlığı kısa zamanda görüldü.

Bunun üzerine ortaya iki yeni formül atıldı : Tarafsız bir başbakanın başkanlığında erken seçimi de gerçekleştirecek millî koalisyon veya bir sağ koalisyon...

İktidardan Kaçanlar

Artık AP için iktidardan kaçma dönemi başlamıştı. AP iktidar istemiyor, egemen sınıfların bunalımını, bir millî koalisyon hükümeti döneminde atlatmak istiyordu. Böylece bir yandan AP toparlanmak için zaman kazanacak, tekelci kesimin siyasal örgütlenmesine yeniden yön ve çeki düzen verilecek, öte yandan da hükümetin ağırlığı CHP'ye verilmemiş olacaktı.

Tek şartı erken seçim kabul edilmezince, CHP bu oyuna da gelmedi. O zaman ortada, sağ koalisyon alternatifi kaldı. Yani AP - DP - MSP - CGP'nin ortak hükümetleri. Ama, daha önce açıkladığımız egemen sınıfların kendi iç çatışmaları yüzünden, böyle bir koalisyon ihtimali daha başlangıçtan yoktu. Bu konuda da en büyük direnç yine AP'den geldi. DP sağ koalisyonun, Demirel'in harcanması, yani tekelci kesimin artık ipliği pazara çıkmış olan temsilcisi yerine «iş alemiyle o kadar içli dışlı olmamış» yeni bir kadronun getirilmesi şartıyla, en ateşli savunucusu oldu. Ve bir sağ koalisyonu savunurken, tekelci kesime, kendilerinin de belli çıkar paylarına sahip olabilecekleri dengeli bir sermaye hükümeti önerdi. Yani egemen sömürücü sınıflar arasındaki dengenin yeniden onarılması için çalıştı. Ama tekelci kesim, şimdilik böyle bir uzlaşmadan yana görünmedi. Hatta böyle bir uzlaşma uğruna, zaman zaman feda etmekten hiç çekinmemiş olduğu Demirel'i bile bu defa feda etmedi.

Egemen sınıfların kendi iç bunalımlarının sanıldığından da derin olduğu bir kere daha görüldü ve dönüldü dolaşıldı ilk çözüme, yani CHP - MSP koalisyonuna gelindi.

CHP - MSP ortaklığı çözümü

Seçimlerin hemenertesinde, bir CHP - MSP koalisyonu imkânı üzerinde durulmuştu. İlk bakışta son derece aykırı görünse de, böyle bir imkân ve ihtimal nasıl çıkıyordu ortaya? Ve sonunda da nasıl gerçekleşti?

Bu sorunun kısa cevabı, bize göre, iki partinin sınıfsal yapısının benzerliğinde ve bu sınıfların bazı ortak özelliklerinde aranmalıdır.

CHP, kırsal ve şehir küçük burjuvazisinin ve köylülüğün çeşitli kesimlerinin çıkarlarının ve tekelci kesim dışında kalan, «anti - tekel» olarak adlandırabileceğimiz sermaye kesimlerinin, meselâ küçük sanayicinin, imalatçının, tekelci olmayan iş adamının tekelcilerle çatışan çıkarlarının sözcülüğünü yapan bir partidir. Bu küçük burjuva, anti - tekel burjuvazi ağırlığı, tüm emekçi yığınlarına

yönelen bir halkçılıkla da şimdilik uyumaktadır. Bütün bu toplum kesimlerinin ekonomik çıkar yakınlığı kadar ve hatta daha fazla birleştikleri nokta «demokratik özelemler» olmuştur. CHP, 14 Ekim seçimlerinde, emekçi halktan, özellikle işçi kesimlerinden, dönemin şartlarında demokrasiyi geliştirmeye ve demokratikleşmeyi hızlandırmaya aday olarak görüldüğü için oy almıştır.

CHP'ye oy veren, onu destekleyen seçmen çoğunluğu ne istiyordu? Halkı ezen, sömüren tekelci kesimlerin dizginlenmesini, ekonomik haklarının verilmesini, ulusal zenginliklerden kendisine daha fazla pay ayrılmasını, ekonomik bunalımın etkilerini daha az duymayı, yoksullaşmanın yavaşlamasını ve demokratik mücadele ortamının yaratılmasını, demokrasinin sınırlarının genişletilmesini...

MSP'li seçmen de aynı şeyleri — daha bilinçsiz bir şekilde de olsa — istemekteydi. Özlemleri bazı noktalarda büyük ölçüde birleşiyordu. Bu birleşmenin temelinde de şüphesiz temsil ettikleri sınıf çıkarlarının aynılığı vardı. MSP de anti - tekel sermaye kesimlerinin bir kısmını, Anadolu'nun küçük sanayicisini, küçük iş adamını, müteahhidini barındırıyordu içinde. MSP'de de şehir ve kır küçük burjuvazisinin, yoksul köylülüğün, küçük üreticinin bir kesimi yer alıyordu. Bu sınıf ve zümrelerin en bilinçli kesimleri CHP'de, dinsel motiflerden en fazla etkilenen, sınıf bilincine henüz sahip olmayan, özellikle sosyo - ekonomik bakımdan en geri bölge ve illerde yer alanları MSP'de toplanmıştı.

Sınıf yapısının yer yer benzerliği, çıkarların ve özelemlerin benzerliğini getirmeden edemezdi. İşte bu bakımdan, MSP, CHP'nin koalisyon ortağı olabilirdi.

Ama öte yandan, MSP'nin yönetici kadrolarında yer alan tefeci - aracı kesimler, farklı sınıflar arasında bir harc görevi gören dinsel ideoloji, fanatik ve bilinçsiz sol düşmanlığı, farklı lâiklik yorumu, iki partiyi uzaklaştırıyor; sınıfsal yapının ve ortak özelemlerin kısmen mümkün kıldığı ortaklığı geciktiriyordu.

MSP'nin herşeyden önce CHP ile hükümet ortaklığı için kendi yönetici kad-

rolarını, bu kadroların en fanatik olanlarını ikna etmesi gerekti. Hatta bu amaçla üç ay süren uzun manevralara bile girişildi. «Biz sağ koalisyon için her şeyi yaptık. Ama onlar razı olmadı, Biz de vatanî görev olarak CHP ile koalisyona razı olmak mecburiyetinde kaldık» diyebilmek için AP'ye çeşitli koalisyon teklifleri götürüldü. Sonunda kısmen başarıya ulaşıldı da...

Böylece, bu yorum hazırlandığı sıralarda, Ecevit'in başkanlığında bir CHP - MSP koalisyonu hazırlıkları olgunlaşma sahasına girdi. İki partinin, Cumhurbaşkanı'na kendi aralarında anlaşmalarını haber vermeleri üzerine, Cumhurbaşkanı da fazla direnmeden demokrasinin kurulumunu uyguladı ve görevi, bir CHP - MSP koalisyon hükümeti kurulması için, yeniden Ecevit'e verdi.

Bazı çevrelerce istenen, beklenen kısırlatılan müdahaleler gelmedi. Tekelci kesim bir geri adım daha attı ve kendi hesaplarını ve oyunlarını sürdürmekten asla vazgeçmeden ve böyle bir koalisyondan nasıl yararlanabileceğini en ayrıntılı hesaplarını yapmaya devam ederek, CHP - MSP hükümetine razı oldu.

Hükümet bunalımı ve bunalımın çözümlü, hele kendi içinde bunalım geçirmekte olduğu dönemlerde, burjuvazinin pekalâ geri adım atacağını; onun, karşısında el bağlayıp oturmaktan başka yapacak bir şey olmayan bir kadir-i mutlak olmadığını halkın demokratik mücadelesi, hele hele işçi sınıfının kararlı siyasal ve ekonomik mücadelesi karşısında gerileyebileceğini gösterdi. Ama uyuyacak mı? İktidarın elinden alınmasına müsaade edecek mi? Şüphesiz ki hayır. Bu konuda hesaplarını yapacak. Neye, kime, nereye kadar hakim olabileceğini; kimi nereye kadar ehilletebileceğini; en karşı görünen güçlerle bile, birlikte yürüyebileceği bir asgarî yol olup olamayacağını görmeye çalışacak. Karşındakileri tartacak, biçecek ve karşı saldırıya hazırlanacak. Hele, hükümetin iktidar demek olmadığı; iktidara gelmek isteyen sınıf, toplumda ki bütün üretim ilişkilerini ve mülkiyet ilişkilerini kendi lehine değiştirmedikçe eninde sonunda ekonomik iktidara sahip

sınıfların siyasal iktidarı da ele geçirecekleri hatırlanacak olursa, büyük sermayenin fazla telâşlanmasına da gerek kalmayacak.

Çünkü o da biliyor ki, bir CHP - MSP hükümetine rağmen iktidarın burjuva özü değişmeyecek. Belki iktidar yeryer anti - tekel sermaye kesimleri ve küçük burjuva kesimlerce belli ölçülerde paylaşılacak ama, köklü toplumsal dönüşümler, giderek devrim gerçekleştirilmedikçe, iktidarın sınıf yapısının özü değişmeyecek.

Bir CHP - MSP hükümetinin geleceği üzerine bazı notlar...

CHP - MSP hükümetini bekleyen somut güçlükler, böyle bir hükümetin alabileceği tedbirler, yapabileceği işler neler olabilir? İktidarın sınıfsal özü değişmediğine, büyük sermayenin iktidarı bir CHP - MSP hükümetiyle kolay kolay sarsılmayacağına göre, yeni hükümeti bekleyen sorunlar neler?

Basit bir noktadan girelim konuya. İlk teknik pürüz, böyle bir koalisyonun Senatoda çoğunluğu sağlayamamasından doğacağı benziyor. Gerçi Senatonun güven oyununda bir etkinliği yoktur ama kanun çıkarmak için senato çoğunluğu önemlidir. Kanunların senatodan dönmesi işi uzatacak ve belirli taviz ve törpülemeleri zorunlu kılacaktır.

Daha önemlisi tekelci burjuvazinin hükümete her istediğini yaptıramadığı bir dönemde, çeşitli devlet kurumlarının yeri önem kazanmaktadır. Cumhurbaşkanı başta olmak üzere, Millî Güvenlik Kurulu'nun, Silâhlı Kuvvetler Komuta kademesinin, MİT'in, hatta Anayasa Mahkemesi'nin, TRT'nin takınacağı tavırlar nasıl olacaktır? Bu soruların cevabını önümüzdeki aylarda göreceğiz.

Biz şimdilik bu gibi soruların üzerinde durmayacağız. Bir CHP - MSP koalisyonun karşılaşılabilecek güçlükleri ve sürüşmelerin yaratacağı güçlükleri de şimdilik bu yazının dışında bırakıyoruz.

Asıl ele alacağımız konu, bu hükümetin sınıfsal yapısının, Türkiye'deki ekonomik - politik iktidarı, bir başka deyişle tekelci burjuvazinin egemenliğini ne ölçüde etkileyeceğidir.

Bir kere daha tekrarlırsak, CHP-MSP koalisyonu, tekel dışı burjuvazinin ve küçük burjuvazinin politik iktidara ağırlık koyma çabası biçiminde somutlaşacaktır. Bu nedenle, hem hükümet politik iktidara istenildiği şekilde sahip olamayacağından, hem de küçük burjuva yapısının ve görüşlerinin her iki partide de radikal ekonominik - politik tedbirler biçiminde somutlanmamasından ötürü, koalisyonunu tekelci burjuvaziye karşı ciddi ekonomik girişimlerde bulunacağını düşünmek bugünün şartlarında hayalcilik olur. Örneğin, her iki parti için de büyük sermayenin elindeki üretim araçlarının kamulaştırılması söz konusu değildir. Hükümetin en büyük zafası bu olacaktır. Oysa Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde ancak büyük üretim üniteleri ve bankalar, dış ticaret, sigortacılık kamulaştırılarak küçük burjuvazi ve anti tekel burjuvazinin iktidarı pekiştirilebilir. Oysa ne CHP'nin ne de özellikle MSP'nin böyle bir girişim tasavvuru yoktur. Şu halde hükümet radikal bir hükümet olmayacaktır. Dolayısıyla bu hükümet sırasında tekel dışı burjuvazinin tekelci burjuvaziye karşı ağırlığı fazla hissedilmezse, küçük burjuvazinin ekonomik ve demokratik özlemleri radikal tedbirlerle beklenildiği şekilde çözüme bağlanmazsa şaşmamak gerekir.

Ama, tekelci kesimi rahatsız edici hiç bir uygulama yapılmayacak mıdır?

Karma ekonomi gereği ve geçmişteki devlet kapitalizminin kalıntılarından ötürü, Türkiye'nin ekonomik hayatında devletin belirli bir ağırlığı inkâr edilemez. Özellikle 1950'den sonra devletin elindeki fonlar, artarak tekelci burjuvazi hizmetinde kullanılmıştır. 1971'den sonra getirilen çeşitli ekonomik yasa ve tedbirler, yine tekelleşmenin lehinedir. Tekelci sermayenin yeni hükümetten uğrayacağı ilk zarar, devlet fonlarının, teşvik ve kredilerin eski ölçülerde kendi hizmetinde olmamasıdır.

Bu konuda bankaların yeri de eskiye nazaran daha büyük önem taşımaktadır. Bir kısım özel sermaye bankalarının yanı sıra, özellikle İş Bankası gibi devlet hissesinin de bulunduğu bankaların kredi ve yatırım politikasının tekelci gidişi ne ka-

dar etkileyeceğini yakında göreceğiz. Ama büyük sanayiye yönelmesi ve Ortak Pazar'da rekabet şartlarının yaratılması gereğinin herkesçe kabul edildiğini düşünürsek, girilecek yatırımlarda en büyük hisse sahibi yine büyük sermaye olacaktır. Bu konuda halka açık anonim şirketler denilen yatırımlar farklı adlarla her iki partinin de programında yer almıştır. Tekelci sermaye küçük burjuvazinin bankalarda tuttuğu küçük tasarruflarını, hisse senedi ve tahvil yoluyla zaten doğrudan doğruya kontrolü altına almaktadır. Küçük tasarrufların bankalarda bulunması eninde sonunda tekelci sermaye hizmetinde olması demektir, ama bu fonların hisse senetlerine veya tahvillere yatması, küçük burjuvanın kendi parası üzerindeki tasarruf hakkını tamamen silip, onu süresiz veya süreli olarak tekelci sermaye hizmetine vermektedir. Ne halka açık şirketler uygulaması ne de «halk sektörü» bu özü değiştirmeyecektir. Yeni hükümet bu konuda küçük burjuvazinin haklarını koruyucu bazı ilkeleri getirebilir ama işin özünde küçük tasarruflar yine tekelci burjuvazinin kontrolüne girecektir. Koalisyon hükümetinin yapabileceği şey bu yatırımlarda devletin payını ve ağırlığını, mümkün merteye üstün tutmağa ve tekelci sermaye çıkarını elinden geldiği kadar kısmağa çalışmaktan ileri gidemez. MSP'nin önerdiği işçilerin fabrikalara ortak edilmesi ise Türkiye için bir hayal mahsulüdür. Küçük bir iki örnek denense bile bunun göstermelik kalacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kaldı ki, böyle durumlarda bile ancak aristokrat işçiler bu haktan faydalanabilecektir. Hem CHP'nin, hem de MSP'nin programlarında yer alan işçinin çalıştığı fabrikaya ortak edilmesi veya halk sektörü önerisi, tekelci kesim bütün gücüyle yaşadıkça, bir hayalden veya tekelcilere yeni bir yemden öteye gidemez.

Devletin ne kadar ağırlığı olursa olsun, yeni hükümetin halk sektörü ve halka açık şirketler projeleri kapitalizmin mekanizmasını değiştirmeye asla yetmeyecektir. Halka açık şirketler — diyelim ki tekelci burjuva aleyhine — tutsa bile ne olacaktır? Kapitalist sömürü son mu bu-

lacaktır? Belki şehir küçük burjuvazisinin çok dar bir kesiminin durumu geçici olarak biraz düzelecektir, ama gerek işçi sınıfı üzerindeki temel sömürü, gerekse her türlü kapitalist ve tefeci - tüccar sömürüsü egemenliğini sürdürmeyecek midir?

Yeni hükümetin karşısına dikilecek bir başka sorun pahalılıktır. Koalisyon hükümeti pahalılığı önleyici yönde tedbirler almağa çalışacaktır. Bu tedbirlerin tekelci burjuvaziye karşı ne kadar etkili olacağı şüphelidir. Belki aracı - tefeci - tüccar kârını azaltarak hızlı fiyat artışlarını yavaşlatmak yoluna gidebilir; ama aracı ve tüccarlığa, tefeciliğe karşı ne derecede etkili olacağı MSP içindeki tefeci - tüccar diliminin bundan ne kadar hoşlanacağı doğrusu su götürür...

Öyle anlaşılıyor ki, aracı kârını ortadan kaldırmak için, yeni hükümet ancak üretim ve tüketim kooperatiflerini teşvik edebilir. Böylece köylü elindeki ürünü daha iyi değerlendirme olanağını bulur. Yine şehir küçük burjuvazisi için çeşitli üretim kooperatifleri teşvik edilerek, bir kısım esnaf ve zanaatkârın çıkarları kollanmış olabilir. Öte yandan, yeni hükümet tüketim kooperatiflerini teşvik edebilir. Tüketim kooperatifleri malları, büyük burjuvaziden direkt olarak alacağı için, tekelci sermaye kârında bir azalma olmaz. Burada rahatsız olan bir kısım aracıdır. Fakat et, sebze, zahire vb. gibi birtakım gıda malları zaten tefeci - tüccar elinde olduğundan, AP iktidarının bile büyük şehirlerde uyguladığı tanzim satışları tefeci - tüccarı fazla rahatsız etmeyebilir. Yeni kabine, bu tanzim satışlarını ve yeni tüketim kooperatiflerini Anadolu'nun diğer şehirlerine de yaymağa çalışmalıdır. Bu satışlar ve tüketim kooperatifleri, öyle görünüyor ki, daha çok büyük şehirlerde ve özellikle memur kesiminin işine gelirken CHP ve MSP'nin destekçileri arasında ki esnafın hoşuna gitmeyecektir. İşçilerin böyle tüketim kooperatiflerinden sağlayacağı avantaj ise azdır. Çünkü işçi semtleri büyük kentlerin kenar mahallelerinde olduğundan, işçi zaten günlük alışverişini mahalle pazarlarından yapmaktadır. Belki önümüzdeki dönemde işçilerin

de tüketim kooperatifleri kurdukları veya işçi semtlerinde tanzim satış şubeleridir. Açıldığına şahit olabiliriz. Ama sık sık belirttiğimiz gibi, bütün bunlar kapitalizmin bütünlüğü içinde üstünkörü tedbirlerdir. Geçici çözüm yolları bile değildir. Zaten kapitalizm içinde kalındıkça her tedbir üstünkörü kalmağa mahkumdur.

Yeni kabinenin işsizlik sorununu hafifletmesi de zordur. Çünkü koparılan bütün, görültülere rağmen Türkiye'nin sanayileşmesi öylesine yavaştır ki, toprağın- dan bağımsızlaşan ve işçi olmak zorunda kalan büyük köylü kitlesini istihdam etme imkânı hemen hemen yoktur. İşsizliği köklü olarak önlemenin yolu, büyük sanayi atılımları yapacak bir merkezi plan sistemidir. Bu da ancak, sosyalizmle, veya işçi sınıfının da ağırlığını duyurduğu bir demokratik halk iktidarıyla mümkündür.

Genel çizgilerle yeni hükümetin köklü tedbirler getiremeyeceğini belirtmeğe çalıştık. Ama bütün bunlar CHP - MSP hükümetine bir tekeli burjuva hükümeti gibi bakmamız demek değildir.

I. Büyük Millet Meclisi döneminde dahil olmak üzere, belki de bu kabine Türkiye tarihinin en demokratik ve halka en yakın hükümetidir. Ama koalisyon ortağı olacak her iki parti de, kendilerini sosyalizme karşı bir emniyet şüphanesi olarak görüyorlarsa, hükümet radikal bir niteliğe bürünemeyecek, sadece tekeli burjuvaziye karşı «sosyal adalet»i biraz daha geliştireci bir tutumda bulanacak ve işçi sınıfına yaslanmadığı için de kısa zamanda yıpranacaktır.

Daha ileri bir demokrasi için

Koalisyondan önemli ekonomik atılımlar beklemediğimizi tekrarladıktan sonra, bu hükümetin demokratik ve siyasal fonksiyonunu aynı şekilde görmediğimizi söyleyelim. Yeni hükümetin demokrasi anlayışı Batı demokrasisine yakındır. Özellikle CHP'nin bu konuda samimi olduğunu söyleyebiliriz. Şu halde kabineye önemli demokratik görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında anti-demokratik tutumlara sor verilmesi ve anti-demokratik kanunların ayıklanması gelmektedir. Eğer kabine

biraz daha uzun ömürlü olabilirse, Türkiye'de demokrasinin kurumlaşması yani kökleşmesi doğrultusunda adım atmalıdır. Demokrasinin kökleşip kurumlaşması ise onun gerçek sahibi olan emekçi kitlelerin ve özellikle işçi sınıfının demokrasiye sahip çıkıp ağırlık koymasıyla mümkün olacaktır. Sayın Ecevit, eski bazı demeçlerinde ve Özgür İnsan dergisinde yazdığı bir yazıda, «Türkiye'de demokrasi rejiminin kalacağına inandığı, çünkü işçilerin demokrasiye sahip çıktığını» belirtmişti. Bu tehis çok önemlidir ve doğrudur. Şimdi uygulamada, Ecevit'in bu tehis doğrultusunda davranmasını ve asıl tarihsel görevini yerine getirmesini bekliyoruz.

Demokrasi demek, sadece egemen sınıfların değil, ama özellikle toplumun büyük çoğunluğunu meydana getiren emekçi sınıfların ve başta işçi sınıfının siyasal özgürlükleri demektir. Emekçilerin siyasal ve ekonomik mücadelelerini yürütebilmeleri için örgütlenmeleri demektir. Şu halde bilimsel ve tarihsel akış içindeki anlamıyla demokrasi, emekçilerin bağımsız örgütlenme hakkıdır. Emekçi kesimlerin başında ise toplumun en dinamik en yaratıcı, en ileri kesimi olan işçi sınıfı gelmektedir. İşçi sınıfı ve diğer emekçi katlar şüphesiz ki bağımsız ekonomik ve politik örgütlenme yoluyla mücadele vereceklerdir. Bu mücadelenin yeni hükümet tarafından engellenmemesi ona «samimi demokratik» niteliğini kazandıracaktır. Zaten fikir özgürlüğü denen şey de, burjuvazi tarafından lanetlenen sömürü düşmanı fikirlerin örgütlenme özgürlüğünden başka birşey değildir. Yani, demokratik özgürlüklerin temelinde siyasal örgütlenme vardır. Yeni kabine, demokrasinin kitlelere malolmasını önlemediği, hatta yardımcı olabildiği sürece ilerici sayılacak ve tarihteki demokratik misyonunu yerine getirebilecektir. Aksi halde bunca lafı edilen demokrasi aplayışı bir küçük burjuva demokrasisi ölçülerine bile varamadan lafta kalacaktır.

Demokratik özlemler halkın özlemleridir.

Hemen şunu da belirtelim ki, en geriçi sömürücü sınıflar ve onların politikacıları, yazarları, ideologları, halkımızın ve işçi sınıfımızın demokratik özlemlerini

«komünistler veya aşırı solcular» dedikleri dar «elit» bir gurubun, birkaç bin kişinin özlemiymiş gibi göstermektedirler. Yeni hükümetin nisbeten demokratik olabilecek tutumlarına karşı bu çıkar korosu, «aşırı solcular himaye ediliyor» diye saldırıya geçektir. Bu kimselere göre Ecevit de aşırı solcudur. Anti - komünizm silahını ona karşı kullanmaktan da çekinmemişlerdir. Türkiye'deki işçi sınıfı devrimcilerini «aşırı solcular» diye yaftalayıp, toplundan ve işçi sınıfından tecrit etme çabası, uluslararası ve yerli tekelci burjuvazi ile onun diğer gerici müttefiklerinin ya da usaklarının domuzuna bilinçli bir ayak oyunundan başka birşey değildir. Eğer CHP'nin ağırlığındaki koalisyon bu provokasyonlara kapılarak, kendi burjuva demokratik anlayışından bile taviz verirse, ülkemizdeki «hakim sınıflar demokrasisini» bir batı demokrasisi haline bile getirmekten çekinirse, tüm demokratik görünümü ve istekleri, tarih ve toplum önünde gayrisamimi kalacaktır.

Gericilerin ve çıkarıcı usaklarının «aşırı solcular» ithamıyla kin ve nefret körüklemeye çalıştığı işçi sınıfı devrimcileri, demokrasiyi kendi zümresel çıkarları için arzu etmiyorlar. Demokrasi onların malı değildir. Tersine demokrasi, başta işçiler olmak üzere tüm emekçilerindir. Sosyalist aydınlar, tarihin akışını ve bilimsel doğruları gördükleri için işçi sınıfının yanında yer almışlardır ve demokrasinin işçi sınıfına maledilmesi, işçilerin ve emekçilerin gözüne indirilmiş anti-demokratik perdenin kaldırılması için demokrasiyi savunurlar.

İsrarla belirtiyoruz ki, gerici sömürücülerin «aşırı sol» dedikleri devrimci ay-

dınların tüm çabası, demokrasiyi bilimin ışığında işçi sınıfına ve tüm halka maletmek, onların örgütlenmesinde yardımcı olabilmektir.

CHP ağırlığındaki koalisyon hükümeti, halkın her seviyede örgütlenebilmesini kolaylaştırır, demokratikleşme sürecini vaad ettiği demokratik hak ve özgürlükleri getirirse tarihsel misyonunu bir ölçüde yerine getirmiş olur. Bunun daha ötesi, ancak mülkiyet ilişkilerini daha temelden değiştirmeye yönelen, kapitalizme son vermeyi amaçlayan, radikal eğilimli ve küçük burjuvazi ile anti - tekel burjuvazi yerine işçi sınıfına ve emekçi kitlelere dayanan bir hükümet ve iktidarın işidir.

Ufukta görünen CHP ağırlığındaki hükümetten neler bekleyip neler bekleyemeyeceğimizi iyi bilelim ki, yanlış yerde destekleme, yanlış yerde düşmanlaşma yanlışına düşmeyelim.

Onun verebileceği şeyler var, veremeyeceği şeyler var. Verebileceklerini ve kendi sınıfsal yapısının ve programının sınırları içinde kalanı vermezse, kısa sürede tekelci sermayenin kucağına düşer. Ancak ondan, yine sınıfsal yapısının ve programının ötesinde şeyler beklemek de ham hayalcilik olur.

İşçi sınıfı, ve sosyalistler yeni hükümeti kendi bağımsızlıklarından asla taviz vermeden dikkatle izlemeli; gereğinde uyararak, gereğinde eleştirerek ve yapıcı muhalefete geçerek, gereğindeyse destekleyerek — ama gerektiği noktaları doğru seçerek — CHP ağırlığındaki hükümete daha ileri bir demokrasi yolunda yardımcı olmalıdırlar.

TÜSTAV